

चौकुने गाउँपालिकाको
पाँच वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना २०७८-२०८३
EDUCATION SECTOR PLAN 2022-2026

चौकुने गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय गुटु, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश,

चौकुने गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
शिक्षा यूवा तथा खेलकुद शाखा
गुटु, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश नेपाल

२०७८

साझेदार संस्था

- नेपाल दलित तथा जनाजाती बिकास केन्द्र (कोडेड नेपाल) ,सुर्खेत प्राविधिक सहयोग

- नारायण बि.क., जिल्ला संयोजक, **EGRP II** , सुर्खेत

प्रकाशक : चौकुने गाउँपालिका कार्यालय ,सुर्खेत

सर्वाधिकार : प्रकाशकमा सुरक्षित

मुद्रण :

चौकुने गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

शिक्ष, युवा तथा खेलकुद शाखा

गुट्ट, सुर्खेत

पारित मिति: २०७९ असार १० गते

प्रमाणित मिति : २०७९असार

प्रकाशन मिति : २०७९ असार १३

गाउँपालिका अध्यक्ष ज्यूको भनाइ

नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेख छ । उक्त धाराके उपधारा १ले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुने ,उपधारा २ मा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुने , उपधारा ३ मा अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने,उपधारा ४ मा दृष्टिविहिन नागरिकलाई ब्रेल लिपि तथा बहिरा र स्वर वा बोलाइ सम्बन्धी अंपागता भएका नागरिकलाई साँकतिक भाषाको माध्यमबाट कानून बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुने र उपधारा ५मानेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसको लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खेल्ने हक धारा ३८ मा उल्लेखित महिलाको हकको उपधारा ५ मा महिलालाई शिक्षा ,स्वास्थ्य ,रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुने र धारा ४० मा उल्लेखित दलितको हक अन्तर्गत उपधारा २ मा दलित विद्यार्थीलाई प्राथमिक देखि उच्च शिक्षा सम्म कानून बमोजिम छात्रवृति सहित निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ । प्राविधिक र व्यावसायिक उच्च शिक्षामा दलितका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिने छ । त्यसै गरि दिगो विकास को लक्ष्य नं ४ मा समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सबैलाई उपलब्ध गर्ने र आजीवन सिकाइलाई प्रवर्द्धन गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । नेपालको अनिवार्य आधारभूत शिक्षा ऐन, २०७५ अनुसार वि.सं. २०८५ सम्म सबै नागरिकलाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षामा पहुँच पुर्याउने व्यवस्था गरिएको छ । भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (२) को उप दफा (ज) अनुसार स्थानीय तहलाई माध्यामिक र आधारभूत विद्यालय सम्बन्धि २३ वटा अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ । जसको बुँदा नं १ मा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा,खुला तथा वैकल्पिक र निरन्तर सिकाइ, सामुदायिक सिकाइ र विशेष शिक्षासम्बन्धी नीति, कानून,मापदण्ड, योजना तर्जुमा,कार्यान्वयन, अनुगमन,मूल्याङ्कन र नियमन गर्ने भन्ने कुरा उल्लेख भएको हुनाले यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको बिकास ,सुधार र गुणस्तरियताको सुनिश्चितता गर्ने हेतुले यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्र सुधार योजना २०७९-२०८३ निर्माण गरि कार्यान्वयनमा ल्याउन गैरेहेको छ । यस योजना निर्माणको क्रममा अहोरात्र खटिने योजना निर्माण कार्यदलका सदस्यहरु , यस पालिकाको शिक्षा ,युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख टेकेन्द्र बहादुर बुढा , पालिकाका अन्य कर्मचारीहरु ,कार्यपालिका र शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरु सदस्यहरु ,सम्पूर्ण विद्यालयका प्र.अ.,शिक्षकहरु ,अन्य स्थानीय बुद्धिजिवीहरु , शिक्षा बिकास तथा समन्व इकाई सुर्खेत र कर्णाली प्रदेश सरकार सामाजिक बिकास मन्त्रालय सहित प्राबिधिक सहयोग उपलब्ध गराउने प्रारम्भिक कक्षा कार्यक्रम दोश्रोका जिल्ला संयोजक नारायण बि.क.,नेपाल दलित तथा जनजाति बिकास केन्द्र (कोडड नेपाल)प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

खड्क बि.क (बिवश)

अध्यक्ष

चौकुने गाउँपालिका, सुर्खेत

गाउँपालिका उपाध्यक्ष ज्यूको भनाइ

नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेख छ । उक्त धाराको उपधारा १ले पत्यक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुने , उपधारा २ मा पत्यक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुने , उपधारा ३ मा अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, उपधारा ४ मा दृष्टिविहिन नागरिकलाई ब्रेल लिपि तथ बहिरा र स्वर वा बेलाइ सम्बन्धि अपागता भएका नागरिकलाई साँकतिक भाषाके माध्यमबाट कानून बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुने र उपधारा ५ मानेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसके लागि वद्यालय तथा शैक्षिक सस्था खेल्ने हक धारा ३८ मा उल्लिखत महिलाके हकके उपधारा ५ मा महिलालाई शिक्षा , स्वास्थ्य , रेजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका अधारमा विशेष अवसर प्रराप्त गर्ने हक हुने र धारा ४० मा उल्लिखत दलितको हक अन्तर्गत उपधारा २ मा दलित विद्यार्थीलाई प्राथमिक देखि उच्च शिक्षा सम्म कानून बमोजिम छात्रवृति सहित निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ , प्राविधिक र व्यावसायिक उच्च शिक्षामा दलितका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिने छ । त्यसै गरि दिगो विकास को लक्ष्य नं ४ मा समावेशी तथा समतामुलक गुणस्तरीय शिक्षा सबैलाई उपलब्ध गर्ने र आजीवन सिकाइलाई प्रर्वद्धन गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ , नेपालको अनिवार्य आधारभूत शिक्षा ऐन, २०७५ अनुसार वि.सं. २०८५ सम्म सबै नागरिकलाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षामा पहुँच पुर्याउने व्यवस्था गरिएको हुनाले उक्त व्यवस्थालाई स्थानीय स्तरमा कार्यन्वयन गर्ने जनताको नजिकको सरकार स्थानीय सरकार भएको र संविधान , एन कानूनले समेत माध्यामिक तहसम्मको शिक्षाको रेखदेख , ब्यबस्थापन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी भएकाले यस पालिकाले यस योजना निर्माण गरि कार्यान्वयन क्रममा छ । यस सन्दर्भमा म यति महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार गर्ने खटिने शिक्षा , युवा तथा खेलकुद शाखाका प्रमुख टेकेन्द्र कुमार बुढा, कार्यदलका सयोजक लगाएतका पदाधिकारिहौर , पालिकाका अन्य कर्मचारीहरु , प्राविधिक सहयोग रारने सामाजिक बिकास मन्त्रालय , कर्णाली प्रदेश , शिक्षा बिकास तथा समन्व इकाई सुर्खेत , जिल्ला स्तरका प्रविधिक कार्यदलका पदाधिकारी सदस्यहरु , प्रारम्भिक कक्षा पढाई कार्यक्रम दोस्रोका जिल्ला संयोजक नारायण बि.क.र सो कार्यक्रमका केन्द्र र जिल्लाका कर्मचारीहरु , शिक्षा तथा मानव स्रोत बिकास केन्द्र काठमान्डू , नेपाल दलित तथा जनजाति बिकास केन्द्र प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

नरबहादुर बान्तेला
उपाध्यक्ष

चौकुने गाउँपालिका, सुर्खेत

शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई प्रमुखको भनाइ

चौकुने गाउँपालिकाको शैक्षिक सुधारका लागि अति आवश्यक यस १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गरेको कुरा सुन्दा अत्यन्त खुशी लागेको छ ।नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नका साथै गुणस्तर सुधारका निमित्त विगतमा सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो । यस योजनाबाट प्राप्त उपलब्धिलाई संस्थागत गर्न र विद्यालय शिक्षाका विविध सकारात्मक प्रयासहरूलाई निरन्तरता दिन तथा शिक्षाका नवीन कार्यक्रमहरूको प्रस्तावसहित २०७३ साउनदेखि २०८० असार (सन् २०१६ जुलाईदेखि २०२३ जुलाई) सम्मको सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र विकास योजना निर्माण गरिएको छ । योजनाको प्रथम पाँच वर्ष २०७३ साउनदेखि २०७८ असार (सन् २०१६ देखि २०२१) सम्मका लागि स्रोतसहितको कार्ययोजना तयार गरिएको छ । वि.सं. २०७९ (सन् २०२२) सम्ममा नेपाललाई विकासशील राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय दूरदृष्टिलाई आत्मसात् गर्दै शिक्षा मन्त्रालयको नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्धतिबाट यस योजनाको तर्जुमा गरिएको हो । दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गरी वि.सं. २०८७ (सन् २०३०) सम्ममा नेपाललाई मध्यम आय भएको मुलुकको स्तरमा रूपान्तरणको लक्ष्य हासिल गर्ने महत्वपूर्ण साधनका रूपमा पनि यस योजनालाई हेरिएको छ । साविकका उपलब्धि, सिकिएका पाठहरू तथा सबैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय कार्ययोजना (सन् २००१-२०१५) अन्तर्गत सञ्चालन गरिएका सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम (सन् २००४-२००९) र विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (सन् २००९-२०१६) का एकीकृत कार्यसूचीहरू यस योजनाका प्रमुख मार्गदर्शक हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले नेपालको संविधानमा निर्दिष्ट गरिएका शिक्षासम्बन्धी मौलिक हक, राज्यको पुनःसंरचना र अधिकारको बाँडफाँट, मुलुकको आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणका एजेण्डा, दिगो विकास लक्ष्यप्रति नेपालको प्रतिबद्धता, पन्ध्रौँ योजनाको आधारपत्र, सन् २०२२ भित्र अति कम विकसितबाट विकासशील राष्ट्र बन्ने लक्ष्य तथा सन् २०३० सम्म मध्यम आय भएको राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय सङ्कल्प नै नयाँ शिक्षा नीति तर्जुमाका मूल आधार मानिएको छ । शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मौलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको मान्यता अनुरूप शिक्षामा सबैको सरल, सहज र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न एवं शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त बनाउन जरुरी भएको महसुस गरि यस दश वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गरिएको छ भन्ने कुरामा दिश्वस्त छु । यस सन्दर्भमा म यति महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार गर्न खटिने शैक्षिक पार्श्वचित्र र शिक्षा योजना निर्माण गर्न गठित कार्यदलका संयोजक लगाएतका पदाधिकारिहरू, अन्य जनप्रतिनिधी ज्युहरू, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका प्रमुख टेकेन्द्र कुमार बुढा, पालिकाका प्रमुख प्रशाकिय अधीकृत सहितका अन्य कर्मचारीहरू, प्राबिधिक सहयोग गर्ने सामाजिक बिकास मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश, शिक्षा बिकास तथा समन्व इकाई सुर्खेतका मेरा सहकर्मीहरू, जिल्ला स्तरका प्राबिधिक कार्यदलका पदाधिकारी सदस्यहरू, प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोस्रोका जिल्ला संयोजक नारायण बि.क.र सो कार्यक्रमका केन्द्र र क्षेत्रका कर्मचारीहरू, शिक्षा तथा मानव स्रोत बिकास केन्द्र काठमान्डू र नेपाल दलित तथा जनजाति बिकास केन्द्र प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दै यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सफलता मिलोस भनि सुभकामना प्रकट गर्दछु .

भोजप्रसाद लम्साल

कायम मुकायम प्रमुख

शिक्षा बिकास तथा समन्व इकाई, सुर्खेत

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको भनाइ

नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नका साथै गुणस्तर सुधारका निमित्त विगतमा सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो । यस योजनाबाट प्राप्त उपलब्धिलाई संस्थागत गर्न र विद्यालय शिक्षाका विविध सकारात्मक प्रयासहरूलाई निरन्तरता दिन तथा शिक्षाका नवीन कार्यक्रमहरूको प्रस्तावसहित २०७३ साउनदेखि २०८० असार (सन् २०१६ जुलाईदेखि २०२३ जुलाई) सम्मको सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र विकास योजना निर्माण गरिएको छ । योजनाको प्रथम पाँच वर्ष २०७३ साउनदेखि २०७८ असार (सन् २०१६ देखि २०२१) सम्मका लागि स्रोतसहितको कार्ययोजना तयार गरिएको छ । वि.सं. २०७९ (सन् २०२२) सम्ममा नेपाललाई विकासशील राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय दूरदृष्टिलाई आत्मसात् गर्दै शिक्षा मन्त्रालयको नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्धतिबाट यस योजनाको तर्जुमा गरिएको हो । दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गरी वि.सं. २०८७ (सन् २०३०) सम्ममा नेपाललाई मध्यम आय भएको मुलुकको स्तरमा रूपान्तरणको लक्ष्य हासिल गर्ने महत्वपूर्ण साधनका रूपमा पनि यस योजनालाई हेरिएको छ । साविकका उपलब्धि, सिक्किएका पाठहरू तथा सबैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय कार्ययोजना (सन् २००१-२०१५) अन्तर्गत सञ्चालन गरिएका सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम (सन् २००४-२००९) र विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (सन् २००९-२०१६) का एकीकृत कार्यसूचीहरू यस योजनाका प्रमुख मार्गदर्शक हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले नेपालको संविधानमा निर्दिष्ट गरिएका शिक्षासम्बन्धी मौलिक हक, राज्यको पुनःसंरचना र अधिकारको बाँडफाँट, मुलुकको आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणका एजेण्डा, दिगो विकास लक्ष्यप्रति नेपालको प्रतिबद्धता, पन्ध्रौँ योजनाको आधारपत्र, सन् २०२२ भित्र अति कम विकसितबाट विकासशील राष्ट्र बन्ने लक्ष्य तथा सन् २०३० सम्म मध्यम आय भएको राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय सङ्कल्प नै नयाँ शिक्षा नीति तर्जुमाका मूल आधार मानिएको छ । शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मौलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको मान्यता अनुरूप शिक्षामा सबैको सरल, सहज र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न एवं शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त बनाउन जरुरी भएको महसुस गरि यस दश वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गरिएको छ । यस सन्दर्भमा म यति महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार गर्न खटिने शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका टेकेन्द्र कुमार बुढा, कार्यदलका सयोजक लगाएतका पदाधिकारिहरू, जनप्रतिनिधी ज्युहरू, पालिकाका अन्य कर्मचारीहरू, प्राविधिक सहयोग रारने सामाजिक बिकास मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश, शिक्षा बिकास तथा समन्व इकाई सुर्खेत, जिल्ला स्तरका प्राविधिक कार्यदलका पदाधिकारी सदस्यहरू, प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोस्रोका जिल्ला संयोजक नारायण बि.क.र सो कार्यक्रमका केन्द्र र क्षेत्रका कर्मचारीहरू, शिक्षा तथा मानव स्रोत बिकास केन्द्र काठमान्डू र नेपाल दलित तथा जनजाति बिकास केन्द्र प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

गगन सिंह पाण्डेय
नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
चौकुने गाउँपालिका, सुर्खेत

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको भनाइ

शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मौलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको मान्यता अनुरूप शिक्षामा सबैको सरल, सहज र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न एवं शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त बनाउन ब्यबस्थित शिक्षा क्षेत्र योजना आवश्यक पर्ने भएकाले र नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेख छ। उक्त धाराको उपधारा १ले पत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुने, उपधारा २ मा पत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुने, उपधारा ३ मा अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, उपधारा ४ मा दृष्टिविहिन नागरिकलाई ब्रेल लिपि तथा बहिरा र स्वर वा बेलाइ सम्बन्धि अपाङ्गता भएका नागरिकलाई साँकतिक भाषाको माध्यमबाट कानून बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुने र उपधारा ५ मानेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसको लागि वद्यालय तथा शैक्षिक सस्था खेल्ने हक धारा ३८ मा उल्लिखत महिलाको हकको उपधारा ५ मा महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रेजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्रदास गर्ने हक हुने र धारा ४० मा उल्लिखत दलितको हक अन्तर्गत उपधारा २ मा दलित विद्यार्थीलाई प्राथमिक देखि उच्च शिक्षा सम्म कानून बमोजिम छात्रवृत्ति सहित निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ। प्राविधिक र व्यावसायिक उच्च शिक्षामा दलितका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिने छ। त्यसै गरि दिगो विकास को लक्ष्य नं ४ मा समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सबैलाई उपलब्ध गर्ने र आजीवन सिकाइलाई प्रवर्द्धन गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ। नेपालको अनिवार्य आधारभूत शिक्षा ऐन, २०७५ अनुसार वि.सं. २०८५ सम्म सबै नागरिकलाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षामा पहुँच पुर्याउने व्यवस्था गरिएको छ। भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (२) को उप दफा (ज) अनुसार स्थानीय तहलाई माध्यामिक र आधारभूत विद्यालय सम्बन्धि २३ वटा अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ। जसको बुँदा नं १ मा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुला तथा वैकल्पिक र निरन्तर सिकाइ, सामुदायिक सिकाइ र विशेष शिक्षासम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन गर्ने भन्ने कुरा उल्लेख भएको हुनाले यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको बिकास, सुधार र गुणस्तरियताको सुनिश्चितता गर्ने हेतुले यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्र सुधार योजना २०७८-२०८८ निर्माण गरेको हो। जुन यस पालिकाको महत्व पूर्ण सम्पति पनि हो। यति महत्वपूर्ण दस्तावेज तयारीमा अभिभावकत्व प्रदान गर्नु हुने गाउँपालिकाका अध्यक्ष ज्यु, उपप्रमुख ज्यु लगाएतका अन्य जनप्रतिनिधि ज्युहरु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यु, पालिकाका अन्य कर्मचारीहरु सबैमा आभार प्रकट गर्दै प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने प्रारम्भिक कक्षा कार्यक्रम दोस्रो सुर्खेतका जील्ला संयोजक नारायण बि.क., नेपाल दलित तथा जनजाति बिकास केन्द्र (कोडेड नेपाल), शिक्षा बिकास तथा समन्वय इकाई सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश सरकार सामाजिक बिकास मन्त्रलाय, शिक्षा तथा मानव स्रोत बिकास केन्द्र काठमाण्डौ प्रति समेत धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु

टेकेन्द्रबहादुर बुढा
शाखा अधिकृत
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
चौकुने गाउँपालिका, सुर्खेत

Contents

शिक्षाक्षेत्र योजना निर्माण कार्यदलका पदाधिकारी	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
अध्यक्ष ज्युको बनाइ	2
उपाध्यक्ष ज्युको बनाइ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
चौकुने गाउँपालिका, सुर्खेत	4
शिक्षा विकास तथा समन्व इकाइ प्रमुखको बनाइ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको बनाइ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
चौकुने गाउँपालिका, सुर्खेत	6
शिक्षा ,युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको बनाइ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
चौकुने गाउँपालिका, सुर्खेत	7
सारांश	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
परिच्छेद १	14
१.१ पृष्ठभूमि	14
१.१.१ अवधारणा	15
१.१.२ सन्दर्भ	16
चौकुने गाउँपालिकाको परिचय	17
ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	17
चौकुने शब्दको उत्पत्ति र इतिहास	17
भौगोलिक अवस्था	17
सामाजिक संरचना र अवस्था :	18
संस्कार र संस्कृति:.....	18
राजनैतिकप्रशासनिक विभाजन.....	18
१.१.३ शिक्षा क्षेत्रको समय विश्लेषण	19
१.१.४ योजना निर्माण प्रकृया	21
परिच्छेद २	21
शिक्षा क्षेत्र योजना	21
२.१ सन्दर्भ र औचित्य	21
२.२ दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोच	22
२.३ स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच तथा गन्तव्य	22
२.४ लक्ष्य (GOAL).....	22
२.५ उद्देश्यहरू	22
२.६ रणनीतिहरू	23
२.७ प्रमुख उपलब्धि सूचकहरू (KEY PERFORMANCE INDICATORS-KPI)	31
परिच्छेद ३	37
३.१.१ परिचय	37
३.१.२ वर्तमान अवस्था	37

३.१.३ लक्ष्य	37
३.१.४ उद्देश्य	37
३.१.५ रणनीतिहरू	38
३.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	38
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	39
बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	40
३.२ आधारभूत शिक्षा	41
३.२.१ परिचय	41
३.२.२ वर्तमान अवस्था	42
३.२.३ लक्ष्य	42
३.२.४ उद्देश्य	42
३.२.५ रणनीतिहरू	43
३.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	44
आधारभूत तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	45
३.३ माध्यमिक शिक्षा	47
३.३.१ परिचय	47
३.३.२ वर्तमान अवस्था	48
३.३.३ लक्ष्य	48
३.३.४ उद्देश्य	48
३.३.५ रणनीतिहरू	48
३.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	48
माध्यमिक तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	50
३.४ उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्ध	51
३.४.१ परिचय	51
३.४.२ वर्तमान अवस्था	51
चुनौतिहरू तथा अवसरहरू	52
३.४.३ लक्ष्य	52
३.४.४ उद्देश्य	52
३.४.५ रणनीतिहरू	52
३.४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	52
उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्धका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	53
३.५ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम	54
३.५.१ परिचय	54
३.५.२ वर्तमान अवस्था	54
३.५.३ लक्ष्य	54
३.५.४ उद्देश्य	54
३.५.५ रणनीतिहरू	54
३.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	55
प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम का प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	56
३.६ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री	56
३.६.१ परिचय	56
३.६.२ वर्तमान अवस्था	57
३.६.३ लक्ष्य	57

३.६.४ उद्देश्य	58
३.६.५ रणनीतिहरू	58
३.६.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	58
पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	59
३.७ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	60
३.७.१ परिचय	60
३.७.२ वर्तमान अवस्था	61
३.७.३ लक्ष्य	61
३.७.४ उद्देश्य	62
३.७.५ रणनीतिहरू	62
३.७.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	62
शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	63
३.८ विद्यालय व्यवस्थापन	65
३.८.१ परिचय	65
३.८.२ वर्तमान अवस्था	65
३.८.३ लक्ष्य	66
३.८.४ उद्देश्य	66
३.८.५ रणनीतिहरू	66
३.८.६ उपलब्धि नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	67
विद्यालय व्यवस्थापनका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	68
३.९ निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा	69
३.९.१ परिचय	69
३.९.२ वर्तमान अवस्था	69
३.९.३ लक्ष्य	70
३.९.४ उद्देश्य	70
३.९.५ रणनीतिहरू	70
३.९.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	70
निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	71
३.१० गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा	72
३.१०.१ परिचय	72
३.१०.२ वर्तमान अवस्था	72
३.१०.३ लक्ष्य	73
३.१०.४ उद्देश्य	73
३.१०.५ रणनीतिहरू	73
३.१०.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	74
गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	74
३.११ आर्थिकतथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा	76
३.११.१ परिचय	76
३.११.२ वर्तमान अवस्था	76
३.११.३ लक्ष्य	76
३.११.४ उद्देश्य	76
३.११.५ रणनीतिहरू	77

३.११.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	77
आर्थिकतथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	78
३.१२ शिक्षामा सूचना प्रविधि.....	79
३.१२.१ परिचय	79
३.१२.२ वर्तमान अवस्था	80
३.१२.३ लक्ष्य	80
३.१२.४ उद्देश्य	80
३.१२.५ रणनीतिहरू	80
३.१२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	80
शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	Error! Bookmark not defined.
३.१३ आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा	81
३.१३.१ परिचय	81
३.१३.२ वर्तमान अवस्था	81
३.१३.३ लक्ष्य	82
३.१३.४ उद्देश्य	82
३.१३.५ रणनीति	82
३.१३.६ मुख्य उपलब्धी, क्रियाकलाप र लक्ष्य	82
आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	83
परिच्छेद ४ १	84
संस्थागत संरचना र क्षमता विकास	84
४.१ परिचय	84
४.२ वर्तमान अवस्था	84
४.३ लक्ष्य	85
४.४ उद्देश्य	85
४.५ रणनीतिहरू	85
४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	86
संस्थागत संरचना र क्षमता विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	86
परिच्छेद ५	87
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन	87
५.१ परिचय	87
५.२ वर्तमान अवस्था	87
५.३ लक्ष्य	88
५.४ उद्देश्य	88
५.५ रणनीतिहरू	88
५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	88
परिच्छेद ६	90
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण	90
६.१ परिचय	90
६.२ वर्तमान अवस्था	91
६.३ लक्ष्य	91
६.४ उद्देश्य	92

६.५ रणनीतिहरू	92
६.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	92
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य	93
परिच्छेद ७	96
मुख्य मुख्य क्रियाकलाप र उपलब्धी सूचक	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
७.१ वित्तीय योजना रु हजारमा	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
सन्दर्भ सामग्रीहरू	117
अनुसूचीहरू	117
अनुसूची १: शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल विवरण	118
अनुसूची २: शिक्षा योजना निर्माणका क्रममा भएका बैठक, कार्यशालामा सहभागि विवरण	118
अनुसूची ३: गाउँपालिका अन्तर्गतका बालविकास केन्द्र र सहजकर्ताको विवरण	118
अनुसूची ४: गाउँपालिका अन्तर्गतका विद्यालयहरूको विवरण	118
अनुसूची ५: गाउँ शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरूको विवरण	118
यस गाउँपालिकामा संचालनमा रहेका सामूदायिक, संस्थागत विद्यालय र सामूदायिक सिकाइ केन्द्रहरूतपसिलका अनुसार रहेका छन :	118
विद्यार्थी विवरण:	120
अनुसूची ३	122
३.१ भैतिक तथा पूर्वाधारको अवस्था :	122
अनुसूची ४	125
स्थानीय तहको सगठन संरचनामा शिक्षा क्षेत्रको अवस्था तथा जनशक्तिको अवस्था:	125
अनुसूची ६.....	129
६.१ शिक्षक दरबन्दी मिलानको प्रगति विवरण माध्यमिक तह ९- १० र माध्यमिक तह ११-१२ को दरबन्दी मिलान २०७६.....	129
अनुसूची ९.....	135
विभिन्न तस्वीरहरू	135

पृष्ठभूमी(उद्देश्य)

कर्णाली प्रदेशको सदरमुकाम रहेको जिल्ला सुर्खेतको पश्चिम भेगमा पर्ने यस चौकुने गाउँपालिकाको शिक्षामा विकास र परिवर्तनका लागि तयार पारिएको प्रस्तुत पञ्च वर्षीय आवधिक शिक्षा योजनामा मुलुकमा भएको राजनीतिक परिवर्तनपछि नेपालको संविधानमा उल्लेखित अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षाको मर्मलाई यस योजनामा समेटने प्रयास गरिएको छ । योजना निर्माण गर्दा दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौँ योजना, नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, शिक्षासम्बन्धी सङ्घीय कानूनहरू, कर्णाली प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाको आधारपत्र, गाउँ शिक्षा ऐन एवं संघीय स्तरमा भएका आयोगका प्रतिवेदन समेतलाई आधार लिइएको छ । यस योजनामा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ, गुणस्तरीय शिक्षा, पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री, विद्यालय व्यवस्थापन, शिक्षक व्यवस्थापन र पेसागत विकास, शिक्षासँग सम्बन्धित सवालहरू, शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, संस्थागत क्षमता विकास, लगानी र स्रोत व्यवस्थापन, शिक्षामा कमजोर वर्गको पहुँच, समावेशी शिक्षा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी अलगअलग सवालमा पाँच वर्षको उद्देश्य, रणनीति र कार्यक्रमहरू विस्तृत रूपमा तयार गरिएको छ ।

सबैका लागि शिक्षा (२००१-२०१५) का लक्ष्य र उद्देश्य पूरा गर्नका लागि आर्थिक वर्ष २०६६/०६७ देखि सुरु भएको विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (२०६६-०७२) विद्यालय शिक्षाको समग्र दस्तावेजको रूपमा अगाडि ल्याइएको थियो । सो कार्यक्रमको समाप्ति र प्रभावकारीतासँगै आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ देखि विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०७३/०७४-०७९/०८०) को निर्माण भई कार्यान्वयनको अन्तिम चरणमा छ । यस पश्चात शिक्षा क्षेत्र योजना (ESP) कार्यान्वयनका लागि यसको मस्यौदा समेत तयार भइसकेको छ । शिक्षा क्षेत्रमा भएको विकेन्द्रीकरणको प्रयासको फलस्वरूप एकातिर विद्यालयहरूले आफ्नो विद्यालयको सुधार र रुपान्तरणको लागि पाँच वर्षे विद्यालय सुधार योजना निर्माण गर्नेदेखि लिएर गाउँ वा नगरपालिकाले गाउँ वा नगर शिक्षा योजना र जिल्लाले जिल्ला शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने अभ्यास गरियो भने अर्कोतिर नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षाका सबै कार्यक्रमहरू विद्यालय क्षेत्र विकास योजनामार्फत ससर्त अनुदानका रूपमा स्थानीय तहमा हन्तान्तरण हुँदै आएका छन् । शिक्षक र कर्मचारीको तलब भत्तादेखि निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, छात्रवृत्ति वितरण, दिवा खाजा वितरण लगायत थुप्रै शीर्षकमा अनुदान नियमित रूपमा विद्यालयहरूलाई प्रदान गरिँदै आइएको छ । प्रदेश र स्थानीय तहले समेत शिक्षातर्फ वित्तीय समानीकरण अनुदान पनि विनियोजन गरी विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिरहेको अवस्था छ । चौकुने गाउँपालिकामा समेत वित्तीय समानीकरण अनुदान, आधारभूत शिक्षा परीक्षा सञ्चालन र बालबालिकाको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नका लागि सहयोग गर्ने खालका थुप्रै कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएको छ ।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित सबै सामुदायिक विद्यालयहरूले आफ्नो विद्यालयको सुधार र रुपान्तरणको लागि विगतदेखि नै पाँच वर्षे विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य निरन्तर गरिरहेका छन् । साविकका तीन वटा गाउँ विकास समिति र एक वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र एवं सामुदायिक विद्यालयहरूको नेतृत्वमा गाउँपालिकाको साक्षरता दरमा समेत उल्लेख्य वृद्धि गरी साक्षर जिल्ला घोषणामा योगदान पुर्याएको अवस्था छ । विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच, टिकाउ दरमा वृद्धि, भौतिक पूर्वाधारमा सुधारोन्मुख, विद्यालयमा सूचना प्रविधिको विस्तार, समावेशी र समतामूलक शिक्षा, बालमैत्री विद्यालय र विद्यालय शान्ति क्षेत्र जस्ता पक्षमा उल्लेख्य प्रगति भएको पाइन्छ ।

सबै बालबालिकाहरूका लागि सर्वाङ्गीण विविकासमा केन्द्रित गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु र अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा र निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र प्रविधिमैत्री बनाउनु योजनाको मुख्य उद्देश्य हो । यस योजनाले योजना अवधिभर गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर गाउँपालिका तुल्याइ अनौपचारिक वैकल्पिक र खुला शिक्षाका माध्यमबाट जीवनपर्यन्त निरन्तर शिक्षाको अवसरहरूको सुनिश्चित गर्ने र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायीक सिप विकासमा सबैको समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने समेत उद्देश्य लिएको छ । विद्यालयलाई भय, विभेद दुर्व्यसन दुर्व्यवहारमुक्त तथा विविधताअनुकूल बनाइ बालबालिकालाई बालमैत्री वातावरणमा सिकाइ क्रियाकलापमा सहभागी हुनसक्ने गरी भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण सुधार गर्ने र आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने कार्य समेत यस योजनाको उद्देश्यमा समेटिएका छन् ।

बदलिंदो परिवर्तन तथा परिस्थितिलाई मध्यनजर गर्दै शिक्षामा समयानुकूल परिवर्तन गर्न जरूरी छ भन्ने महसुस गरेर विद्यालय तहको संरचनामा भएको परिवर्तन एवं आन्तरिक सुशासन, सुधार एवं दक्षतामा अभिवृद्धि गरी गुणात्मक परिवर्तनका कार्यक्रमहरू योजनामा समावेश गरिएका छन्। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्गका रूपमा विकास गरी यसलाई सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य गर्ने र नक्साङ्कनका आधारमा पालिका क्षेत्रभित्र विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै बालबालिकाको पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने रणनीति योजनाले अगाडि सारेको छ। योजनाले अपनत्वको सिर्जना, नेतृत्वको सवलीकरण, शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधार, पेसागत नैतिकताको प्रवर्धन र लगानी अभिवृद्धिद्वारा सार्वजनिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने, गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने गरिब, सुविधाविहीन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गरी निरन्तरता दिन सिकाइमा सहभागी भई उपलब्धी सुधारमा सहयोग गर्न आवश्यक पर्ने सहयोग प्रणाली लागू गर्ने र साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसरलाई पेसा एवं व्यवसाय, सामाजिक जीवन र सहभागीतासँग आवद्ध गर्नुका साथै सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको कार्यक्षमतामा सवलीकरण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिएको छ। विद्यालय शिक्षामा सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि विद्यालयको नेतृत्व प्रणालीमा सुधार गरी सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन र नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणालीको विकास गर्ने पाटो पनि योजनाको मुख्य रणनीतिका विषय बनेका छन्। त्यसैगरी योजनामा आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण परिस्थितिमा पनि विद्यालयको शैक्षिक गतिविधिलाई निरन्तरता दिनका लागि आवश्यक पर्ने संरचनागत एवं मानवीय श्रोत व्यवस्थापन गर्ने र शिक्षासम्बन्धी आवश्यक पर्ने नीति तथा कानूनको तर्जुमा गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने कार्यसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू पनि समावेश गरिएका छन्।

योजना बिनाको कार्य गनतव्य बिहीन यात्रा जस्तो हुनेमा सचेत हुँदै दश वर्षीय शिक्षा योजना निर्माण गरिएको हो। चौकुने गाउँपालिकाको आवधिक दश वर्षीय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माणको तयारी गरेसँगै कोभिड-१९ को दोस्रो चरणको प्रकोप सुरु हुनाले यो कार्यले गति लिन केही समय लागेको थियो। सीमित स्रोत र साधनको प्रयोग गरेर तथा दूरीमा रही सञ्चार गर्ने विभिन्न वैकल्पिक माध्यमसमेत प्रयोग गरी योजना निर्माण प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनका लागि गाउँपालिकाको अध्यक्ष धीरबहादुर शाहीको संयोजकत्वमा सात सदस्यीय शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल गठन गरी जिम्मेवारी विभाजन गरिएको थियो। योजनाको तयारी तथा विकास कार्यको समग्र संयोजन गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाबाट भएको थियो। योजना निर्माणका लागि सरोकारवालाहरूसँग व्यापक छलफल र अन्तरक्रिया गरिएको थियो। योजनालाई प्रधानाध्यापक बैठक, सामाजिक विकास समिति, गाउँ शिक्षा समिति, गाउँ कार्यपालिकाको बैठकमा समेत छलफल तथा स्वीकृतिको लागि प्रक्रिया पूरा गरी अन्तमा गाउँ सभाबाट स्वीकृत गरिएको थियो।

यस योजनाको अन्तसम्ममा सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित हुने र अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा र निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिक र गुणस्तरमा सुधार हुने अपेक्षा गरेको छ।

परिच्छेद १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेख छ। उक्त धाराको उपधारा १ले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुने, उपधारा २ मा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुने, उपधारा ३ मा अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, उपधारा ४ मा दृष्टिविहीन नागरिकलाई ब्रेल लिपि तथा बहिरा र स्वर वा बेलाइ सम्बन्धि अपागता भएका नागरिकलाई साँकतिक भाषाको माध्यमबाट कानून बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुने र उपधारा ५ मानेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसको लागि वद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने हक धारा ३८ मा उल्लिखत महिलाको हकको उपधारा ५ मा महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुने र धारा ४० मा उल्लिखत दलितको हक

अन्तर्गत उपधारा २ मा दलित विद्यार्थीलाई प्राथमिक देखि उच्च शिक्षा सम्म कानून बमोजिम छात्रवृत्ति सहित निशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ । प्राविधिक र व्यावसायिक उच्च शिक्षामा दलितका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिने छ ।

दिगो विकास को लक्ष्य नं ४ मा समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सबैलाई उपलब्ध गर्ने र आजीवन सिकाइलाई प्रवर्द्धन गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । नेपालको अनिवार्य आधारभूत शिक्षा ऐन, २०७५ अनुसार वि.सं. २०८५ सम्म सबै नागरिकलाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षामा पहुँच पुर्याउने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ । यसै गरि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (२) को (ज) अनुसार स्थानीय तहलाई माध्यमिक र आधारभूत विद्यालय सम्बन्धि २३ वटा अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ । जसको बुँदा नं १ मा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुला तथा वैकल्पिक र निरन्तर सिकाइ, सामुदायिक सिकाइ र विशेष शिक्षासम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन गर्ने भन्ने कुरा उल्लेख छ ।

शिक्षा ऐन, २०२८ र शिक्षा नियमावली, २०५९मा शिक्षा सम्बन्धी विविध व्यवस्था गरिएको छ । सङ्घीय सरकारले राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ जारी गरेको छ । यी सबै नीति, योजना, व्यवस्था र घोषणाहरूको मर्मअनुसार स्थानीय तहको शिक्षालाई सु—व्यवस्थित बनाउन, गुणस्तरीय र समावेशी, समतामूलक शिक्षा सबै नागरिकलाई प्रदान गरि सुखि नेपाली सम्वृद्ध नेपालको नारालाई साकार पार्न गाउँपालिकाले शिक्षा योजना २०७८ तयार गरेको छ । यसका साथै गाउँपालिका अन्तर्गत शिक्षा सम्बन्धी समस्याहरूको पहिचान गरेर विभिन्न चरणमा कार्यशाला, गोष्ठिहरू सञ्चालन गरी शिक्षा सम्बन्धि सरोकार राख्ने सबै स्थानीय सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा यो योजना तयार गरिएको हो । यस योजनामा व्यवस्था गरिएका सबै कुराहरू कार्यान्वयन गर्न शिक्षा सम्बन्धी सरोकार राख्ने सबै निकायहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहनेछ । यसमा भएका व्यवस्थाहरूलाई आ-आफ्नो क्षेत्रमा लागू गर्नु चौकुनेका सबै नागरिकको कर्तव्य रहनेछ । गुणस्तरीय शिक्षाको विकास गरी सिपयुक्त नागरिक तयार गर्न र समृद्ध गाउँपालिकाको रूपमा विकास गर्न यो नीतिले उल्लेख्य भूमिका खेलेको छ ।

१.१.१ अवधारणा

नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेख छ । उक्त धाराको उपधारा १ले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत हक हुने, उपधारा २ मा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुने, उपधारा ३ मा अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, उपधारा ४ मा दृष्टिविहिन नागरिकलाई ब्रेल लिपि तथा बहिरा र स्वर वा बोलाइ सम्बन्धि अपाङ्गता भएका नागरिकलाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट कानून बमोजिम निशुल्क शिक्षा पाउने हक हुने र उपधारा ५मानेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसको लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने हक धारा ३८ मा उल्लिखित महिलाको हकको उपधारा ५ मा महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुने र धारा ४० मा उल्लेखित दलितको हक अन्तर्गत उपधारा २ मा दलित विद्यार्थीलाई प्राथमिक देखि उच्च शिक्षा सम्म कानून बमोजिम छात्रवृत्ति सहित निशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ । प्राविधिक र व्यावसायिक उच्च शिक्षामा दलितका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिने छ जस्ता मौलिक हकहरू संविधानले प्रदान गरेको छ ।

नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नका साथै गुणस्तर सुधारका निमित्त विगतमा सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो । यस योजनाबाट प्राप्त उपलब्धिलाई संस्थागत गर्न र विद्यालय शिक्षाका विविध सकारात्मक प्रयासहरूलाई निरन्तरता दिन तथा शिक्षाका नवीन कार्यक्रमहरूको प्रस्तावसहित २०७३ साउनदेखि २०८० असार (सन् २०१६ जुलाईदेखि २०२३ जुलाई) सम्मको सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र विकास योजना निर्माण गरिएको छ । योजनाको प्रथम पाँच वर्ष २०७३ साउनदेखि २०७८ असार (सन् २०१६ देखि २०२१) सम्मका लागि स्रोतसहितको कार्ययोजना तयार गरिएको छ । वि.सं. २०७९ (सन् २०२२) सम्ममा नेपाललाई विकासशील राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय दूरदृष्टिलाई आत्मसात् गर्दै शिक्षा मन्त्रालयको नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्धतिबाट यस योजनाको तर्जुमा गरिएको हो । दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गरी वि.सं. २०८७ (सन् २०३०) सम्ममा नेपाललाई मध्यम आय भएको मुलुकको स्तरमा रूपान्तरणको लक्ष्य हासिल गर्ने महत्वपूर्ण साधनका रूपमा पनि यस योजनालाई हेरिएको छ । साविकका उपलब्धि, सिकिएका पाठहरू तथा सबैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय कार्ययोजना (सन् २००१–२०१५) अन्तर्गत सञ्चालन गरिएका सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम (सन् २००४–२००९) र विद्यालय

क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (सन् २००९-२०१६) का एकीकृत कार्यसूचीहरू यस योजनाका प्रमुख मार्गदर्शक हुन् । राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले नेपालको संविधानमा निर्दिष्ट गरिएका शिक्षासम्बन्धी मौलिक हक, राज्यको पुनःसंरचना र अधिकारको बाँडफाँट, मुलुकको आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणका एजेण्डा, दिगो विकास लक्ष्यप्रति नेपालको प्रतिबद्धता, पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्र, सन् २०२२ भित्र अति कम विकसितबाट विकासशील राष्ट्र बन्ने लक्ष्य तथा सन् २०३० सम्म मध्यम आय भएको राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय सङ्कल्प नै नयाँ शिक्षा नीति तर्जुमाको मूल आधार मानिएको छ । शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मौलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको मान्यता अनुरूप शिक्षामा सबैको सरल, सहज र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न एवं शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त बनाउन यो नयाँ शिक्षा नीति आवश्यक पर्दछ । सङ्घीय ढाँचा अनुरूप सरकारका तीन वटै तहमा शिक्षा प्रशासन प्रभावकारी एवं नतिजामूलक ढङ्गले सञ्चालन गरी जनताको शिक्षा प्राप्तिको अधिकार सुनिश्चित गर्नका लागि समयानुकूल शिक्षा नीतिको जरूरत पर्दछ । शिक्षा क्षेत्रका नीतिहरूलाई एकीकृत गरी एकीकृत चौकुने गाउँ शिक्षा नीतिको खाँचो पूरा गर्ने ध्येयले यो पाँच वर्षे शिक्षा योजना तर्जुमा गर्नु परेको छ ।

दिगो विकासको लक्ष्य २०३० मा शिक्षा सम्बन्धि लक्ष्य ४ मा समावेशी तथा न्यायोचित र गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्न दिगो विकास लक्ष्य ४ अन्तर्गत निम्न उपलक्ष्यहरू तय गरिएको छ । चौकुने गाउँपालिकाको पाँच वर्षे शिक्षा योजानले दिगो विकासका उल्लेखित लक्ष्यहरूलाई आत्मसाथ गरेको छ ।

(क) सन् २०३० सम्ममा सबै छात्रछात्राहरूलाई सान्दर्भिक साथै सिकाइका सकारात्मक परिणामहरू प्राप्त हुन सक्नु भन्ने उद्देश्यले निःशुल्क, न्यायोचित तथा गुणात्मक प्राथमिक र माध्यमिक शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने,

(ख) सबै छात्र छात्राहरूलाई प्राथमिक शिक्षाको लागि तयार गर्न गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास, हेरचाह र पूर्वप्राथमिक शिक्षामा उनीहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,

(ग) क्षमताले धान्न सकिने तथा गुणस्तरीय प्राविधिक, व्यावसायिक र विश्वविद्यालयसम्मकै शिक्षामा सबै महिला र पुरुषहरूको समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने,

(घ) रोजगारी, मर्यादित जागिर र उद्यमशीलताको निम्ति प्राविधिक एवम् व्यावसायिक दक्षता लगायतका सान्दर्भिक सिप र दक्षता भएका युवा र वयस्कहरूको सङ्ख्या वृद्धि गर्ने र

(ङ) शिक्षामा लैङ्गिक असमानताहरूको अन्त्य गर्ने र कमजोर अवस्थामा रहेका मानिसहरूका लागि शिक्षा र व्यावसायिक तालिमका सबै तहहरूमा समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने जस्ता परिमाणात्मक लक्ष्य राखेको छ । यसरी शिक्षाको समग्र विकासका लागि विभिन्न क्षेत्रसँग सहकार्य गर्दै स्थानीय तहको जनशक्ती र आवश्यकतालाई समेटि कार्यन्वयन गर्दा अझ प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

१.१.२ सन्दर्भ

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकार सञ्चालनका लागि अधिकार प्रत्यायोजन गरेको छ । सोही अनुसार आधारभूत शिक्षा र माद्यामिक तहको शिक्षा स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र परेकोले शैक्षिक योजना बनाइ सोको कार्यान्वयन गर्नका लागि महत्वपूर्ण रहेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन भित्र पर्ने शिक्षा सम्बन्धि २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । नीतिगत व्यवस्थामा सुधार भएको, निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा लागु, शिक्षामा लगानि वृद्धि, विद्यालयको संस्थागत संरचनामा सुधार भएको देखिन्छ ।

विश्वव्यापी मानव विकास सूचकांक प्रतिवेदन २०२०का अनुसार नेपाल १ सय ४२ औं स्थानमा उक्लिएको छ । यसअघि १४७औं स्थानमा रहेको नेपाल यस वर्ष १ सय ८९ देशमध्ये १ सय ४२ औं स्थानमा उक्लिएको हो । नेपालभन्दा पछि ४७ वटा देश छन् । संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय विकास कार्यक्रम यूएनडीपीले नेपालको मानव विकास सूचकांकको अवस्था मध्यम रहेको बताएको छ । दक्षिण एसिया नेपाल छैटौं स्थानमा छ । पहिलो स्थानमा श्रीलङ्का छ भने दोस्रोमा माल्दिभ्स, तेस्रोमा भुटान, चौथोमा भारत र पाँचौंमा बङ्गलादेश छन् । पाकिस्तान र अफगानस्थान नेपालभन्दा पछि छन् । दक्षिण एसियामा पहिलो स्थानमा रहेको श्रीलङ्का ७२औं स्थानमा छ ।

नेपाल आफैंमा विविधतायुक्त देश हो। नेपालमा सयभन्दा बढी जातजाति र भाषाभाषी, विविध धर्मावलम्बी र संस्कृति छन्। नेपालमा भौगोलिक विविधतामा आधारित सांस्कृतिक र सामाजिक विविधता पनि विद्यमान रहेको छ। यो विविधतामा अनेकौं सौन्दर्यता पनि लुकेकोछ। विविधतामा एकता नेपाली समाजको विशेषता हो। विविधताको सौन्दर्यतालाई राष्ट्रिय भावनामा बदल्न सके मात्र विविधताले सकारात्मक परिणाम दिन सक्छ। सकारात्मक परिणाम दिन सक्ने गरी गरिएको व्यवस्थापन अहिलेको सामयिक आवश्यकता हो। विविधता नेपाल राज्यको मौलिक पहिचान हो। यसैले विविधताको व्यवस्थापन नेपालको सन्दर्भमा समेत सामयिक बन्ने गरेको छ।

चौकुने गाउँपालिकाको परिचय

ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

सुर्खेत जिल्लाको पश्चिम क्षेत्रमा अवस्थित चौकुने गाउँपालिका साविकका लगाम, बेतान, विजौरा, गुटुर घाटगाउँ गा वि स हरु मिलेर बनेको हो । चौकुने गाउँपालिकाको अक्षांश २८° ४४' २५" उत्तर देखि २८° ५८' ४१" उत्तर सम्म र देशान्तर ८०° ५८' ५७" पूर्व देखि ८१° २१' १५" पूर्व सम्म फैलिएको छ । यस गाउँपालिकाको २०७८ सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार कुल जनसंख्या २५ हजार २ सय ४० जना रहेकोमा १२ हजार २ सय १४ जना पुरुष र १३ हजार २६ जना महिला रहेका छन् । यसको क्षेत्रफल करिब ३८१.०३ वर्ग कि मि रहेको छ । सुर्खेत जिल्ला भएर बग्ने भेरी नदी र कर्णाली नदीले लगाम जस्तो गरी यस गाउँपालिकालाई बेरेर बगेका छन् । यस क्षेत्रमा पर्यटन, कृषि, पशुपालन, च्याफटिङ्ग व्यवसायको उच्च सम्भावना रहेको छ । यस गाउँपालिकामा जातिय रूपमा मिश्रित बसोबास रहेको छ । विशेषगरी ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर, दलित, राजीहरुको बसोबास रहेको छ । यस क्षेत्रका समुदायले नेपाली भाषालाई मातृभाषाको रूपमा प्रयोग गरेको पाइन्छ । यस क्षेत्रमा चोइटिलो फुस्रो माटो भएको र अधिकांश जमिन भिरालो र कृषि कार्यको लागि अनुपयुक्त भएको हुँदा यस क्षेत्रका मानिसहरु जिबिकोपार्जनका लागि कृषिमा भन्दा ज्यालादारीमा काम गर्नका लागि भारत तर्फ जानेगरेको देखिन्छ । साविकको गुटुगा.वि.स. वडा नं ६ मा रहेको चौकुने पहाडको बिचमा चारकुना मिलेर बनेको क्षेत्रको पहिचानबाट यस गाउँपालिकाको नाम चौकुने नामाकरण भएको हो । हाल उक्त क्षेत्र चौकुने सिमेन्ट उद्योगको नामले समेत प्रसिद्ध रहेको छ । यस गाउँपालिकाको केन्द्र साविकको गुटुगाविस वडा नं. ६ मा रहेको छ । चौकुने गाउँपालिका लगाम, बेतान, विजौरा, गुटुर घाटगाउँ गरी पाँचवटा साविककागाउँ विकास समिति मिलेर बनेको गाउँपालिका हो । चौकुने गाउँपालिकालाई दशवटा वडामा बिभाजन गरिएकोछ । पुरानो लगाम गाउँ विकास समितिका वडा नं ३,४,५,६ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं १ र वडा नं १,२,७,८ र ९ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं २ कायम गरिएकोछ । बेतान गाउँ विकास समितिका १ देखि ९ वटा वडाहरुलाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं ३ र बिजौरा गाउँ विकास समितिका वडा नं १,२,७,८ र ९ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं ४ र वडा नं ३,४,५,६ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं ५ कायम गरिएकोछ । त्यसैगरी गुटुगाउँ विकास समितिका वडा नं १,२,३,४ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं ६ र वडा न ५,६,७ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं ७ र वडा न ८ र ९ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं ८ कायम गरिएकोछ । घाटगाउँगाउँ विकास समितिका वडा नं ५, ७, ८ र ९ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं ९ र वडा नं १,२,३,४,६ लाई चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं १० कायम गरिएकोछ ।

चौकुने शब्दको उत्पत्ति र इतिहास

चौकुने नामाकरणको सन्दर्भमा बिभिन्न किसिमका धारणाहरु रहेको पाइन्छ । बस्तीको सुरुवातको समयमा जंगलको बिचमा बस्ति भएको र सो बस्तीमा चौका (मृग) ले खेतीपाती खाने हुनाले चौका कुर्ने गरिन्थ्यो । चौका कुर्नु पर्ने ठाउ भएकाले उक्त शब्दको अपभ्रंश भै चौकुने रहन गएको भन्ने भनाइ एकाथरिको छ भने , अर्का थरिको भनाइ अनुसार सुकुका दिनमा बिश्वकर्मा ,मगर र घर्ति जातिका मानिसहरु हरु यस ठाउमा आए र मगर जातिका मानिसले भिलाँ समथर वा चौकुने वा चौकुने बनाएको र मगर भाषाको चौकुमने शब्दबाट चौकुने भनिएको हो ।त्यसै गरि तेस्रो धारणा अनुसार यहाको चारकुने वा चौकुने आकारका गडा वा जमिन भएकाले चौकुने भनिएको जनविश्वास छ ।यहि शब्दबाट नै चौकुने गाउँ पालिका भनि नामाकरण गरिएको पाइन्छ ।

भौगोलिक अवस्था

चौकुनेगाउँपालिकालाईदशवटावडामाबिभाजनगरिएकोछ ।पुरानोलगामगाउँविकाससमितिकावडानं३,४,५,६लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं१रवडा नं१,२,७,८र९लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं २कायमगरिएकोछ।बेतानगाउँविकाससमितिका१देखि९वटावडाहरुलाईचौकुनेगाउँपालिकाको वडानं३ र बिजौरागाउँविकाससमितिकावडानं१,२,७,८र९लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं४रवडानं३,४,५,६लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं ५कायमगरिए कोछ।त्यसैगरीगुटुगाउँविकाससमितिकावडानं१,२,३,४लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं६रवडानं५,६,७लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं ७रवडानं८

९लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं८कायमगरिएकोछ।घाटगाउँगाउँविकाससमितिकावडानं५,
८९लाईचौकुने गाउँपालिकाकोवडानं ९ वडानं१,२,३,४,६लाईचौकुनेगाउँपालिकाकोवडानं १०कायमगरिएकोछ।

७,

सामाजिक संरचना र अवस्था :

सामाजिक अबस्थालाई हेर्दा यस पालिकामा निम्नानुसारको जनसंख्या ,जाति समुदाय र भाषाका मानिसहरु बसोबास गदछन . यस पालिकामा सबै भन्दा बढी जनासंख्या ब्राह्मण क्षेत्रीको रहेको छ भने सबै कुल जनसंख्या २९२०३ रहेकोमा महिला १४२३८ (४९%) र पुरुष १४९६५ (५१%) छन् भने जातिय रुपमा ब्राह्मण क्षेत्री १२८८६(४४%), दलित १०६१४ (३६%),जनजाति ५३५३ (१८%), अन्य जाती ११४, लोपुन्मुख जाति २३६ (२%) रहेको देखिन्छ भने भाषीक रुपमा नेपाली२६०६२ (८९.२४%) , मगर २८७३(९.८४%) रहेको देखिन्छ . यस पालिकामा साक्षरता दर ८९.१३ प्रतिशत रहेको छ भने ,पालिकामा ४९ वटा सामुदायिक बिद्यालय ,४ वटा संस्थागत बिद्यालय र ४४ वटा बालविकास केन्द्र ,९३.६ प्रतिशत संग शौचालय रहेको छ भने ,५ वटा स्वास्थ्य चौकी ,७ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई ,३६ वटा युवा क्लब ,४५ वटा मठ मन्दिर रहेको देखिन्छ ।

संस्कार र संस्कृति:

सांस्कृतिक रुपमा यस पालिका अत्यन्तै धनि पालिका हो . जहा यहा उल्लेख गरी अनुसार का चाडपर्वहरु मनाउने गरिन्छ .

क्र.स	चाडपर्वहरु	मनाइने महिना	तिथि	मनाउने जातजाति
१	दर्शन/तिहार	अशोज कार्तिक	धसमी ,द्वितीया	हिन्दू
२	माघी	माघ १ गते	सक्रान्ति	सबै जाति
३	जनैपूर्णिमा र होलीपूर्णिमा	श्रावण, फाल्गुन	शुक्लपुर्णिमा	हिन्दू
४	लोसार	माघ वा फाल्गुन	औशिको नजिक	जनजाति
५	क्रिश्मस्दे	पुष		क्रिश्चियन
६	हरितालिका तीज/ऋषिपञ्चमी	भाद्र	शुक्ल तृतीया पञ्चमी	हिन्दू

स्रोत : पालिकाको पार्श्वचित्र २०७७

राजनैतिकप्रशासनिक विभाजन

राजनैतिक र प्रशासनिक रुपमा यस पालिकालाई १० वटा वडामा विभाजन गरिएको छ भने . जसलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ.

नँया वडा	समाबेसगा.वि.स. वडाहरु	क्षे.फ.(ब.मि.)	प्रतिशत	जम्मा	पुरुष	मस्तिहा	घरधुरीको आकार	अनुपात
१	लगाम३-६	७१	१९	२१५५	११३३	१०२२	६	१११
२	लगाम१,२,७,८,९	४४	१२	१८११	९२३	८८८	६	१०४
३	बेतान (१-९)	७३	१९	३२७९	१६५९	१६१२	६	१०३
४	बिजौरा (१,२,७,८,९)	३८	१०	३२३८	१६३७	१६०१	५	१०२
५	बिजौरा (३,४,५,६)	३६	१०	२७२५	१३८२	१३४३	५	१०३
६	गुटु१,२,३,४	४५	१२	२५३३	१३२४	१२०९	५	११०
७	गुटु५,६,७	१०	३	३८९४	१९७३	१९२१	६	१०३
८	गुटु८,९	१०	३	२७६५	१४१८	१३४७	५	१०५

९	घाटगाउँ (५,७,८,९)		२४	६	२९८५	१५२६	१४५९	६	१०५
१०	घाटगाउँ (१,२,३,४,६)		२९	८	३८२६	१९९०	१८३६	६	१०८
	जम्मा		३८१	१००	२९२०३	१४९६५	१४२३८	६	१०५

स्रोत : पालिकाको डिजिटल पार्श्वचित्र २०७७

१.१.३ शिक्षा क्षेत्रको समग्र विश्लेषण

- देश विकासका निम्ति शिक्षा पूर्वाधारको पनि पूर्वाधार हो । शिक्षालेव्यक्तिको सर्वाङ्गीण विकास गरी असल योग्य, सक्षम, प्रतिस्पर्धी र उत्पादनमूलक जनशक्ति तयार गर्दछ । राष्ट्रको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक पूर्वाधार विकासका लागि त्यस्तो जनशक्तिको योगदान महत्वपूर्ण हुन्छ । देशमा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको लागि शिक्षाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” र “दिगो र तिब्र बिकास चोकुनेको रहर, गुणस्तरीय शिक्षा र ब्याबसाहिक कृषिमा लहर ” हाम्रो राष्ट्रिय र गाउँपालिकाको आकाङ्क्षा र अटोट हो । सिपमूलक, वैज्ञानिक, व्यावहारिक एवं गुणस्तरीय शिक्षा समृद्धनेपाल चौकुने दिगो विकासको आधारशीला हो । गाउँपालिकाको सर्वाङ्गीण विकासको मूल आधार शिक्षा नैभएकाले गुणस्तरीय शिक्षामा सबै चौकुने बासी नागरिकको समतामूलक र न्यायोचित पहुँचस्थापित गर्नु आजको आवश्यकता हो । नेपालको संविधानको धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक उल्लेखित छ । उक्तधाराले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुने, प्रत्येकनागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथामाध्यमिक तहसम्मको शिक्षानिःशुल्क पाउने, अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपलेविपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, नेपालमाबसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामाशिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था स्थापना र सञ्चालन गर्न पाउने हक हुने जस्ता शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हकको प्रत्याभूतगरेको छ । यो संवैधानिक प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्न सुदृढ राष्ट्रिय शिक्षाप्रणालीको विकास जरुरी भएको छ । जसको आधारमा यो चौकुने शिक्षा क्षेत्रको योजना पनि समग्र विकासको दृष्टिकोण तथा प्राथमिकता स्पष्ट रूपमा निर्धारणगर्न लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरिराष्ट्र र चौकुने गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासको दृष्टिकोण र कार्यदिशा शिक्षा नीतिमार्फतप्रतिविम्बित हुने छ । कुनै पनि देशको शिक्षा नीतिले आफ्नो राष्ट्रियविकासका प्राथमिकताहरूलाई सम्बोधन गर्ने प्रयास गरेको हुन्छ । यसैपरिप्रेक्ष्यमा नेपाल सरकारले सङ्घीय संरचना अनुरूप शिक्षा क्षेत्रकोमार्गदर्शक नीतिका रूपमा यो राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ तर्जुमा गरेको छ । यसैको आधारमा यो चौकुने गाउँपालिकाको पाच वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना तयार पारी चौकुने गाउँपालिकाको समग्र शिक्षा क्षेत्र विकास गर्नमा यसले दस्ताबेजले सहयोग गर्ने अपेक्षा राखिएको छ ।
- शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सिपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमुखी बनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने, शिक्षा क्षेत्रमा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्दै शिक्षामा भएको निजी क्षेत्रको लगानीलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामूलक बनाउने, उच्च शिक्षालाई सहज, गुणस्तरीय र पहुँच योग्य बनाई क्रमशः निःशुल्क बनाउँदै लैजाने, नागरिकको व्यक्तित्व विकासका लागि सामुदायिक सूचना केन्द्र र पुस्तकालयको स्थापना र प्रवर्धन गर्नेनागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी नीति नेपालको संविधानमा उल्लेख छ ।
- उमेर समूहअनुसार प्रारम्भिक बालशिक्षाका लागि ४ वर्षदेखि ५ वर्षमुनी, कक्षा १-५ का लागि ५-९ वर्ष, कक्षा ६-८ का लागि १०-१२ वर्ष र माध्यमिक तह कक्षा (९-१२) का लागि १३-१६ वर्ष तोकिएको छ ।
- नेपाल सरकारले तोकेको शर्त तथा मापदण्ड पालना गर्ने गरीस्थानीय तहको अनुमति वा स्वीकृतिमा सरकारी, गैरसरकारी,सामुदायिक वा निजी लगानीमा बालमैत्री तथा पूर्वाधारयुक्तप्रारम्भिक बालविकास कक्षा र बालविकास तथा स्याहारकेन्द्रको व्यवस्थापन गरी बालविकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नीतिगत प्रबन्ध गर्ने प्रारम्भिक बालशिक्षाको नीति रहेको छ ।
- सबैका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाकोसुनिश्चितता गर्न पहुँच र सहभागिता, संस्थागत क्षमता रगुणस्तर अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- विद्यालय सेवाक्षेत्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा कार्यविधि तयार पारी सोका आधारमा सबै प्रकारका आधारभूत विद्यालयहरूलाई सेवाक्षेत्र (School Zone) को अवधारणा अनुरूप व्यवस्थित गर्ने ।

- आधारभूत विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गराई अध्ययन निरन्तरताको व्यवस्था मिलाउने ।
- माध्यमिक शिक्षाको संरचनागत एकीकरण गरी विविधकृत विद्यालयहरूको प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने माध्यमिक शिक्षाको नीति रहेको छ ।
- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच विस्तार गर्नुका साथै विद्यार्थीको रुचि र समाजको आवश्यकता अनुरूप माध्यमिक शिक्षामा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अवसर प्रदान गर्ने ।

विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरू

- सामुदायिक विद्यालयमा अभिभावकहरूको आकर्षण संलग्नता
- विद्यालय समय बाहिर र विद्यालय वन्दका समयमा बालबालिकाहरूका पढाइमा निरन्तरता
- गुणस्तरीय तथा व्यावसायिक शिक्षा
- शिक्षकहरूलाई पेसागत सहयोग
- निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको व्यवहारिक कार्यान्वयन
- विषयगत दक्ष शिक्षकको पर्याप्तता
- नवीनतम प्रविधिको पहुँच र उपयोग
- पर्याप्त र सान्दर्भिक शैक्षिक सामग्री उपलब्ध र प्रयोग
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाको विद्यालयमा पहुँच
- सबैको हुने तर कसैको नहुने मान्यताको अन्त्य
- साझा अधिकार कार्यान्वयन
- तथ्याङ्क विश्लेषण
- विद्यार्थी निरन्तरता
- विपद्को समयमा शिक्षाको निरन्तरता
- विद्यालयहरूमा सिकाइ अदान प्रदान
- पालिकास्तरमा भएका विज्ञ समुह परिचालन
- निरन्तर अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण
- नैतिक शिक्षामा जोड
- योग अभ्यास सञ्चान (योग कक्षा सञ्चालन)

विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य अवसरहरू

- आधारभूत तहमा अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाको लागि संवैधानिक, कानुनी र नीतिगत व्यवस्था
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले प्रदान गरेका अधिकार
- स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रमा सङ्घसंस्थाहरूको क्रियाशीलता
- गुणस्तरीय शिक्षाप्रति अभिभावकहरूको मोह
- विद्यार्थीहरूको खुद भर्नादरमा वृद्धि
- सकारात्मक लैङ्गिक समता सूचकाङ्क
- शिक्षाको विकासमा विभिन्न साझेदार संस्थाको लगानी र सहभागिता
- शिक्षामा लगानीको लागि स्थानीय तहको प्रतिबद्धता
- तीनै तहको सरकारबाट शिक्षा क्षेत्रमा लगानी र सहकार्य
- मूल्याङ्कन प्रतिवेदन
- कार्यसम्पादनमा आधारित करार

१.१.४ योजना निर्माण प्रक्रिया

यसगाउँपालिकाको पाँचबर्षे आवधिक गाउँ शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माणको लागि गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सबैपक्ष र तहको सहभागितालाई सुनिश्चित गरिएको छ । शिक्षाक्षेत्र योजना निर्माणको क्रममा शिक्षा, बिज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले उपलब्ध गराएको शिक्षा योजना निर्माण मार्गदर्शन, फारमका बिषयमा प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रमले पालिकाका जनप्रतिनिधी, कर्मचारी र अन्य सरोकारवालालाई अभिमुखिकरण गरी योजना निर्माण कार्यदल गठन गरि योजना निर्माणका लागि जिम्मेवारी बिभाजन गरि योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरि सरोकारवालाहरु बिशेष गरि विद्यालयका शिक्षक, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, बुद्धिजीवी लगायतका शिक्षासरोकारसँगको प्रत्यक्ष सहभागितामा छलफल गरि प्राप्त सुझावका आधारमा दोस्रो मस्यौदा तयार गरि शिक्षा समिति, कार्यपालिका छलफल गरि गाउँ सभामा छलफल गरि अनुमोदन गरिएको । यसको कार्यान्वयनमा थप सफलता हासिल गर्नका लागि सहभागितामुलक तरिकाले योजना निर्माणलाई मूख्य जोड दिइएको छ । **हाग्नो शिक्षाको विकास हाग्नै लागि** भन्ने सोच राखेर स्थानीयहरुको अधिकतम सहभागितामा तयार पारिएको शिक्षा योजना निर्माणको चरणमा तपसिल बमोजिमको प्रकृया अवलम्बन गरिएको छ ।

- प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोश्रोको प्राविधिक सहयोगमा पालिकाका पदाधिकारि र शिक्षा शाखाका कर्मचारीलाई शिक्षा योजना पार्श्वचित्रको सरचना, कार्यदल, यसको काम, कर्तव्यका विषयमा अभिमुखिकरण
- प्राविधिक कार्यदलबाट शिक्षा योजना निर्माणको लागि जिम्मेवारी बाँडफाँड
- योजना निर्माणको लागि गाउँपालिकाबाट बजेट विनियोजन गरिएको,
- चौकुने गाउँपालिकाको ५ वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माणका लागि गाउँपालिकाका अध्यक्षको अध्यक्षतामा ५ सदस्यी शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल गठन शिक्षा समितीबाट अनुमोदन,
- योजनालाई मूर्तरुप दिन आन्तरिक छलफल तथा कार्ययोजना निर्माण गरिएको,
- योजनाका विषयवस्तुमाथि अध्ययन र छलफल भएको,
- शिक्षाका उपक्षेत्र अनुसारका विषयगत समिति निर्माण गरिएको,
- विद्यालयका प्रधानाध्यापक, वि.व्य.स. अध्यक्ष, शिक्षक अभिभावक सङ्घका अध्यक्ष, शिक्षाप्रेमी र सरोकारवालसँग छलफल गरिएको,
- नेपालको संविधान २०७२, शिक्षा ऐन २०२८ तथा नियमावली २०५९, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चौकुने गाउँपालिकाको आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन २०७४, चौकुने गाउँपालिकाको आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा २०७४ गाउँपालिकाको गुरु योजना, चौकुने गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण २०७७, IEMIS २०७७, प्रदेश सरकारको वस्तुस्थिति र अन्य आधारपत्रहरुको समेत अध्ययन गरिएको।
- तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रक्षेपण, विश्लेषण र प्रमाणीकरण गरिएको,
- विभिन्न प्रकारका सुझाव, खेसा तयारी, टिपोट र पृष्ठपोषण सङ्कलन गरिएको,
- तयार भएको खाकालाई पुनः एकपटक सरोकारवालाहरूसँग प्रस्तुत गरी थप सुझाव र पृष्ठपोषण सङ्कलन गरिएको,
- विज्ञहरुको सुझाव र पृष्ठपोषणका आधारमा योजना निर्माण गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरिएको।

परिच्छेद २

शिक्षा क्षेत्र योजना

२.१ सन्दर्भ र औचित्य

यसगाउँपालिकाले शिक्षालाई सधैं पहिलो प्राथमिकतामा राखी नेपाल सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा जनाएका प्रतिवद्धता, शिक्षा नीति, विभिन्न घोषणाहरु, नेपालको संविधानले प्रदत्त गरेको व्यवस्था, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुरूप कार्य गर्न शिक्षालाई महत्वपूर्ण बिषयका रूपमा आत्मसाथ गर्दै आएको छ । विद्यालयमा नयाँ नेतृत्व विकास, शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापनका लागि अनुदान, छरिएर रहेका बस्तिहरु र समुदायमा बालविकास केन्द्रहरु स्थापना गरी शिक्षामा पहुँच वृद्धि गरिएको छ । कम्तिमा एक सामुदायिक विद्यालयमा एक बाल विकास कक्षा तथा समग्र शैक्षिक क्षेत्रमा समावेशी, बालमैत्री र अपाङ्गतामैत्री प्रणालीको अवलम्बन गरिएको छ । साथै निरन्तर तथा

अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट साक्षरता र साक्षरोत्तर शिक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी साविकका गाविसहरूलाई साक्षर गाविसको रूपमा घोषणा समेत गरी सकिएको छ । विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि पक्की भवन, कक्षाकोठा निर्माण, खानेपानी, शौचालय निर्माणका लागि हरेक वर्ष विशेष महत्वका साथ सम्बन्धित क्षेत्रमा बजेट विनियोजन हुँदै आएको छ ।

बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने हकको सुनिश्चितताका लागि आधारभूत तह सम्मका विद्यालयहरूमा निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा घोषणा गरिएको छ । शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता अभिवृद्धिका कामहरूलाई निरन्तरता दिँदै आइराखेको छ । उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि गरिब तथा जेहेन्दार छात्र छात्राहरूका लागि विशेष छात्रवृत्ति कार्यक्रमको व्यवस्था गर्दै आएको छ । यस गाउँपालिकाको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विभिन्न सरकारी गैरसरकारी सङ्घ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य हुँदै आइरहेको छ ।

यही सन्दर्भलाई दृष्टीगत गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको माध्यमबाट अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा र सर्वसुलभ साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा जीवन पर्यन्त सिकाइमा चौकुने गाउँपालिकाले वि. सं. २०७८ अथवा २०७८।००७९ को पाँच वर्ष सम्ममा प्राप्त गर्ने उपलब्धिहरूलाई समेट्ने गरी यस परिच्छेदमा योजनाको दूरदृष्टि, उद्देश्यहरू, र रणनीतिहरू तथा प्रमुख उपलब्धि सूचक प्रस्तुत गरिएको छ ।

गाउँपालिकाको शैक्षिक प्रणालीलाई सहज र व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्नकोलागि विगत देखि नै विभिन्न प्रयासहरू भैरहेका छन् । गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रमा शैक्षिक अवसरमा समान पहुँच पुर्याउनु गाउँपालिकाको दायित्व हो । गाउँपालिकाको शैक्षिक सुधार एवं विकासका लागि जनमुखी, जवाफदेही, पारदर्शी तथा जनसहभागितामूलक, शैक्षिक प्रशासनको विकास गर्न र शिक्षाको प्रतिफल सरोकारवालालाई उपलब्ध गराई कानूनको शासन भ्रष्टाचार मुक्त र चुस्त प्रशासन, विकेन्द्रिकरण, आर्थिक अनुशासन तथा स्रोतको कुशल व्यवस्थापन जस्ता अशुभ शासनका आधारभूत मान्यतालाई आत्मासात गरी गाउँपालिकामा गुणस्तरीय शैक्षिक सेवा छिटोछरितो र कम खर्चिलो ढङ्गबाट प्रदान गर्ने अवस्था सिर्जना गर्न गाउँ शिक्षा समितिको व्यवस्था गरिएको छ । शिक्षा समिति एउटा शैक्षिक एकाइको रूपमा रहेको शिक्षा क्षेत्रको सुदृढ र विकास गर्न गाउँ शिक्षा समितिले शिक्षा शाखालाई प्रभावकारी, उत्तरदायी र प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने शैक्षिक खम्बाको रूपमा कार्य गर्ने सफल, सक्षम संस्थाको रूपमा प्रस्तुत हुने सम्मानजनक आधारहरू तयार गरिरहेको अवस्था छ ।

२.२ दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोच

गुनास्तरी शिक्षा मार्फत नेपाललाई समृद्ध र नेपालीलाई सुखी बनाउन योगदान गर्ने ।

२.३ स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच तथा गन्तव्य

गुणस्तरीय र जिवन उपयोगी शिक्षामार्फत समृद्ध चौकुने र सुखी चौकुने बासि बनाउन योगदान गर्ने ।

२.४ लक्ष्य (Goal)

२०८३ सम्म सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरी, सबैका लागि सुरक्षित, गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धी, प्रविधीमैत्री, बालमैत्री तथा अपाङ्गतामैत्री वातावरणमार्जगारमूलक र उत्पादनमुखी शिक्षाको अवसर प्रदान गर्ने ।

२.५ उद्देश्यहरू

- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नको लागि सेवामा पहुँच र गुणस्तर वृद्धि गर्ने,
- सबै बालबालिकाहरूका लागि समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता वृद्धि गरी सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्दै विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउने,
- उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गरी सामाजिक र आर्थिक विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिप्रति अभिप्रेरित, प्रतिस्पर्धी र उद्यमशील मानव संसाधनको विकास गर्ने,

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा मार्फत सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसर सृजना गर्न संयन्त्र विकास गर्ने र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउने,
- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान, सिप र अभिवृद्धिको विकास गरी सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार बनाउने,
- गुणस्तरीय शिक्षाका लागि योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेसाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ,
- विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्थालाई सुदृढ बनाउदै विद्यालयको विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने र गुणस्तरीय तथा समतामूलक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार गर्ने,
- सबै निरक्षरहरूलाई पूर्ण साक्षर बनाई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने,
- सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग मार्फत विद्यार्थीको सिकाइ तथा शिक्षा व्यवस्थापनमा सुधार गरी गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबर्द्धन गर्ने,
- विपद्को अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता दिई उनीहरूको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा सहयोग पुर्याउने।
- विद्यालयहरूमा शिक्षक समुह गठन र परीचालन मापःर्त सिकाइ अदान प्रदानका माध्यमबाट शिक्षकहरूका पेशागत दक्षतामा अभिवृद्धि गर्ने।
- समुदाय परिचालनको माध्यमबाट विद्यालय र विद्यालय बाहिर विद्यार्थीको पढाइ सिप विकासमा सहयोग गर्ने ।

२.६ रणनीतिहरू

२.६.१ सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नको लागि सेवामा पहुँच र गुणस्तर वृद्धि गर्ने ।

- सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड, नर्म्स र ढाँचा अनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने
- कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने
- जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने
- पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने
- लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने
- कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने
- अभिभावक शिक्षक र विद्यार्थीका विचमा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीको विषयमा छलफल गर्ने

२.६.२ सबै बालबालिकाहरूका लागि समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

- विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने
- विद्यालयहरूको पुनर्वितरण तथा समायोजना गर्ने
- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि कानून तर्जुमा गर्ने

- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने
- प्रारम्भिक कक्षा पढाइ सम्बन्धि क्रियाकलापहरूजस्तै शिक्षक तालिम, शैक्षिक सामग्रीको निर्माण, कक्षा केटा व्यवस्थापन, छापामय कक्षा कोठा निर्माण, कक्षाकोठामा वुक कर्नर स्थापना, शिक्षक अभिभावक विच छलफल, पढाइ मेला, घुम्ती पढाइ कुना, समुदायमा पढाइ कुना र साथी दैतरी शिक्षा को लागि स्रोत व्यवस्थापन गरि कार्यान्वयन गर्ने
- विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण संकलन गरी पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने
- न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने
- शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकलाई स्थानीयतहप्रति जवाफदेही बनाउने
- विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्धसहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने
- विद्यालयमा बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तयार गर्ने
- सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पुरा गराउने
- शिक्षण सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने
- कक्षा ३ सम्म कक्षा शिक्षणलाई कार्यान्वयन गर्ने
- आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अंगको रूपमा प्रयोगमा ल्याउने
- विद्यार्थीलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइमा सुधार ल्याउने
- कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास गर्ने
- शिक्षामा कामगर्ने सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने
- विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने
- स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्धलाई थप व्यवस्थित गर्ने
- विद्यालय शिक्षालाई विविधताअनकुल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुकूल सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन, भाषिक विविधताअनकुलको माध्यमभाषाको उपयोग तथा सामाजिक साँस्कृतिक विविधताकोसम्मान र समावेश हुनेगरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा प्रक्रिया प्रयोग गर्ने
- विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने
- विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गरी सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई विस्तार गर्ने
- दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारकुशल सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा एकीकृत गर्ने
- अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा परिमार्जन र सुधार गर्ने
- शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने
- नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित हुने गरी विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गर्ने
- विद्यालयको कार्यसम्पादन र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परीक्षण गरी जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने
- शिक्षक विकास र सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने

२.६.३ माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता गरी सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्दै विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउने ।

- विद्यालयहरूको नक्साङ्कन गर्ने
- सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा स्थापना गर्ने
- निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने
- माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने
- विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- बैकल्पिक माध्यमका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने
- माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने
- शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने
- शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
- शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने
- हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने
- विद्यालयहरूलाई प्रकोप, सडक तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने
- विज्ञान विषय अध्ययनका लागि विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने
- सक्षम र उत्प्रेरित प्रअको व्यवस्था गर्ने
- आवधिकरूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइमा जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गर्ने

२.६.४ उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गरी सामाजिक र आर्थिक विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिप्रति अभिप्रेरित, प्रतिस्पर्धी र उद्यमशील मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

- स्थानीय तह अन्तर्गत विद्यालय शिक्षाको कक्षा १२ वा सो सरहको तह पुरा गरेका विद्यार्थीको विवरण तयार गरी उनीहरूको क्षमता र योग्यता अनुसार उच्च शिक्षाको प्रबन्धका लागि योजना तयार गर्ने
- स्थानीय तह क्षेत्रभित्र आवश्यकता अनुसार उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू स्थापना गर्ने
- खुला एवम् दूर शिक्षा लगायतका व्यस्थामार्फत समेत उच्च शिक्षामा पहुँचवृद्धिका लागि पहल गर्ने
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिवासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्ने
- उच्च शिक्षालाई राष्ट्रिय विकासका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकुद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने
- विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने
- स्थानीय तहमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने
- उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनका लागि समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने
- उच्च शिक्षा विकासका लागि सार्वजनिक, सामूदायिक तथा निजी स्तरमा साझेदारी कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने

- स्थानीय तहको मानव संसाधन योजनाका आधारमा आवश्यक मानव स्रोत विकासका लागि कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने
- आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने

२.६.५ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा मार्फत सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसर सृजना गर्न संयन्त्र विकास गर्ने र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउने ।

- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गर्ने,
- बहुप्राविधिक शिक्षालय/तालिम केन्द्रहरूको स्थापना, सञ्चालन, तथा नियमन गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको गुणस्तर, प्रभावकारिता र पहुँच बढाउनको निमित्तसरोकारवालाहरूसँग समन्वय गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको क्षेत्रमा सक्षम जनशक्ति तयार गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपमा व्यापार तथा उद्योग क्षेत्रको सहभागिता बढाउनप्रोत्साहन गर्ने,
- आय आर्जन गर्ने खालका क्रियाकलापको माध्यमबाटआत्म निर्भर हुनको निमित्त संस्थागत क्षमता बढाउने,
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिवासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकूद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने।

२.६.६ पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान,सिप र अभिवृत्तिको विकास गरी सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार बनाउने ।

- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गरिने,
- विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालहरूलाई प्रबोधिकरण गरिने,
- पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता स्थानीय तह अन्तर्गत विद्यालय शिक्षाको कक्षा १२ वा सो सरहको तह पुरा गरेका विद्यार्थीको विवरण तयार गरी उनीहरूको क्षमता र योग्यता अनुसार उच्च शिक्षाको प्रबन्धका लागि योजना तयार गर्ने
- स्थानीय तह क्षेत्रभित्र आवश्यकता अनुसार उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू स्थापना गर्ने
- खुला एवम् दूर शिक्षा लगायतका व्यस्थामार्फत समेत उच्च शिक्षामा पहुँचवृद्धिका लागि पहल गर्ने

- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिबासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्न
- उच्च शिक्षालाई राष्ट्रिय विकासका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकुद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने
- विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने
- स्थानीय तहमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने
- उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनका लागि समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने
- उच्च शिक्षा विकासका लागि सार्वजनिक, सामूदायिक तथा निजी स्तरमा साझेदारी कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने
- स्थानीय तहको मानव संसाधन योजनाका आधारमा आवश्यक मानव स्रोत विकासका लागि कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने
- आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने
- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गर्ने,
- बहुप्राविधिक शिक्षालय/तालिम केन्द्रहरूको स्थापना, सञ्चालन, तथा नियमन गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको गुणस्तर, प्रभावकारिता र पहुँच बढाउनको निमित्तसरोकारवालाहरूसँग समन्वय गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको क्षेत्रमा सक्षम जनशक्ति तयार गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपमा व्यापार तथा उद्योग क्षेत्रको सहभागिता बढाउनप्रोत्साहन गर्ने,
- आय आर्जन गर्ने खालका क्रियाकलापको माध्यमबाटआत्म निर्भर हुनको निमित्त संस्थागत क्षमता बढाउने,
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिबासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकुद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने।

२.६.६ पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान,सिप र अभिवृत्तिको विकास गरी सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार बनाउने ।

- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गरिने,
- अभिवृद्धि गरिने,
- विपद्, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिने,

- शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिने,
- शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गरिने,
- सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गरिने,
- माध्यम भाषाका रूपमा आवश्यकता अनुसार मातृभाषा, स्थानीय भाषा, बहु भाषा प्रयोग गरिने,
- विद्यालया आधारित सहयोग पद्धति विकास गरिने,
- सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइने,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाइने,
- स्थानीय तथा मातृ भाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गरिने,
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गरिने ।

२.६.७ गुणस्तरीय शिक्षाका लागि योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेसाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।

- शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रफमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण तथा थप गरिने,
- रिक्त शिक्षक दरबन्दीको प्रक्षेपणका आधारमा शैक्षिक सत्रको पहिलो महिनामा शिक्षक नियुक्ति गरिने,
- प्रत्येक ५ वर्षमा शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका लागि शिक्षण सिप विकाससम्बन्धी सेवाकालीन तालिम अनिवार्य बनाइने,
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत सहयोग उपलब्ध गराइने । यसका लागि स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह गठन, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक तथा अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने,
- शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरिने,
- शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको वृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गरिने,
- शिक्षक नियुक्ति, सरुवा तथा तालिम र पेसागत विकासमा सहभागिता गराउँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरिने,

२.६.८ विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्थालाई सुदृढ बनाउदै विद्यालयको विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने र गुणस्तरीय तथा समतामूलक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार गर्ने ।

- विद्यालयको सुधार योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाइने,
- विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापनका लागि गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालय नक्साङ्कन गरी विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना गरिने,
- शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा प्रधानाध्यापक नियुक्ति,
- विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विनियम तयार गरी कार्यान्वयन गरिने,

- विद्यालयले वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गरी अभिभावक भेला मार्फत सार्वजनिक गरिने,
- नियमित रूपमा विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण गरिने,
- विद्यालयको विपद् व्यवस्थापन योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालयका सबै गतिविधिहरूमा अभिभावकहरूको पहुँच, सहभागिता, पारदर्शिता, र जवाफदेहिताको सुनिश्चितता गरिने,
- नियमित रूपमा विभिन्न समितिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने।

२.६.९ सबै निरक्षरहरूलाई पूर्ण साक्षर बनाई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने ।

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको समायोजन, पुनर्संरचना तथा पुनर्वितरण गरिने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी सङ्घ संस्थाहरू, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गरिने,
- सिकारुका आवश्यकताअनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुलहरू र भाषिक विवधता अनुरूपका सामग्रीको प्रयोग गरिने,
- सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, वैकल्पिक, खुला तथा परम्परागत विद्यालयहरूको सुदृढीकरण गरिने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न विद्युतीय पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफ.एम. सञ्चालन र सेवा प्रवाह गर्ने बहुउद्देश्यीय संयन्त्रका रूपमा सुदृढीकरण गरी समावेशी एवं समतामा आधारित आजीवन सिकाइको थलोका रूपमा विकास गरिने।

२.६.१० सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने ।

- शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुनेगरी भौतिक, आर्थिक, शैक्षिक तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गरिने,
- सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष, स्वप्रेरित र उत्तरदायी शिक्षक उपलब्ध गराइने,
- शिक्षण पेसामा उच्चयोग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश गर्ने वातावरण सिर्जना गरिने,
- विद्यमान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा ल्याउने,
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि तथा शिक्षालाई सामयिक बनाउन आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमा आधारित विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धिका लागि पर्याप्त पठन सामग्रीको व्यवस्था, प्रारम्भिक कक्षा शिक्षण पद्धतिको प्रयोग, शिक्षक पेसागत विकास तथा पेसागत सहयोग उपलब्ध गराउने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि उनीहरूको मातृभाषामा शिक्षण सिकाइ हुने वातावरण सृजना गर्ने,
- विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पुस्तकालय, प्रयोगशाला, Computer Lab आदिको व्यवस्था गरिने,

- कक्षाकोठामा आधारित निरन्तर मूल्याङ्कन तथा आवधिक रूपमा विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण, विश्लेषण, तथा समीक्षा गरी निरन्तर पृष्ठपोषणको लागि संयन्त्र तयार गर्ने,
- सार्वजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्धन गर्न नेतृत्व प्रणालीमा सुधार, सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन, नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गरिने।

२.६.११ शिक्षामा आर्थिक, सामाजिक तथा शारीरिक रूपमा कमजोर बालबालिकाहरूको पहुँच अभिवृद्धि गरी उनीहरूलाई सशक्त, स्वतन्त्र र मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम बनाउने

- घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाहरूको अवस्था तथा आवश्यकता पहिचान गरी सोअनुसार पहुँच र सहभागिताको प्रबन्ध मिलाइने,
- सबै विद्यालयमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक अवस्था तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गरी विशेष लक्षित समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई शिक्षा उपलब्ध गराइने,
- आवश्यकतामा आधारित वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमका विभिन्न नमूनाहरूको विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गरिने,
- आधारभूत तहमा बहु तथा मातृभाषामा सिकाइको अवसरप्रदान गरिने,
- शिक्षण सिकाइमा स्थानीय भाषा, संस्कृति, भूगोल, इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गरिने,
- आवश्यकताअनुसार पोसाक, स्टेशनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने,
- सिकाइ क्रियाकलापलाई सहभागितामूलक बनाई विद्यार्थीका आवश्यकतालाई सम्बोधन गरिने,
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने वातावरणको सृजना गरिने,
- विद्यालयमा अभिभावकको सहभागिता बढाइने,
- शिक्षण गर्ने सिपयुक्त जनशक्तिको व्यवस्था गरिने,
- समुदाय, सामुदायिक अध्ययन केन्द्र, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूको सहभागितामा बालबालिकाहरूको शिक्षा पाउने हक सुनिश्चित गर्ने।
- टुहुरा, अनाथ बालिकाहरूको निरन्तर सिकाइको लागि पालिकास्तमा आबशिय बिध्यालय संचालनको लागी सहयोग गर्ने

२.६.१२ सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग मार्फत विद्यार्थीको सिकाइ तथा शिक्षा व्यवस्थापनमा सुधार गरी गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबर्द्धन गर्ने।

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गरिने,
- सबै शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिने,
- विभिन्न कक्षा र विषयका लागि तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोग बढाइने,
- शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इन्टरनेटको सुविधामार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गरिने,
- शिक्षाका विभिन्न सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरिने,
- सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा Digital Learning Center स्थापना गरिने,

२.६.१३ विपद्को अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता दिई उनीहरूको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा सहयोग पुर्याउने ।

- विपद्को समयमा शिक्षा निरन्तरता गर्न पूर्वतयारी, व्यवस्थापन, प्रतिकार्य पुनर्स्थापनासम्बन्धि आवश्यक नीति, मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरू तयार गर्ने,
- सम्भावित प्रकोप तथा विपद्सम्बन्धि पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी तथा सिप विकास गर्ने,
- प्रकोपबाट शिक्षा क्षेत्रलाई जोगाउन आवश्यक तयारी,
- कोभिड- १९ लगायतका महामारीबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारी,
- महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने बैकल्पिक उपायहरूको तयारी,
- शिक्षा क्षेत्रमा प्रभाव पार्न सक्ने विपद् वा सङ्कटहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको प्रभावको मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण,
- संकटासन्नता (Vulnerability) को मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको वृहत योजना तयार गर्ने,
- विद्यालयस्तरीय प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने,
- विपद् प्रतिरोधि भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापना गर्ने,
- शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र उपकरण, खाद्यान्न, पोसाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने,
- विपद् तथा प्रकोप र शान्ति सुरक्षा र अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी तथा अर्धसरकारी निकायहरूसित बडा तहसम्म समन्वय र जिम्मेवारीको संयन्त्र बनाउने,
- विपद् व्यवस्थापनको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सफल अभ्यासलाई स्थानीयकृत गर्ने,
- हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन, शिक्षा तथा दिगो विकास निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने।

२.७ प्रमुख उपलब्धि सूचकहरू (Key Performance Indicators-KPI)

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८८	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत
१. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा								
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	५३.९	६५.९	७५.९	९९.९	शि.मा.श्रो..बि.के.	
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	८६.४	८९.५	९४.०	९९.०	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	फल्यास रिपोर्ट
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	स्थानीय	५१.०	६२.०	७५.०	९५.०	शि.मा.श्रो..बि.के.	
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	६८.७	७३.०	८५.०	९५.०	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	फल्यास रिपोर्ट
२. आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)								
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	स्थानीय	९८.७	९९.०	९९.८	१००	शि.मा.श्रो..बि.के.	
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९६.८	९७.५	९९.०	१००	वि.क्षे.वि.यो. (सामान्य समायोजन)	फल्यास रिपोर्ट
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	स्थानीय	१२०.४	११५.५	११०.५	१०५.०	शि.मा.श्रो..बि.के.	
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१२१.९	११५.०	१०७.०	१०५.०	वि.क्षे.वि.यो.	फल्यास रिपोर्ट

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८८	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत
							(सामान्य समायोजन)	
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९८.६	९८.९	९९.५	१००		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९७.१	९९.०	९९.५	१००	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.) दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	१२९.७	१२३.०	११७.०	१११.०		
		प्रदेश	११८.५					
		राष्ट्रिय	११८.०	११५.०			वि.क्षे.वि.यो.	फल्यास रिपोर्ट
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय					शि.मा.श्रो.वि.के.	
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९८.३				फल्यास रिपोर्ट	फल्यास रिपोर्ट
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	११०.१९	१०८.१९	१०६.१९	१०२.१९		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११३.०	११०.०	१०७.०	१०५.०	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	फल्यास रिपोर्ट
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	९५.८	९६.९	९७.९	९८.९		
		प्रदेश	९३.३					
		राष्ट्रिय	९३.०				फल्यास रिपोर्ट	फल्यास रिपोर्ट
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	स्थानीय	९०.५	९२.९१	९६.९	९९.९		
		प्रदेश	८२.९					
		राष्ट्रिय	८५.८	९३.१	९५.५	९९.५	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.) दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२२.२	२०.०	१५.०	१०.०	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	फल्यास रिपोर्ट
२.१०	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	स्थानीय	1=1	१.०७	१.०३	१.०१		
		प्रदेश	1.01					
		राष्ट्रिय	१.०२			१.०१	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	९८.९९	९९	९९.८	१००		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९३.८	९९.०		१००	पन्ध्रौं योजना वि.क्षे.वि.यो.	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	स्थानीय	११५.३५	११२	१०५	१००		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११०.४				फल्यास रिपोर्ट	फल्यास रिपोर्ट
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	स्थानीय	८५.८	९०.८	९२.८	९८		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	७९.३			९५.०	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई	स्थानीय	८९.५	९३.५	९६.५	९९.५		

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८८	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत	
	कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	प्रदेश							
		राष्ट्रिय	७2.7			९५.०	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	फल्यास रिपोर्ट	
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	स्थानीय	1=09	१.०७	१.०४	१.०			
		प्रदेश							
		राष्ट्रिय	1.0१	1.01			फल्यास रिपोर्टवि.क्षे.वि.यो.	फल्यास रिपोर्ट	
२.१६	कक्षा ३ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	५९.७६	६६.२४	७६.२४	९६.२४		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय				शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फल्यास रिपोर्ट	
		गणित	स्थानीय	६०.४८	६७.१८	७७.१८	९७.१८		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
२.१७	कक्षा ५ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ५ को आधारभूत तह हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	५५.६३	६३.८	७३.८	९३.८		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४५.०	५२.०	६०.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फल्यास रिपोर्ट
		गणित	स्थानीय	५४.११	६४.११	७४.११	९४.११		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	२८.३	४०.०	६०.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फल्यास रिपोर्ट
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय	५३.७	६३.७	७३.७	९१.१५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय						
२.१८	कक्षा ८ मा न्युनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका (कक्षा ८ को तह ३ हासिल भएका) बालबालिकाको सङ्ख्या (%)	नेपाली भाषा	स्थानीय	५८.२४	६३	७०.०	८५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६८.५	७०	७२	७५	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा फल्यास रिपोर्ट
		गणित	स्थानीय	५७.४५	६०.४५	६५.४५	८५.६५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	५३.५	६०.०	६५.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा शैक्षिक सूचना
		विज्ञान	स्थानीय	५७.१४	६०.१४	६५.१४	७५.१४		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	४३.८	५०.०	६०.०	७०.०	शै.गु.प.के.	शै.गु.प.के. रिपोर्ट तथा शैक्षिक सूचना
२.१९	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका* (%)	आधारभूत (कक्षा १-५)	स्थानीय	४	३.००	२	०.६५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	2.9	१.०	०.५		दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	शैक्षिक सूचना तथा फल्यास रिपोर्ट
		आधारभूत (कक्षा १-८)	स्थानीय	१	०.९८	०.८५	०.६५		
			प्रदेश						
			राष्ट्रिय	६.६		१.०		दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	शैक्षिक सूचना

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८८	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत
								तथा फल्यास रिपोर्ट
२.२०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	स्थानीय	३१.०	३३.	३८.०	५०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	४३.७	४५.०	५०.०	५०.०	फल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौं योजना दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	शैक्षिक सूचना तथा फल्यास रिपोर्ट
३. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)								
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	स्थानीय	४९.३२	५५.०	६५.७	८०.७		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	४७.६		६५.०		फल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौं योजना	पन्ध्रौं योजनाले वि.सं.२१०० (९५.०%) मा पुन्याउने लक्ष
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)	स्थानीय	१००.५३	१००.५	१००.३	१००.१		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	७१.४			९९.०	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	शैक्षिक सूचना तथा फल्यास रिपोर्ट र दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	स्थानीय	०.९	०.९	०.९	०.९		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१.०२	१.०	१.०	१.०	पन्ध्रौं योजना वि.क्षे.वि.यो. दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	स्थानीय	९६.५	९७.५	९८.५	१००		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९७.५				फल्यास रिपोर्ट	फल्यास रिपोर्ट
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय	९६.७	९७.५	९८.५	९९.५		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	६०.३				फल्यास रिपोर्ट	फल्यास रिपोर्ट
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२४.०				फल्यास रिपोर्ट	फल्यास रिपोर्ट
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	स्थानीय	८.१०	११	१५	२०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२०.६	२२.०	२७.०	३३.०	फल्यास रिपोर्ट दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	शैक्षिक सूचना तथा फल्यास रिपोर्ट
३.८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थी मध्ये विज्ञान र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विषयमा भर्ना भएका विद्यार्थी सङ्ख्या*(%)	स्थानीय	विज्ञान					
			प्रा.व्या.					
		प्रदेश	विज्ञान					
			प्रा.व्या.					
		राष्ट्रिय	विज्ञान			१५.०	पन्ध्रौं योजना	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८८	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत
			प्रा.व्या.	१०.०	१७.०	३०.०	पन्ध्रौं योजना	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना
३.९	कक्षा १० का विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि* (अङ्कमा)	नेपाली भाषा	स्थानीय	५०.३२	६०	६६	७६	
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
		गणित	स्थानीय	५१.३८	५६	६१	७१	
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
		विज्ञान	स्थानीय	५१.३	५५	६५	८०	
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय	५१.३१	५८	६३	८०	
			प्रदेश					
			राष्ट्रिय					
४. जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा								
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय	९४.६१	९५	९७	१००		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	५८.०		९५.०		पन्ध्रौं योजना	पन्ध्रौं योजनामा वि.सं.२१०० मा (९९.०%) पुऱ्याउने लक्ष
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	स्थानीय	९४.४६	९५	९८	१००		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	८२.०	८९.०	९५.०	१००	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	९२.०		९९.०		पन्ध्रौं योजना	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	स्थानीय	1.1	1.09	1.05	1.0		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	०.६५			०.८०	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
५. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम								
५.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३१.०	४०.०	५०.०	७५.०	पन्ध्रौं योजना	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) तथा शैक्षिक सूचना
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा(कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि-डिप्लोमा वा सो सरह)उत्तीर्णजनशक्ति* (वार्षिक सङ्ख्या)	स्थानीय	छात्रा					
			छात्र					
		प्रदेश	छात्रा					
			छात्र					
		राष्ट्रिय	छात्रा					

क्र.स.	सूचक		आधार वर्ष २०७७	२०७९	२०८२	२०८८	सूचकको श्रोत	कार्यसम्पादन सम्बन्धी सूचनाको श्रोत
			छात्र					
६. सुशासन तथा व्यवस्थापन								
६.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	३४.३८	३४.३८	३४.३८	३४.३८		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२४:१		३०:१	३०:१	फल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
६.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	९३	८५	६५	४०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३०:१		३०:१	३०:१	फल्यास रिपोर्ट पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
६.३	आधारभूत तह (कक्षा९-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	४३	४०	३५	३०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	३३:१	३१:१	३०:१	३०:१	पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
६.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	४२.२४	४०	३५	३०		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	४०:१		३०:१	३०:१	फल्यास रिपोर्टपन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
६.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	स्थानीय	५०.१०	४६	४०	३२		
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	४१:१	३५:१	३०:१	३०:१	पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
७. उच्च शिक्षा								
७.१	उच्च शिक्षामा कूल भर्ना दर(%)	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१२.०	१७.०	२२.०	२५.०	पन्ध्रौं योजना दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	पन्ध्रौं योजनामा वि.सं.२१०० मा (४०.०%)पुन्याउने लक्ष
७.२	उच्च शिक्षामा महिला सहभागिता अनुपात	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	०.९०	०.९४	०.९६	१.०	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा) दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	दि.वि.ल. (रा.समीक्षा)
७.३	प्राविधिक उच्च शिक्षामा विद्यार्थी भर्ना दर(%)	प्रदेश						
		राष्ट्रिय	२५.०		३३.०		पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
८. शिक्षामा लगानी								
८.१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट*(%)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१०.६८	१५.०	१७.०	२०.०	दि.वि.ल. ४ (ने.रा.का.)	शैक्षिक सूचना
८.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रु. हजारमा)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	१८	२१	२४		पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना
८.३	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रु. हजारमा)	स्थानीय						
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	११	१५	१७		पन्ध्रौं योजना	शैक्षिक सूचना

शिक्षाका उपक्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचय

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को नवौँ संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्व थप पुष्टि भएको छ । बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवं नैतिक सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस पालिकाले निर्माण गरेको यस शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ । सञ्चालन, रेखदेख लगायतका कार्यहरू योजनामा समेटिएका छन् । पालिकाबाट सञ्चालित बालविकास केन्द्रको विवरण अनुसूची-१ मा दिइएको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले विद्यालय प्रवेशको तयारीका लागि १ वर्षे प्रारम्भिकबालशिक्षा तथा दुई वर्षे पूर्व प्राथमिक शिक्षालाई आधारभूत शिक्षामा समाहित गरेको छ । यस गाउँपालिकामा हाल ५२ वटा बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । जसमध्ये ४९ सामुदायिक विद्यालयमा आधारित छन् भने ३ वटा निजी । बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने दर जम्मा १२०.४ रहेको छ । जसमा विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रमा ३ र ४ वर्ष उमेर समूहका ८७६ बालबालिका अध्ययनरत छन् । बालविकास केन्द्रहरूको व्यवस्थापनका लागि जम्मा ४८ जना बालविकास सहजकर्ताहरू कार्यरत रहेका छन् । शिक्षकहरूमा सबै महिला छन् । खुद भर्नादर ५३.३ र कुल भर्नादर ५३.९ रहेको छ । लैंगिक समतासूचक १.१ रहेको छ ।

हाल सञ्चालनमा रहेका केही बालविकास केन्द्रहरू न्यूनतम मापदण्डअनुसार नभएको हुनाले तिनीहरूको सुधारका कार्यहरू गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । बालविकास केन्द्र बालबालिकाको घरबाट १० देखि १५ मिनेटको पैदल दुरीमा हुनुपर्नेमा सो नभएको तथा कतै कतै २० देखि ४५ मिनेटको दुरीमा रहेको अवस्था छ । भूगोल, जनसङ्ख्या, बस्ती आदिलाई मध्यनजर गरी नक्साङ्कनको आधारमा बालविकास केन्द्रको समायोजना, स्थानान्तरण एवं नयाँ स्थापना गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी स्थापना भएका बालविकास केन्द्रहरूको संस्थागत विकासका साथै थप व्यवस्थापन गर्न जरूरी छ भने नयाँ स्थापना हुने बालविकास केन्द्रहरूको स्थापना लगायत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै जानुपर्दछ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका बालविकास केन्द्र उमेर समूहका बालबालिकाको जनसङ्ख्याको आधारमा बालविकास केन्द्रको स्थापनागर्ने लक्ष्य लिएको छ ।

बालविकास शिक्षा सुधार योजना निर्माण गरि बालबालिकाहरूको मूल्याङ्कन फारम मार्फत वार्षिक चार पटक विद्यार्थीको सिकाइ तथा विकास मूल्याङ्कन गर्ने गरिएको छ । सबै बालविकास केन्द्रहरू विद्यालयले व्यवस्थापन गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।

३.१.३ लक्ष्य

- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने ।

३.१.४ उद्देश्य

- चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास र आधारभूत शिक्षाको तयारीका लागि प्रारम्भिक बालविकास सेवामा पहुँच बढाउनु,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु

- सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना गराउनु।

३.१.५ रणनीतिहरू

- सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने,
- कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने,
- जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने,
- लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,
- कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने,
- ऐन र कार्यविधीमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने,
- कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने,
- स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका लागि सुपरिवेक्षण र सहजीकरणका लागि थप छुट्टै अधिकार सम्पन्न संयन्त्र बनाउने,
- पाठ्यक्रम र मापदण्ड तथा ढाँचाहरूलाई समयानुकूल स्थानीयकरणकालागि समायोजन तथा परिमार्जन गर्ने,
- भौगोलिक विकटता र अपाङ्गता भएका तोकिएका उमेर समूहलाई सम्बोधन गर्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने।

३.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुने
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकारूलाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज पहुँच हुने,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ भा प्रवेश गर्ने अवसर हुने ,
- सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा न्यूनतम योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक तथा बालबालिकाको हेरचाह तथा सहयोगका लागि सहायक कर्मचारी सहित केन्द्रले न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका हुने,
- बालबालिकाहरूको विकासात्मक तथा सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन हुने पाठ्यक्रम समायोजन तथा अनुकूलन भएको हुने,
- भौगोलिक जटिलता रहेका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई समेट्न आवश्यकतामा आधारित जस्तै घरमा आधारित, समुदायमा आधारित, कार्यक्षेत्र तथा घुम्ती बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका नमूना विकास हुने,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको कार्यान्वयनमा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी सङ्घसंस्था र विद्यालयहरू जिम्मेवार भएको हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र गन्तव्य (Target) :

- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरण,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण,
- वैकल्पिक प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन,
- परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य,

- अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने,
- सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था,
- बालबालिकाको अभिलेखीकरण,
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि बैयक्तिक परिवार सेवा योजना,
- पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था,
- पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण,
- पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन,
- शिक्षकको योग्यता र क्षमता विकास,
- बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने,
- स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग,
- अभिभावक शिक्षा,
- अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था,
- बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने,
- शिक्षक पेसागत विकास,
- परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि ,
- शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली,
- सहयोगी (आया) को व्यवस्था,

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरण	पटक	१					१	
२	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक	१					१	
३	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९।०।०	२०८०।०।१	२०८१।०।२	२०८२।०।३	२०८३।०।४		
४	अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	पटक	१	१	१	१	१	५	
५	बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	वटा	१	१	२	१	१	६	
६	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
७	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
८	अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवशीय आयोजना संचालन	वटा	१	१		१		३	
९	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१०	पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
११	पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	वटा	२	३	३	३	४	१५	
१२	शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
१३	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	पटक	४	४	४	४	४	२०	
१४	स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई	आवश्यक	स्थानीय रैथाने भाषा						

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
	आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	ताअनुसार							
१५	अभिभावक शिक्षाका लागि अन्तरक्रिया	पटक	१	१	१	१	१	५	
१६	अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	
१७	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	आवश्यकता अनुसार	१	१	१	१	१	५	
१८	परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१९	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
२०	सहयोगी (आया) को व्यवस्था	जना		१		१		२	
	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका शिक्षकको सेवा तथा सुविधामा वृद्धि गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

विद्यालयशिक्षाको सुरुवाती र माध्यमिकशिक्षाको जगको रूपमा आधारभूत तहको शिक्षालाई लिने गरिन्छ। आधारभूत तहको शिक्षाले उमेर समूहका हिसावले ५ देखि १२ वर्षका बालबालिकाहरूलाई समेटेछ। आधारभूत तह विद्यालय शिक्षाको जग भएकोले यसको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षक, शिक्षण सिकाइका लागि स्रोतसामग्रीर अनुकूल सिकाइ वातवरणमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ। नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई

आधारभूत शिक्षामा पहुँच हुने र यो तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क पाउने हक हुने सुनिश्चित गरेको छ । यसैगरी अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धि ऐन, २०७५ ले आधारभूत सम्बन्धि शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व र आवश्यक व्यवस्था जिम्मेवारी नेपालको सरकार प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको हुने र आधारभूत शिक्षा उमेर समूहका बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुने कुरा उल्लेख गरेको छ । प्रचलित ऐनहरूले परिभाषित गरे अनुसार नेपालमा आधारभूत शिक्षा भन्नाले प्रारम्भिक कक्षादेखि कक्षा ८ सम्मको दिइने शिक्षालाई उल्लेख गरेको छ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय शिक्षाको जगको आधारभूत तहको शिक्षा हो । उमेरसमूहका हिसाबले ४ देखि १२ वर्षका बालबालिकाहरूलाई आधारभूत तहले समेटेछ । आधारभूत शिक्षाले बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास, गुणस्तरीय जीवनयापन र सामाजिक समायोजनमा सहयोग गर्दछ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ ले आधारभूत तहसम्मको शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व र तत्सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने जिम्मेवारी तीनवटै तहका सरकारहरूको हुने र आधारभूत शिक्षा उमेर समूहका बालबालिकालाई विद्यालय पठाउनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ भन्ने उल्लेख गरेको छ । यस गाउँपालिकामा आधारभूत शिक्षा प्रदान गर्नका लागि सामुदायिक तर्फ ४९२ संस्थागत तर्फ ३वटा गरी जम्मा ५२ वटा विद्यालय छन् । आधारभूत तहमा अध्ययन गर्ने उमेर समूहका ६६९० बालबालिकाहरू भर्ना भएको देखिन्छ (आइमिस, २०७७)

यस गाउँपालिकामा इन्टरनेटको पहुँच भएका विद्यालयको सङ्ख्या ५ रहेको वाकि ४७ विद्यालयमा इन्टरनेटको पहुँचमा नभएको देखिन्छ । गाउँपालिकामा ५-१२ उमेर समूहका बालबालिकाहरू ६८९९ रहेका छन् । आधारभूत तहमा कुल विद्यार्थी सङ्ख्या ६८९९२ विद्यालय विद्यार्थी अनुपात रहेको पाइन्छ । यस्तै आधारभूत तह (१-५) तर्फ कुल विद्यार्थी सङ्ख्या ४४५१२ आधारभूत तह (६-८) तर्फ कुल विद्यार्थी सङ्ख्या २२३७ रहेको छ । यस पालिकामा आधारभूत तहमा जम्मा शिक्षक दरवन्दी सङ्ख्या २४ जस मध्ये राहत ४ जना गा.पा अनुदान तर्फ १३ जना स्थाई ११ र करार ११, अस्थाई २ र राहत ३ जना कार्यरत रहेका छन् । वर्तमान अवस्थामा यस पालिकामा आधारभूत तह (१-५) तर्फ कक्षोन्नती दर ८५.८, खुद भर्ना दर ९८.६ प्रतिशत र कुल भर्ना दर १२९.७ प्रतिशत रहेको छ ।

चुनौतिहरू

१. आधारभूत शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
२. सूचना तथा सञ्चार लगायत प्रविधि मैत्रि वातावरणको व्यवस्था गर्ने,
३. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने,
४. बालबालिकालाई सुरक्षित, भौतिक तथा बालमैत्री वातावरणको व्यवस्था गर्ने,
५. सिकाइको गुणस्तरमा सुधार गरि विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने,
६. प्रयाप्त रूपमा शिक्षक दरवन्दी देखियता पनि कक्षा ६-८ मा विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने,
७. शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता अभिवृत्तिका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने,
८. लक्ष्यमा आधारित सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्ने।

३.२.३ लक्ष्य

- सबै बालबालिकाहरूका लागि समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

३.२.४ उद्देश्य

- आधारभूत तहको शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धि गर्ने,
- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्ने,

- सबै बालबालिकाहरूलाई आधारभूत तह पुरा गर्ने अवस्था सुनिश्चित गर्ने,
- सबै बालबालिकाहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल हुने अवस्था सुनिश्चित गर्ने ,
- आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउने,
- कक्षा १ देखि ३ सम्मका बालबालिकाहरूका लागि बालमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण गर्दै आधारभूत साक्षरता सिप,
- विकासको लागि पढाइ तथा गणितिय साथै अन्य अन्तरविषयक जीवनोपयोगी पक्षको शिक्षण सिकाइ कार्यलाई सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यालय शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धमा सुधार ल्याउने,
- विद्यालय पढ्नलाई विविधता अनुकूल, उत्थानशील र जवाफदेही बनाउने,
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने,
- अन्तरसम्बन्धित विषयबस्तुहरूलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने।

३.२.५ रणनीतिहरू

१. विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने,
२. विद्यालयहरूको पुनर्वितरण तथा समायोजना गर्ने,
३. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि कानून तर्जुमा गर्ने,
४. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने,
५. प्रारम्भिक कक्षा पढाइ सम्बन्धि क्रियाकलापहरूको लागि स्रोत व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गर्ने,
६. विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
७. न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने,
८. शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक तथा प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही बनाउने,
९. विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्धसहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने,
१०. विद्यालयमा बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तयार गर्ने,
११. सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने,
१२. शिक्षण सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने,
१३. कक्षा ३ सम्म कक्षा शिक्षणलाई कार्यान्वयन गर्ने,
१४. आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
१५. मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अङ्गको रूपमा प्रयोगमा ल्याउने,
१६. विद्यार्थीलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइमा सुधार ल्याउने,
१७. कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित क्षमता विकास गर्ने,
१८. शिक्षामा काम गर्ने सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने,
१९. विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
२०. विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने,
२१. स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्धलाई थप व्यवस्थित गर्ने,
२२. विद्यालय शिक्षालाई विविधताअनकुल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुकूल सिकाइ क्रियाकलाप, सञ्चालन, भाषिक विविधताअनकुलको माध्यमभाषाको उपयोग तथा सामाजिक साँस्कृतिक विविधताकोसम्मान र समावेश हुनेगरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा प्रक्रिया प्रयोग गर्ने ,
२३. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,
२४. विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गरी सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई विस्तार गर्ने,
२५. दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारकुशल सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा एकीकृत गर्ने,

२६. अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा परिमार्जन र सुधार गर्ने,
२७. शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने,
२८. नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित हुने गरी विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गर्ने,
२९. विद्यालयको कार्यसम्पादन र विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परीक्षण गरी जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,
३०. शिक्षक विकास र सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।

३.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भई गुणस्तर अभिवृद्धि हुने ।

नतिजा:

- सबै बालबालिका आधारभूत शिक्षाको पहुँचमा भई सहभागी हुने,
- सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त सक्षमता (PMEC) पूरा गरेको हुने,
- न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार तथा सिकाइ सामग्रीको उपलब्धता भएको हुने,
- आवश्यक सङ्ख्यामा योग्य, सक्रिय तथा उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्था हुने,
- बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने,
- विद्यालयमा पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन हुने,
- विद्यालयमा पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्ध हुने,
- बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने,
- आधारभूत शिक्षाको भर्ना, सहभागिता तथा सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक समता सूचकमा सुधार हुने,
- विद्यालय शिक्षा प्रणाली प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज उपयोग भई सिकाइमा सहयोग हुने,
- जनशक्तिको क्षमता विकास भई गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य :

- विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन,
- मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्था,
- सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि पठन सामग्री व्यवस्था,
- प्रारम्भिक कक्षा शिक्षणसम्बन्धि शिक्षक तालिम,
- विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास,
- विद्यार्थीको सिकाइउपलब्धि परीक्षण,
- शिक्षक क्षमता विकास,
- समुदाय स्तरमा घुम्ती पढाई सिबिर
- सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास,
- शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना,
- विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध,

- अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग,
- पाठ्यपुस्तक व्यवस्था,
- सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था,
- विपन्नका लागि पोसाक, स्टेशनरीका लागि छात्रवृत्ति,
- सिकाइसामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन,
- कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन तथा कक्षा कोठामा आधारित पठन सिप परिक्षण
- व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली,
- शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना,
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास,
- अभिभावक हरूलाई साथी दौतरी शिक्षा र अभिभावक शिक्षाको बिषयमा अभिमुखिकरण गरि बच्चाको पठन सिप बिकासका लागि परिचालन गर्ने गै स स परिचालन ,
- समूह तथा अन्य क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि उपयुक्त कोठाको व्यवस्थापन,
- बालमैत्री र छापायुक्त कक्षाकोठाको व्यवस्था,
- कक्षा १ देखि ३ सम्मको बालबालिकाका लागि बालमैत्री बसाइ व्यवस्थापन,
- कक्षा पुस्तकालयको वा बुक कर्नरको स्थापना गरी बालबालिकालाई भरपुर पढाइको अवसर प्रदान,
- प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन।
- बिद्यालयमा शिक्षक समूह गठन र नियमित बैठकमा सहयोग
- पालिका स्तरमा गठित शिक्षक पेसागत सहयोग बिज्ञ समूह परिचालन र बैठक
- प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ का लागि बिद्यालय स्तरमा अभिभावक हरूको समूह निर्माण नियमित बैठक र बच्चाको पढाई प्रबर्धनका लागि परिचालन

आधारभूत तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४		
१	विद्यालय नक्साङ्कन	पटक		१				१	
२	दरवन्दि पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक	१	१	१	१	१	५	
३	मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्था	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
४	सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
५	विषयगत शिक्षणसम्बन्धि शिक्षक तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	
६	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	वटा	२	२	२	२	२	१०	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/७२	१७०१/०२	२०११/१२	२०२०/२१	२०३०/३१		
७	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	विद्यालय		१				१	
८	सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	विद्यालय प्रतिशत	१	१	१	१	१	५	
९	शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१०	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
११	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१२	पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१३	सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१४	विपन्नका लागि ड्रेस, स्टेशनरीका लागि छात्रवृत्ति	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१५	सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१६	कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन, पठन सिप परिक्षण लेखाजोखा	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१७	व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	निरन्तर	३	३	३	३	३	१५	
१८	शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना तथा व्यवस्थापन	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
१९	समुदाय स्तरमा घुम्ती पढाई सिबिर	निरन्तर		१		१		२	
२०	विव्यस, शिअसंका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	
२१	अभिभावक साथि दौतरी शिक्षा सम्बन्धि अभिमुखिकरण सहित परिचालनका लागि गै स संग साझेदारी	पटक	१	१	१	१	१		विद्यालय स्तरमा
२२	सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/७२	१७०१/०२	२०११/१२	१७०१/०२	१७०१/०२		
	व्यवस्थापन								
२३	समुह तथा अन्य क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि उपयुक्त कोठाको व्यवस्थापन	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	
२४	कक्षा १ देखि ३ मा बालमैत्री र छापायुक्त कक्षाकोठाको ब्यवस्था	विद्यालय	५	५	५	५	५	२५	
२५	कक्षा पुस्तकालयको वा बुक कर्नरको स्थापना गरी बालवालिकालाई भरपुर पढाईको अवसर प्रदान	सबै विद्यालयमा निरन्तर	१	४	५	५	५	२०	
२६	प्रविधि मैत्री सिकाइका कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन	विद्यालय	१०	१०	१०	९	०	३९	
२७	बिद्यालयमा शिक्षक समूह गठन र नियमित बैठकमा सहयोग	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
२८	पालिका स्तरमा गठित शिक्षक पेसागत सहयोग बिज्ञसमूह परिचालन र बैठक	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यवसायिक र संस्कृत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन सँगै कक्षा (९-१२) मा प्राविधिक तथा व्यवसायिकधारको सुरुवात गरिएको छ । यो तहको शिक्षा कामको संसाधन प्रवेश गर्न सक्ने सिप सहितको नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो । नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.स. २०७७ वाट प्रारम्भ भएको छ । नेपालको वर्तमान संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकालाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरिय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसवाट सिर्जनशिलता रचनात्मकता,अध्ययनशिलता,सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी सिपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ । विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति २०७६ ले विद्यालय तहदेखिनै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सिपका वारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनशिलता अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

यसगाउँपालिकामा ९ देखि १२ को कुल भर्ना दर १०६.५ रहेको छ र खुद भर्ना दर ३५.४ रहेको छ । कक्षा ९-१२ मा लैगिक समता सूचक १.८ पुगेको छ । कक्षा ८ र कक्षा १० पछाडि ठुलोसङ्ख्यामा वालवालिकाहरूले विद्यालय छाड्ने गरेको देखाउछ । यस पालिकामा सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयको कक्षा ९ र १० मा शिक्षकको सङ्ख्या २५ रहेको र कक्षा ११ र १२ मा १२ गरि जम्मा ३७ जना शिक्षकहरू कार्यरत रहेका छन । जस मध्ये ९ जना मात्र स्थाई छन् भने अरु २८ जना राहत ,अस्थाई ,गापाको अनुदान र निजिस्त्रोत वाट पारिश्रमीक पाउने गरी नियुक्ति भएकाछन् । माध्यमिक तहमाकुलविद्यार्थी सङ्ख्या ९५० र विद्यालयविद्यार्थी अनुपात ९५ रहेको पाइन्छ ।

३.३.३ लक्ष्य

- मानवीय मूल्यका साथै कला, संस्कृति, विज्ञान र प्रविधि क्षेत्रका आधारभूत मूल्य मान्यताको ज्ञान, सिप र दृष्टिकोण तथा व्यवहारहरू आर्जन गरेका सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

३.३.४ उद्देश्य

- माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्ने,
- विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउने,
- शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रवन्धमा सुधार ल्याउने।

३.३.५ रणनीतिहरू

- विद्यालयहरूको नक्साङ्कन गर्ने,
- सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा स्थापना गर्ने,
- निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने,
- विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ,
- वैकल्पिक माध्यमका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने,
- माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने,
- हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने,
- विद्यालयहरूलाई प्रकोप,सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने,
- विज्ञान विषय अध्ययनका लागि विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने ,
- सक्षम र उत्प्रेरित प्रअको व्यवस्था गर्ने,
- आवधिकरूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइमा जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गर्ने।

३.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।

प्रमुख नतिजा:

- सबै बालबालिकाहरूलाई निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने,
- सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको हुने,
- माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने,
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको उपलब्धता, उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थापन, प्रविधिको समुचित प्रयोग, र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुने,
- माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने,
- माध्यमिक शिक्षाको भर्ना, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक लगायतका समता सूचकमा सुधार हुने,
- माध्यमिक विद्यालयहरू प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग भई विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुगेको हुने,
- माध्यमिक तहको शिक्षामा सुशासन कायम हुने,
- माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाका लागि आवश्यक कानून, कार्यविधि र निर्देशिका तयारी,
- विद्यालय नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन,
- विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर,
- मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्था,
- सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- आवश्यकताअनुसार खुला तथा दूर शिक्षालगायतका बैकल्पिक प्रबन्ध,
- विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास,
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण,
- शिक्षक क्षमता विकास,
- विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन,
- सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास,
- शिक्षक सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना,
- विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम,
- अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग,
- निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चितताका लागि पाठ्यपुस्तक, ड्रेस तथा स्टेसनरी, दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र सिकाइ सामग्री व्यवस्था,
- कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन,
- व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली,
- शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना,
- विव्यस, शिअसंका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास,
- अभिभावक अभिमुखीकरण र सहभागिता,
- लक्षित बालबालिकाहरूका लागि आवाशीय प्रबन्ध,

माध्यमिक तहका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कानून, कार्यविधि, निर्देशिकाहरू तयारी	पटक	१				१	२	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
२	विद्यालय सेवा क्षेत्रको सिमानकन गरी हरेक माध्यमिक विद्यालयको सेवा क्षेत्र एकीन गर्ने र सिमाङ्कन भित्रका बालबालिकाहरू भर्नाको सुनिश्चितताको लागि विद्यालयमा नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन र स्थापना	पटक	१		१			२	स्थानीय तह
३	माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, कला र गणित शिक्षा जस्ता विषयको सिकाइलाई अन्तरसम्बन्धित गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने	निरन्तर	निरन्तर रुपमा संचालन गर्ने						सङ्घ र स्थानीय तह
४	माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सनिश्चित गर्न आवश्यकतानुसार बसको व्यवस्था तथा खुला तथा दुर शिक्षा लगायतका बैकल्पिक प्रवन्ध गर्ने	माध्यमिक विद्यालय		१	१		१	३	
५	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, खानेपानी, खेलमैदान, घेरावार, शौचालय)	माध्यमिक विद्यालय	३	३	३	२	१	१२	सङ्घ र स्थानीय तह
६	प्रविधि तथा व्यवहारकुशल सिपहरूको एकिकरण तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्बन्धी शिक्षक क्षमता विकास	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
७	विव्यस, पिटीए पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास र अभिमुखिकरण	वार्षिक रुपमा	१	१	१	१	१	५	प्रदेश तथा स्थानीय तह
८	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने आकस्मिक व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	स्थानीय तह	१					१	स्थानीय तह
९	सिकाइका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि गर्न आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	विद्यालय	सबै विद्यालयमा वार्षिक रुपमा					१२	सङ्घ र स्थानीय तह

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/०८	२०८०/०८	२०८१/०८	२०८२/०८	२०८३/०८		
१०	विभिन्न किसिममा अपांगता भएका विद्यार्थिलाइ सहयोग	विद्यार्थी सङ्ख्या	निरन्तर						सङ्घ तथा स्थानीय तह
११	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताको लागि पाठ्यपुस्तक	कक्षा	९, १०, ११ र १२ सबै विद्यार्थी					१	स्थानीय तह
१२	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस तथा स्टेशनरी सहयोग	विद्यार्थी सङ्ख्या	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	स्थानीय तह
१३	सिकाइ सामाग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन अनुदान	माध्यमिक विद्यालय	सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा					१२	स्थानीय तह
१४	कक्षाकोठामा आधारित मूल्यांकनलाई शिक्षण सिकाइ प्रकृत्यामा एकीकृत गर्ने गरी सुधार तथा प्रयोग	विद्यालय	२	२	२	३	३	१२	स्थानीय तह
१५	विद्यालय प्रोत्साहन	विद्यालय	२	२	३	३	२	१२	संघ र स्थानीय तह

३.४ उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्ध

३.४.१ परिचय

उच्चस्तरीय दक्ष र समालोचक, सर्जक, अनुसन्धानमूलक तथा विचारक जनशक्ति उत्पादन गर्ने शिक्षा उच्च शिक्षा हो। आजको विज्ञान र प्रविधिको युगमा अत्याधुनिक प्रविधिको उपयोग गरी दिगो विकासका लक्ष्यलाई हासिल गर्ने मर्मलाई आत्मसात गर्दै योग्य नागरिक उत्पादनका लागि प्राज्ञिक उत्कृष्टताको केन्द्र निर्माण गर्ने उच्च शिक्षाको मर्म हो। एकातिर उच्च शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाई समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु र आधुनिक ज्ञान, विज्ञान, कला, सिप एवम् प्रविधिमा दक्ष, प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गर्न यस तहको शिक्षाको समय सापेक्ष रूपमा विकास र विस्तार गर्नु आवश्यक छ भने अर्कोतिर देशको उच्च शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षाको जगमा विकास गर्नुपर्ने अपरिहार्यता त्यत्तिनै रहेको अवस्था छ। नेपालको संविधानले केन्द्रीय विश्वविद्यालयसम्बन्धी अधिकार सङ्घ र उच्च शिक्षासम्बन्धी शासकीय अधिकार प्रदेश सरकारले सुनिश्चित गरेता पनि साझा अधिकारको सूचिमा रहेको शिक्षाले स्थानीय तहले समेत माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्ध राखी आफ्नो क्षेत्रमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको विकासमा भूमिका निर्वाह गर्न सक्दछ र गर्नुपर्दछ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको शिक्षाको संरचनामा कक्षा १२ उतीर्ण गरेको जनशक्तिलाई प्रदान गरिने उच्च स्तरको मानव संसाधनको विकास गर्न कालागिचार तहको उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने नितिगत प्रावधान रहेको छ। देशको आर्थिक तथा सामाजिक परिवर्तनका लागि आवश्यक पर्ने स्वस्थ, प्रतिस्पर्धी, नवप्रवर्तनात्मक, स्वावलम्बी, रोजगार उन्मुख तथा मूल्य उन्मुख उच्च तहको जनशक्ति उत्पादन गर्नु यो तहको शिक्षाको प्रमुख ध्येय हो। लागत सहभागिता, निजी क्षेत्रको लगानी, सामुदायिक सहभागिता, मागमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन र विश्व विद्यालयबाट आय स्रोतको परिचालन जस्तानमुना विकास गर्नका लागि तीनै तहका सरकारहरू, समुदाय र निजी क्षेत्रलाई समेत उच्च शिक्षा विकास साझेदारका रूपमा सहभागी हुने अवसर खुला गरिनुपर्दछ।

चुनौतिहरू तथा अवसरहरू

उच्च शिक्षामा आर्थिक रूपले विपन्न रभौगोलिक रूपमा पिछडिएका र माध्यमिक तह पुरा गरेका नागरिकको समेत सहभागिता गराउनु, माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँगसम्बन्ध कायम राख्नु, भौगोलिक विकटता, भौतिक पूर्वाधार र आर्थिक लगानीको सुनिश्चितता गर्नु, दक्ष र योग्य जनशक्तिको अभाव हुनु र युग अनुकूलको गुणस्तरीय तथा प्राविधिक उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाको विकास गर्नु उच्च शिक्षाका प्रमुख चुनौतिका विषयहरू हुन् । उच्च शिक्षालाई व्यवसायिक, व्यवहारिक र जीवनोपयोगी बनाई शैक्षिक बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु र उच्च शिक्षा प्राप्त गरेका जनशक्तिहरूलाई स्थानीय तहमानै रोजगार सिर्जना गर्नु जस्ता सवालहरूलाई समेत उच्च शिक्षाका सहायक चुनौतिकारूपमा लिन सकिन्छ ।

नेपालको संविधानमा उच्च शिक्षा तीनवटै तहको साझा अधिकारक्षेत्रभित्र रहनु, पालिका क्षेत्रभित्र एउटा मात्रै उच्च शिक्षा प्रदायक संस्था सञ्चालन हुनु, क्याम्पसको सेवाक्षेत्र फराकिलो रहनु, पालिकाका सबै सरोकारवाला, राजनीतिक दल तथा जनप्रतिनिधिहरूमा क्याम्पसको थप प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा एकमत रहनु, पालिकामा ६ वटा माध्यमिक विद्यालयहरूमा पशु र बाली विज्ञानका डिप्लोमा तहका कक्षाहरू सञ्चालन हुनुआदिलाई यस पालिकाको उच्च शिक्षाको अवसरको रूपमा लिनसकिन्छ ।

३.४.३ लक्ष्य

- प्राज्ञिक उत्कृष्टता तथा उन्नयनका लागि अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थामार्फत समय सापेक्षउच्चस्तरीय, प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, रोजगारमूलक र उत्पादनमुखी जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

३.४.४ उद्देश्य

- उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- सामाजिक र आर्थिक विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिप्रति अभिप्रेरित, प्रतिस्पर्धी र उद्यमशील मानव संसाधनको विकास गर्ने,
- उच्च शिक्षाका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउनथप संकायहरूसञ्चालन गर्न पहल गर्ने ।

३.४.५ रणनीतिहरू

- स्थानीय तह अन्तर्गत विद्यालय शिक्षाको कक्षा १२ वा सो सरहको तह पूरा गरेका विद्यार्थीको विवरण तयार गरी उनीहरूको क्षमता र योग्यता अनुसार उच्च शिक्षाको प्रबन्धका लागि योजना तयार गर्ने,
- स्थानीय तह क्षेत्रभित्र आवश्यकता अनुसार उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरू स्थापना गर्ने ,
- खुला एवम् दूर शिक्षा लगायतका व्यस्थामार्फत समेत उच्च शिक्षामा पहुँचवृद्धिका लागि पहल गर्ने,
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिवासी/जनजाति, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवं आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गरी उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसरको सुनिश्चित गर्ने
- उच्च शिक्षालाई राष्ट्रिय विकासका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकुद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने,
- उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनका लागि समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने,
- उच्च शिक्षा विकासका लागि सार्वजनिक, सामूदायिक तथा निजी स्तरमा साझेदारी कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने,
- स्थानीय तहको मानव संसाधन योजनाका आधारमा आवश्यक मानव स्रोत विकासका लागि कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने,
- आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने।

३.४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- उच्च शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार ।

प्रमुख नतिजा:

- स्थानीय तह अन्तर्गत विद्यालय शिक्षाको कक्षा १२ वा सो सरहको तह पूरा गरेका विद्यार्थी क्षमता र योग्यता अनुसार उच्च शिक्षामा पहुँच हुने,
- स्थानीय तहमा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना हुने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने,
- उच्च शिक्षा उत्पादन र आर्थिक उपार्जनसँग जोडिने,
- उच्च शिक्षामा सार्वजनिक, निजी तथा सामूदायिक सहभागितामा लगानी अभिवृद्धि हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको स्थापना,
- उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास,
- अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना,
- शिक्षक व्यवस्था,
- छात्रवृत्ति कार्यक्रम,
- उच्च शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीलगायतका परिस्थिति प्रति उत्थानशील बनाउन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सहयोग।

उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्धका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
३	स्नातक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई शिक्षक सङ्ख्या कम भएका विद्यालयहरूमा स्वयमसेवक शिक्षकको रूपमा परिचालन गर्ने	विद्यार्थी संख्या	१०	१५	१५	१५	२०	७५	सङ्घ र स्थानीय तह
४	उच्च शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यकता अनुसारको समन्वय र सहजीकरण गर्ने		निरन्तर						क्याम्पस, स्थानीय तह
५	उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थामा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (aभवन तथा कक्षाकोठा, bफर्निचर, शौचालय, bखानेपानी, cखेलमैदान, dघेराबार, eखाजा घर आदि) विकास गर्न सहयोग गर्ने	क्रमश	१a	१b	१c	१d	१e		
७	उच्च शिक्षाको खुला एवम् दूर शिक्षा प्रणालीको स्थापना गर्न सहजीकरण एवम् सहयोग गर्ने	पटक				१		१	क्याम्पस

३.५ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम

३.५.१ परिचय

विकासका लागि साधारण र प्राविधिक जनशक्तिका बिच सन्तुलनको आवश्यकता पर्दछ । सुरुवातका दिनहरूमा साधारण शिक्षातर्फ जोड दिइएतापनि विस्तारै प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमका क्षेत्रमा जोड दिन थालिएको छ । कृषि, भेटनरी, सव ओभरसियर, इन्जिनियरिङ, चिकित्सा विज्ञान, कम्प्युटर लगायतका क्षेत्रमा दक्ष जनशक्तिको माग उच्च रहेको छ । प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका अवसरहरूमा सबै लिंग, अपाङ्गता, गरिवी, सीमान्तकृत आर्थिक सामाजिक रूपले पछि परेको समुदाय लगायतका सबै बर्गको समतामूलक पहुँच, सहभागिता र सिकाई उपलब्धमा सुधार गर्दै श्रम बजार सँग आवद्ध गर्नुपर्ने देखिन्छ । वि. सं. २०७२ को संविधान सँगसँगै “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” भन्ने राष्ट्रिय आकांक्षा पुरा गर्नका लागि राष्ट्रिय योजना आयोगले नौ वटा राष्ट्रिय लक्ष्य अन्तर्गत उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व तय गरेको र त्यसको लागि गुणस्तरिय प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको विस्तारमा जोड दिएको देखिन्छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ मा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको तल्लो तहदेखि नै समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

सन् २०१५ मा संयुक्त राष्ट्र सङ्घले सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी निर्धारण गरेको दिगो विकास लक्ष्यले पनि प्रत्येक व्यक्तिलाई गरी खाने शिक्षामा समावेशी, समतामूलक र समन्यायिक ढङ्गमा दिने अवसरलाई व्यापक बनाउन जोड दिएको छ । यस प्रकारको शिक्षाको विकासले यस पालिकामासिपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुने र रोजगार एवम रोगारीका अवसरहरू सृजना भई विदेशिने युवाहरू आत्मनिर्भर बन्ने अवस्था सिर्जना हुनेछ ।

३.५.२ वर्तमान अवस्था

प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषदको पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार नेपालमा ५७ वटा आङ्गिक पोलिटेक्निकशिक्षालयहरू, १७ वटा साझेदारीमा सञ्चालित पोलिटेक्निकशिक्षालयहरू, ४३४ वटा सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा, ४२९ वटा सम्बन्धन प्राप्त शिक्षालयहरू र ५८७ प्राविधिक एस.एल.सी. तहका कार्यक्रम ६१४ डिप्लोमा तहका कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन् (प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम एकीकृत वार्षिक प्रतिवेदन, २०७६) । कर्णाली प्रदेशमा ४ वटा आङ्गिक, २ वटा साझेदारी, १०४ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू, १८ वटा निजी संस्थाहरू रहेका छन् भने यस पालिकामा वटा सामुदायिक विद्यालयहरूमा ३ वटा विद्यालयमा कृषि, इन्जिनियरिङ र इल्ट्रिका कक्षा सञ्चालनमा रहेको छन् ।

३.५.३ लक्ष्य

- उत्पादनशील जनशक्तिलाई आवश्यकताअनुसारका व्यावसायिक तथा पेसागत क्षेत्रहरूमा प्रयाप्त दक्षता हासिल हुने गरी सिपमूलक शिक्षा र तालिम उपलब्ध गराई जनताको आर्थिक स्तरमा सुधार ल्याउने ।

३.५.४ उद्देश्य

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसर सृजना गर्न संयन्त्र विकास गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरिय बनाउने

३.५.५ रणनीतिहरू

- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गर्ने,
- बहुप्राविधिक शिक्षालय/तालिम केन्द्रहरूको स्थापना, सञ्चालन, तथा नियमन गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको गुणस्तर, प्रभावकारिता र पहुँच बढाउनको निमित्तसरोकारवालाहरूसँग समन्वय गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको क्षेत्रमा सक्षम जनशक्ति तयार गर्ने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपमा व्यापार तथा उद्योग क्षेत्रको सहभागिता बढाउनप्रोत्साहन गर्ने,
- आय आर्जन गर्ने खालका क्रियाकलापको माध्यमबाटआत्म निर्भर हुनको निमित्त संस्थागत क्षमता बढाउने,
- पिछडिएका भौगोलिक क्षेत्र, महिला, आदिवासी/जनजाती, दलित, अपाङ्गताभएका नागरिक एवम् आर्थिक रूपले विपन्न समुदाय र वर्गको पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गर्ने,

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरू कृषि, उर्जा, पर्यटन, जलस्रोत, स्थानीय प्रविधि, सम्पदा र संस्कृति, खेलकूद, जलवायु परिवर्तन लगायतका क्षेत्रहरूमा केन्द्रित गर्न पहल गर्ने,
- विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप प्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने।

३.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- उत्पादनशील जनशक्तिले आवश्यकताअनुसारका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरूमा पर्याप्त दक्षता हासिल गरी उत्पादनशील, रोजगारी, स्व-रोजगारी र जीविकोपार्जनका क्षेत्रबाट आर्थिक स्तर सुधार गरेको हुने।

प्रमुख नतिजा:

- स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा उत्पादनशील जनशक्तिले आवश्यकताअनुसारका प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिपका क्षेत्रहरूमा पर्याप्त अवसर प्राप्त गरेको हुने,
- स्थानीय तहमा बहुप्राविधिक शिक्षालय/प्राविधिक धारका माध्यमिक विद्यालयहरूको स्थापना भई सञ्चालन हुने,
- स्थानीय तहमा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थाहरूबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरूलाई उत्पादन र आर्थिक उपार्जनसँग जोडिने,
- स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत सिपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण तथा प्रबर्द्धन हुने,
- बैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजी, प्रमाणिकरण तथा उपयोग हुने वातावरण सृजना हुने,
- खोज, नवपर्वर्तन तथा उद्यमशीलतामा अभिवृद्धि भएको हुने,
- उत्पादनशील, रोजगारी, स्व-रोजगारी र जीविकोपार्जनका अवसरमा वृद्धि हुने,
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिपका क्षेत्रमा सार्वजनिक, निजी तथा सामूदायिक सहभागितामा लगानी अभिवृद्धि हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- प्राविधिक धारका माध्यमिक विद्यालयहरू स्थापना र सञ्चालन,
- प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकास,
- बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना, सञ्चालन तथा नियमन,
- छोटो अवधिका सिपमूलक तालिम सञ्चालन,
- शिक्षक व्यवस्था,
- छात्रवृत्ति कार्यक्रम,
- स्थानीय स्तरमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा,
- खोज तथा नवपर्वर्तनात्मक कार्यलाई प्रोत्साहन,
- स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत सिपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण तथा प्रबर्द्धन कार्यक्रम,
- बैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजी, प्रमाणिकरण तथा उपयोग सम्बन्धि कार्यक्रम,
- उत्पादित जनशक्तिलाई उद्यमशीलताका लागि सहयोग,
- आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था।

प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम का प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१	प्रयोगशाला व्यवस्थापन सहयोग	विद्यालय		१	१	१	१	४	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा
२	श्री नेपाल राष्ट्रिय माध्यमिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय			१				सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा
३	छोटो अवधिका सिपमूलक तालिमहरू सञ्चालन	वटा	१	१	२	२	२	८	सङ्घ र प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा
४	प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा सम्बन्धी पालिका स्तरिय नीतिको तर्जुमा	पटक		१				१	
५	युवालाइ खोज र नवप्रवर्तनका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	
६	प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरेका युवाहरूलाई उद्यमशिलता विकासको लागि सहयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	
७	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूको अनुगमन, नियमन र व्यवस्थापन	पटक	निरन्तर रूपमा						स्थानीय तह
८	दलित र अन्य बिपन्न समुदायका बिध्यार्थिहरूलाई अन्य उच्च शिक्षा पढनाका लागी पूर्ण छात्रबिर्ती	जना	५	५	५	५	५	१५	
९	बिपन्न महिलाहरूलाईपढनाका लागी छात्रवृत्ति सहयोग		५	५	५	५	५	१५	स्थानीय स्रोत

३.६ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री

३.६.१ परिचय

शिक्षा पद्धतिलाई मार्गदर्शन गर्ने महत्वपूर्ण आधार पाठ्यक्रम हो । पाठ्यक्रम कुनै कक्षा वा तहमा के के सिकाउने भन्ने कुरासँग मात्र सम्बन्धित हुदैन । देशकाल र परिस्थिति अनुसार विद्यार्थीमा के कस्ता क्षमता विकास गराउने हो भन्नेसँग पनि सम्बन्धित छ । के पढाउने,के कस्ता क्रियाकलापका माध्यमबाट अपेक्षित सक्षमता हासिल गराउन र विद्यार्थीले सिकेको वा नसिकेको सुनिश्चित गरी आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्न के कसरी मुल्याङ्कन गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गर्ने महत्वपूर्ण आधार समेत हो । मानवीय चेतना र वौद्धिक विकासको निमित्त लिइएका उद्देश्यहरू पूरा गराउनु हो ।

बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गर्नु, सभ्यता वा संस्कृतिको हस्तान्तरण एवम विकास गर्नु, शैक्षिक प्रक्रियाको स्वरूप निर्धारण गर्नु जस्ता कुराहरू पाठ्यक्रमको उद्देश्यभित्र पर्दछन् ।

मानवीय आवश्यकता, बालबालिकाका रुची, सामाजिक मूल्य मान्यता, समाज तथा विश्व परिवेशमा विकास भएका ज्ञान सिप तथा प्रविधि अनुकूल पाठ्यक्रमलाई एउटा गतिशील र लचिलो प्रक्रियाका रूपमा लिनु आवश्यक छ । पाठ्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि पहिलो शैक्षिक सामाग्रीको रूपमा पाठ्यपुस्तकलाई लिन सकिन्छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उचित विकास नभइसकेको हाम्रो परिवेशमा विद्यार्थीको एकमात्र विकल्पको रूपमा पाठ्यपुस्तकलाई लिन सकिन्छ । जसले पामाठ्यक्रम कार्यान्वयनलाई सहयोग गर्दछ । हाल नेपालमा सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत सम्पूर्ण विद्यार्थीलाई निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण गर्ने गरिएको छ ।

३.६.२ वर्तमान अवस्था

राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना, २०२८ मा सर्वप्रथम विद्यालय तहमा पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजिकरण गरिएको थियो । पाठ्यक्रम विकासका लागि संस्थागत रूपमा शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत पाठ्यक्रम विकास केन्द्र स्थापना भयो । पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको संरचनाको निरन्तरता सगैँ विद्यालय तहको पाठ्यक्रम विकास, सुधारतथा अद्यावधिक गर्ने क्रममै वि. सं. २०७६ मा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भइ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरु भएको छ । त्यसैगरी वि. सं. २०८० सम्ममा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरूमा यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन हुने योजना छ ।

चौकुने गाउँपालिकामा वि सं २०७८ देखि कक्षा १ देखि ५ सम्मको लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयनमा ल्याउने योजनामा रहेको र पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्ने प्रक्रियामै छ । त्यसैगरी शैक्षिक सत्र २०७९ देखि आधारभूत तह कक्षा ६-८ को स्थानीय पाठ्यक्रम पनि तयार गरी लागू गइरहेको छ । पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि हाल सम्म कक्षा १ देखि १० सम्म सबै विषय र कक्षा ११ र १२ का लागि अनिवार्य विषयका पाठ्यपुस्तक प्रदान गर्ने नेपाल सरकारले निःशुल्क व्यवस्था मिलाएको छ । विभिन्न विषयका शिक्षक निर्देशिका तयार गरेको छ । पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक र प्रभावकारी बनाउन कक्षा १- ३ मा अन्तर सम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको छ । विभिन्न भाषिक समुदायका बालबालिकाको लागि हाल सम्म कक्षा १ देखि ५ सम्म विभिन्न २७ मातृभाषाका पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । प्रत्येक विषयमा विषयवस्तुको स्वरूप अनुसार विद्यार्थीलाई २५ देखि ५० प्रतिशत सम्म भारको प्रयोगात्मक कार्य , परियोजन कार्य वा सामुदायिक कार्य लगायतका व्यवहारिक अभ्यास गराउनु पर्ने व्यवस्था छ । परिवर्तित पाठ्यक्रम अनुसार शिक्षकलाई निश्चित अवधिमा शिक्षकको पेसागत विकास लालिम लिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । परीक्षण र मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गरी आधारभूत तह सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन पद्धति अपनाइएको छ । सबै कक्षामा अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार नतिजा निकाल्ने परिपाटी अपनाइएको छ । राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रमको न्यूनतम कार्यक्रमबाट सबै विद्यालयमा शिक्षण सिकाइ सामाग्रीको व्यवस्थापन गरिएको छ ।

चुनौतिहरू तथा अवसरहरू

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्नु चुनौतिका रूपमा रहेको छ । त्यसैगरी स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामाग्री विकासका लागि क्षमता विकास गर्नु , सबै शिक्षकलाई नयाँ पाठ्यक्रमको अभिमुखीकरण गर्नु , पाठ्यक्रमलाई समय अनुसार अद्यावधिक गर्नु पनि चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । अपाङ्गता, अनाथअसहाय भएका बालबालिकाको लागि अनुकूलको पाठ्यसामाग्रीको व्यवस्था गर्ने आदि पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनका चुनौतिहरू पनि हाम्रा सामु छन् । माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था, शिक्षक निर्देशिकाको व्यवस्था , परीक्षा र मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार, स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ को निर्माण र कक्षा ३ सम्म एकीकृत पाठ्यक्रमको व्यवस्था, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनका अवसरहरू रहेका छन् ।

३.६.३ लक्ष्य

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जीवनोपयोगी ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास भई सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार हुने ।

३.६.४ उद्देश्य

- पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
- पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जनका लागि पृष्ठपोषण दिनु,
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउनु,
- पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक विश्वपरिवेश अनुसार सिकारुमा ज्ञान, सिपर व्यवहार विकासमा सहजीकरण गर्नु,
- सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधान उन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्नु,
- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु।

३.६.५ रणनीतिहरू

- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गरिने,
- विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालहरूलाई प्रबोधिकरण गरिने,
- पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गरिने,
- विपद्, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिने,
- शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिने,
- शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गरिने,
- सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गरिने,
- विद्यालयमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गरिने,
- सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइने,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाइने,
- स्थानीय तथा मातृ भाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गरिने,
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गरिने।

३.६.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मकसोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार हुने।

प्रमुख नतिजा:

- पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा भएको हुने,
- पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जनका लागि पृष्ठपोषण उपलब्ध हुने,
- सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित हुने,
- पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक विश्वपरिवेश अनुसार सिकारुमा ज्ञान, सिपर व्यवहार विकासमा सहजीकरण भएको हुने,
- सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधानउन्मुख निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन हुने,
- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन हुने। स११

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- पाठ्यक्रम अभिमुखीकरण
- शिक्षक तालिम
- शिक्षक पेसागत सहयोग
- कक्षा कोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन
- आवधिक विद्यार्थी मूल्याङ्कन
- डिजिटल सामग्रीको प्रयोग
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग
- निःशुल्क पाठ्यपुस्तक
- बहुपाठ्यपुस्तक
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन
- माध्यम भाषाका रूपमा मातृभाषाको प्रयोग
- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन
- परीक्षा सञ्चालन ।

पाठ्यक्रम र पाठ्यसामाग्रीका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९।०८०	१८०।०८१	२०१।०८२	२०२।०८३	१८३।०८४		
१	पाठ्यक्रमअभिमुखीकरण	पटक	१	१	१	१	१	१०	स्थानीय तह,शिविसइ
२	शिक्षकतालिम र पुनर्ताजगि तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह,मानव संसाधन केन्द्र
३	शिक्षक पेसागतसहयोग	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह,मानव संसाधन केन्द्र
४	कक्षाकोठामाआधारित विद्यार्थी मूल्यांकन	पटक	१	१	१	१	१	५	विद्यालय
५	आवधिकमूल्यांकन	वार्षिक	३	३	३	३	३	१५	विद्यालय
६	डिजिटलसामाग्रीको प्रयोग	वटा	६	६	९	७	८	३६	विद्यालय,सरकार
८	निशुल्कपाठ्यपुस्तक	वार्षिक पटक	१	१	१	१	१	५	विद्यालय
९	स्थानीयपाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन	कक्षा	पा क्र म	१	२ र ३	४, ५, र ६	७ र ८		स्थानीय तह, विद्यालय

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१०	माध्यम भाषाको रूपमा मातृभाषाको प्रयोग	आवश्यकता अनुसार	नीतिगत रूपमा निर्णय भए अनुसार						
११	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	निरन्तर	४	४	४	४	४	४०	
१२	पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामग्री खरिद, सङ्कलन, निर्माण तथा प्रयोग जस्तै: ठूलो किताब, बाह्रखरी चार्ट, वर्ण तथा झ्याले पत्ती, शब्द चित्र पत्ती र अन्य सामग्रीको ब्यवस्था	बिद्यालय							
१३	सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	विद्यार्थी	निरन्तर						विद्यालय तथा स्थानीय सरकार
१४	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	विद्यालय र स्थानीय सरकार
१५	शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामग्रीको उपलब्धता	पटक	१	१	१	१	१	१	विद्यालय र स्थानीय सरकार

३.७ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

३.७.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य व्यावसायिक रूपमा दक्ष पेसाप्रति उत्प्रेरित समर्पित प्रतिवद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ । शिक्षकमा भएको विषयवस्तुको पर्याप्त ज्ञान शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालनमा दक्षता र नमुना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ । सबै तहको शिक्षामा योग्य दक्ष समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनवाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ ।

प्राथमिक तहमा विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा र निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक तहमा विषय गत रूपमा विद्यमान मापदण्ड १ : ४५ शिक्षक विद्यार्थी अनुपात कायम गरिएको छ । शिक्षा ऐन तथा नियमावलीले आधारभूत तहमा कम्तिमा ७ दरबन्दी र माध्यमिक तहमा १२ दरबन्दी हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपालमा विगतदेखि हालसम्म सञ्चालित विभिन्न शिक्षा योजना , परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याई शिक्षाको स्तर वृद्धि गर्न जोड दिएका छन् । यसको फलस्वरूप विद्यालयको शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउने , प्रविधिको प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने , बालमैत्री सिकाइ वातावरण सिर्जना गर्ने जस्ता केही प्रयास भएका छन् । विद्यालय क्षेत्र विकास योजना अवधिमा कक्षाकोठाको शैक्षणिक अभ्यास वा क्रियाकलापलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षकको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् । यस अवधिमा शिक्षक पेसागत विकास प्रमाणीकरण तालिम, छोटो अवधिको मागमा आधारित तालिमहरू सञ्चालन गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार ल्याउन प्रयत्न गरियो ।

पेसागत रूपमा सक्षम ,दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकवाट नै कक्षाकोठाको शिक्षणसिकाइमा सुधार आउन सक्छ । यसका लागि शिक्षकलाई पेसागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ । शिक्षकको पेसागत विकासका लागि विभिन्न तौरतरिकाहरू छन् । शिक्षक तालिम,कार्यशाला ,सेमिनार कनफरेन्स , कार्यमूलक अनुसन्धान , शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल , अवलोकन भ्रमण मेन्टरिङ आदि अवसरवाट शिक्षकको पेसागत विकास सम्भव छ ।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसाको रूपमा विकास गर्न शिक्षकहरूलाई सूचना प्रविधि , प्रधानाध्यापक तथा लेखापालहरूलाई विद्यालयमा गरिने लेखा व्यवस्थापन , सार्वजनिक खरिद र जिन्सी व्यवस्थापन , शिक्षकहरूलाई पेसागत विकासका विभिन्न मोडालिटिका तालिम लगायतका कार्यक्रमहरूको आवश्यकता आँकलन गरिएको छ । कक्षाकोठाको शिक्षणसिकाइलाई गुणस्तरीय बनाउने शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने शिक्षक पेसागत विकासलाई प्रभावकारी बनाउने विद्यार्थीको सिकाइप्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने कायलाई प्राथमिकता दिइएको छ । यसमा शिक्षक ब्यवस्थापनको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषणबाट चुनौतिहरूको पहिचान गरि शिक्षक ब्यवस्थापन र विकासलाई प्रभावकारी बनाउने सम्बन्धमा यस कार्यक्रमका उद्देश्य पुरागर्नका लागि अपनाइने रणनीतिहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा मुख्यमुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ ।

३.७.२ वर्तमान अवस्था

नेपालमा वर्तमान अवस्थामा शिक्षकहरू तयार गर्ने काम विश्वविद्यालय त विद्यालयहरूले गरिरहेका छन् । शिक्षक अध्यापन अनुमति पत्रका लागि परीक्षा सञ्चालन गर्ने , रिक्त दरवन्दीमा शिक्षक पदपूर्तिका परीक्षा सञ्चालन गरि नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने र शिक्षक बढुवा सम्बन्धी काम शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । आयोगबाट सिफारिस भइ आएका शिक्षकहरूलाई नियुक्ति गरी पदस्थापन गर्ने कार्य स्थानीय तहहरूले गर्दै आएका छन् । यसै गरि अस्थायी वा करार शिक्षकको नियुक्ति गर्ने , शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने कार्य स्थानीय तहले गर्दै आएका छन् । शिक्षकको पेसागत विकासका लागि नीति निर्माण गर्ने काम शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले , प्रमाणीकरण तथा कष्टमाइज्ड तालिम पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने र प्रशिक्षक तयार गर्ने कार्य शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास कन्द्रले र शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने काम प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रहरूले गर्दै आएका छन् ।

चौकुने गाउँपालिकामा हाल सञ्चालनमा रहेकाबालबिकास केन्द्रका५४,आधारभूत तहका ३९ माध्यमिक तहका १० कक्षा संचालनमा छन । सङ्घीय र गा पा अनुदानबाट तलब भत्ता पाउने बालबिकास ५४, प्राथमिकतहका १३० आधारभूत तहका २४ र माध्यमिक तहका (शिक्षण सिकाइ सहयोग अनुदान सहित) ३१ गरि जम्मा २३३ जना शिक्षकहरूले अध्यापन गरिरहेका छन् । जहाँ कक्षा शिक्षक विद्यालयको अनुपात ४:७५ मात्र छ । शिक्षक विद्यार्थी अनुपात प्राथमिक तहमा आधारभूत तहमा ४५.१३ र माध्यमिक तहमा ४७.८७ रहेको छ । चौकुनेगाउँपालिकाले विद्यालयले विद्यार्थी र कक्षा सङ्ख्याको आधारमा अपुग भएका शिक्षक सङ्ख्यालाई सम्बोधन गर्न बालबिकास तहका प्राथमिक तहका निम्न माध्यमिक तहका र माध्यमिक तहका गरि जम्मा जना स्वयंसेवक शिक्षकहरू परिचालन गरि केहि मात्रामा शिक्षक विद्यार्थी र कक्षा अनुपातको न्युनतालाई सम्बोधन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

३.७.३ लक्ष्य

- गुणस्तरिय शिक्षाका लागि योग्य , व्यावसायिक रूपमा दक्ष , पेसाप्रति उत्प्रेरित , प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित हुने ।

३.७.४ उद्देश्य

- सक्षम शिक्षक आपूर्तिका लागि सङ्घ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्ने,
- शिक्षक नियुक्ति र पुनर्वितरणलाई सुदृढ बनाउनु,
- विषयवस्तुमा निपुर्ण शिक्षकको सुनिश्चितता गर्नु,
- सबै तहमा सक्षम, प्रतिबद्ध र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्नु,
- सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षक सक्षमता प्रारूपको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
- शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु।

३.७.५ रणनीतिहरू

- शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण तथा थप गरिने,
- रिक्त शिक्षक दरबन्दीको प्रक्षेपणका आधारमा शैक्षिक सत्रको पहिलो महिनामा शिक्षक नियुक्ति गरिने,
- प्रत्येक ५ वर्षमा शिक्षकको निरन्तर पेसागत विकासका लागि शिक्षण सिप विकाससम्बन्धी सेवाकालीन तालिम अनिवार्य बनाइने,
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत सहयोग उपलब्ध गराइने। यसका लागि स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह गठन, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक तथा अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने,
- शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरिने,
- शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको बृत्ति विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गरिने,
- शिक्षक नियुक्ति, सरूवा तथा तालिम र पेसागत विकासमा सहभागिता गराउँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कुनै अवरोध नहुने पद्धति विकास गरिने।

३.७.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार हुने।

प्रमुख नतिजा:

- राष्ट्रिय शिक्षक सक्षमता कार्यढाँचाको आधारमा शिक्षक तयारी, छनौट र पेसागत विकास हुने,
- शिक्षक तयारीका कोर्सहरूमा पर्याप्त विषयगत तथा शिक्षण सिकाइसम्बन्धी सक्षमता विकास हुने,
- शिक्षण पेसा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित हुने,
- पेसागत विकासका प्रावधानहरूको विस्तार र सुदृढीकरण हुने,
- शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेसागत सहयोग प्राप्त हुने,
- शिक्षकको उपस्थिति, शिक्षण विधितथा तौरतरिका र कार्यसम्पादनमा सुधार हुने,
- शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण हुने,
- शिक्षकको आपूर्ति नियमित रूपमा हुने,
- शिक्षकको बृत्ति विकासका लागि परादर्शी, र बस्तुनिष्ठ आधारसहितको पद्धति स्थापित हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- शिक्षक नियुक्ति र सरूवा,
- अस्थायी तथा विद्यालय स्रोतबाट नियुक्त शिक्षकहरूको व्यवस्थापनका लागि मापदण्ड तथा निर्देशिका तयारी,

- अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, सीमान्तकृत वर्गका व्यक्तिहरूलाई शिक्षण पेसामा सहभागी गराउन क्षमता अभिवृद्धि,
- नियमित शिक्षण सिकाइ सुनिश्चित गर्न मापदण्डको विकास गर्ने,
- कमजोर विद्यार्थीका लागि विशेष सहयोगी कक्षा सञ्चालन गर्ने,
- उपचारात्मक शिक्षण पद्धति लागु गर्ने,
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष व्यवस्था,
- पुस्तकालय र पुस्तक कुना,
- सूचना प्रविधि प्रयोगशाला,
- विज्ञान प्रयोगशाला,
- प्राविधिक व्यावसायिक शिक्षा धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशालाको प्रबन्ध,
- शिक्षण तथा सिकाइ सामग्री विकास,
- ईन्टरनेट सेवाको व्यवस्था,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग,
- निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन,
- परीक्षाको नतिजा विश्लेषण,
- शिक्षकले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा विताउने समय वृद्धि,
- विद्यालयमा आधारित सुपरिवेक्षण तथा सहयोगका लागि क्षमता विकास,
- शिक्षक पेसागत सहयोग,
- असल अभ्यासको अवलोकन भ्रमण,
- सिकाइ आदानप्रदान, क्षमता विकास, प्रविधि हस्तान्तरण र ज्ञानको सञ्जालिकीकरण,
- विज्ञ समूहको गठन,
- सहपाठी कक्षा अवलोकन,
- छोटो अवधिको शिक्षक तालिम,
- विद्यालय तहमा शिक्षकको पेसागत विकास,
- कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन,
- प्रधानाध्यापकको व्यवस्था,
- शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण।

शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१	असल अध्यासको अवलोकन भ्रमण	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय
२	कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन तथा सुविधा दिने ।	जना	१	१	१	१	१	५	स्थानीय

३	सबै यी शिक्षकको स्वास्थ्य विमा अनिवार्य गर्ने ।	विद्यालय	विद्यालयमा अध्यापन गराउने सबै शिक्षक						सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय
४	शिक्षण सिकाइमा पृष्ठपोषण प्राप्त गर्न परिक्षाको नतिजा विश्लेषण गर्ने ।	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय
५	शिक्षकलाई परामर्श कार्य गर्न, अध्ययन अनुसन्धान, अनुगमन, सुपिरवेक्षणको लागि विज्ञ समुह परिचालन गर्ने	पटक	२	२	२	२	२	२०	सङ्घ, स्थानीय तह
७	शिक्षक मेन्टरिङ/कोचिङका लागि कार्यक्रम सञ्चालनका गरेर शिक्षक पेसागत सहयोग विकास गर्ने	विद्यालय	सबै विद्यालयहरूमा					४९	सङ्घ, स्थानीय तह
८	विद्यालय तथा पालिका स्तरमा प्रारम्भिक कक्षाका शिक्षकलाई पेसागत सहयोग गर्न शिक्षण सिकाइ समुह बैठक/घुम्ती बैठक सञ्चालन गर्ने	पटक	२	२	२	२	२	१०	स्थानीय तह तथा अन्य निकाय
९	आवश्यकताका आधारमा शिक्षक पेसागत सहयोग तालिम सञ्चालन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीयतह
१०	शिक्षक दरवन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	
११	पालिकाले प्रअ र प्रअले शिक्षकहरूसँग करार सम्झौता मार्फत सिकाइ उपलब्धीमा सुधार ल्याउने	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह
१३	कक्षा १ देखि ३ सम्म क्रमिक सिकाइ रणनीतिमा आधारित शिक्षण सिकाइ कार्य सञ्चालनकालागितालिमको ब्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	
१४	एकीकृत पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि कक्षा १ देखि ३ सम्मका शिक्षकहरूलाई पठन तत्व तथा एकीकृत ढाँचाको तालिमको ब्यवस्था	जना	१	१	१	१	१	५	
१५	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माणका लागि तालिम वा कार्यशालाको ब्यवस्था	वटा	१	१	१	१	१	१	
१६	एकीकृत पाठ्यक्रममा पठन तत्व तथा एकीकृत ढाँचासम्बन्धी पुर्नताजगी तालिमको ब्यवस्था	पटक		१		१	२		

१७	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायत प्रयोगकालागि तालिमको ब्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	
१८	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन	सबै विद्यालय	१	१	१	१	१		
१९	प्रधानाध्यापक/ आधारभूत संयोजक/अनुभवी शिक्षक परिचालनविज्ञ समूह गठन र परिचालनशिक्षक सिकाइ समूह गठन र परिचालनवैकल्पिक विधिको प्रयोग	सबै विद्यालय र पालिकामा/ पटक	१	१	१	१	१	५	

३.८ विद्यालय व्यवस्थापन

३.८.१ परिचय

नेपालको संविधान अनुसूची ९ अनुसार तीन तहसङ्घ, प्रदेश र स्थानीयसरकारको अधिकारको साझासूचीमा शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका रहेका छन। नेपालको संविधान अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय सरकारको अधिकार सूचीमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा रहेको छ। स्थानीय सरकारसञ्चालनऐन, २०७४ शिक्षासम्बन्धी २३ वटा अधिकारहरू गरिएको छ। विद्यालयको सु-सञ्चालनको लागि शिक्षा ऐन, २०२८ अनुसारको शिक्षा नियमावली, २०५९ परिच्छेद ६बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको गठन गरिने प्रावधान रहेको छ। व्यवस्थापनका दृष्टिले विद्यालय प्रमुख निकाय हो जहाँ सहभागितात्मक दृष्टिकोण, पाठ्यक्रम सुधारका दृष्टिकोण, मागमा आधारित शैक्षिक कार्यक्रम तथा वित्तीय पद्धति, स्थानीय र सामुदायिक साझा विचार रहेका हुन्छन। विद्यालय व्यवस्थापन भित्र शैक्षिक योजना निर्माण र कार्यान्वयनको संस्थागत जिम्मेवारी बाँडफाड गरिएको छ।

विद्यालयहरूलाई आफूले सेवा प्रदान गर्ने समुदायप्रति उत्तरदायी बनाउन यस्ता समितिहरूको भूमिका र सक्रियतालाई बढाई पारदर्शिता, जवाफदेहिता कायम गर्दै शैक्षिक सुशासन अभिवृद्धि कायम गरिएको देखिन्छ। सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गरी आम अभिभावकहरूको विश्वास बहाली गर्ने र संस्थागत विद्यालयहरूलाई नियमन गरी सेवामूलक बनाउदै सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको प्रत्याभूतिका लागि स्थानीय सरकारले अगुवाई गरेको छ।

विद्यालयको प्राज्ञिक तथा प्रशासकीय प्रमुखको रूपमा काम गर्न प्रत्येक विद्यालयमा एक जना प्रधानाध्यापक रहने र प्रधानाध्यापक छनौट वा नियुक्ति सम्बन्धि व्यवस्था मौजुदा शिक्षा ऐन २०२८ अनुसार शिक्षा नियमावली २०५९ को नियम ९३ को आधारमा विद्यालयको प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गरिने व्यवस्था छ। विद्यालयमा शैक्षिक वातावरण, गुणस्तर र अनुशासन कायम राख्ने प्रधानाध्यापकको कर्तव्य हो।

३.८.२ वर्तमान अवस्था

चौकुने गाउपालिकामा ४९ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन। पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेबमोजिम विद्यालय न्यूनतम २४० दिन खुल्नुका साथै कम्तिमा २१० दिन पठनपाठनको सुनिश्चितताको लागि शैक्षिक क्यालेन्डरको व्यवस्था गरिएको छ। अगुवा विद्यालयहरूलाई आफ्ना फिडर विद्यालयहरूको समन्वय र पेसागत सहायताका लागि जिम्मेवार बनाइएको छ। वडामा वडा शिक्षा समितिले काम गरिरहेका छन्। समग्र पालिकाको शिक्षासम्बन्धी नीति, योजना र कार्यक्रमको समन्वय र व्यवस्थापनको लागि पालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा शिक्षा समिति गठन भई क्रियाशिल रहेको अवस्था छ।

- सबै वडामा वडा शिक्षा समितिहरूले सक्रियता बढाउनु,
- सबै विद्यालयहरूमा प्रचलित ऐन र नियमावली अनुसारको प्रधानाध्यापकको नियुक्ती,
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिको समयावधि भित्र गठन गरी विद्यालयको समग्र व्यवस्थापन गर्नु,
- प्रधानाध्यपकहरूलाई श्रृजनशिल, समयसापेक्ष, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउनु,
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई श्रृजनशिल, समयसापेक्ष, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउनु,
- विभिन्न समिति, प्रधानाध्यापक लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास गर्नु।

३.८.३ लक्ष्य

- सबै विद्यालयहरू बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउन सक्षम हुने।

३.८.४ उद्देश्य

- विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्थालाई सुदृढ बनाउनु,
- विद्यालयको विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनु,
- गुणस्तरीय तथा समतामूलक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार गर्नु,
- विद्यालयको शासकीय प्रबन्धलाई उच्च नतिजाका लागि प्रोत्साहित गर्नु,
- विद्यालयहरूको सक्षमतामा सुधार गरी रूपान्तरणको गतिलाई तीव्रताप्रदान गर्नु,
- योग्यतम् प्रधानाध्यापकको छनौट तथा नियुक्ति गर्नु,
- विभिन्न समिति, प्रधानाध्यापक लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास गर्नु,
- विद्यालय व्यवस्थापनलाई समावेशी, समन्यायिक र जवाफदेही बनाउनु,
- विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु
- विद्यालयको सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु।

३.८.५ रणनीतिहरू

- विद्यालयको सुधार योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाइने,
- विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापनका लागि गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालय नक्साङ्कन गरी विद्यालय समायोजन, पनर्वितरण तथा स्थापना गरिने,
- शिक्षक दरबन्दी मिलानतथा प्रधानाध्यापक नियुक्ति,
- विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विनियम तयार गरी कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालयले वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गरी अभिभावक भेला मार्फत सार्वजनिक गरिने,
- नियमित रूपमा विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परीक्षण गरिने,
- विद्यालयको विपद् व्यवस्थापन योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने,
- विद्यालयका सबै गतिविधिहरूमा अभिभावकहरूको पहुँच, सहभागिता, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको सुनिश्चितता गरिने,
- नियमित रूपमा विभिन्न समितिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने।

३.८.६ उपलब्धि नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- सबै विद्यालयहरू गुणस्तरी शिक्षा प्रदान गर्न सक्षम हुने ।

प्रमुख नतिजा:

- विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्था सुदृढ भएको हुने,
- विद्यालयको विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी हुने,
- विद्यालयमा गुणस्तरीय तथा समतामलूक शिक्षामा बालबालिकाको सहजपहुँचको आधार तयार हुने,
- विद्यालयको शासकीय प्रबन्ध उच्च नतिजाका लागि प्रोत्साहित भएको हुने,
- विद्यालयहरूको सक्षमतामा सुधार भई रूपान्तरणको गतिलाई तीव्रताप्रदान गरेको हुने,
- योग्यतम् प्रधानाध्यापको छनौट तथा नियुक्ति हुने,
- विभिन्न समित, प्रधानाध्यापक लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास हुने,
- विद्यालय व्यवस्थापन समावेशी, समन्यायिक र जवाफदेही हुने,
- विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि हुने,
- विद्यालयको सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक,
- शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण,
- विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना,
- विद्यालय नक्साङ्कन,
- विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना,
- शिक्षक दरबन्दी मिलान,
- प्रधानाध्यापक नियुक्ति,
- विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन विनियम तयारी,
- वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन,
- अभिभावक भेला,
- विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण,
- विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण,
- विद्यालयका गतिविधिहरू सार्वजनिक।

विद्यालय व्यवस्थापनका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					कुल	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१	विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, स्थानीय तह र विद्यालय
२	शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	विद्यालय, स्थानीय तह
३	विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना बनाउने	पटक		१				१	विद्यालय
४	विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने	पटक		१				१	
५	विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
६	शिक्षक दरबन्दी मिलानगर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	
७	योग्यता, क्षमता र वरिष्ठताको आधारमा प्रधानाध्यापक नियुक्ति गर्ने	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह, विव्यस
९	वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	विद्यालय
१०	अभिभावक भेला गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	विद्यालय
११	विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, स्थानीय तह
१२	विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण गर्ने	पटक		१					स्थानीय तह
१३	विद्यालयका गतिविधिहरू सार्वजनिक	पटक	१	१	१	१	१	५	विद्यालय
१४	प्रधानाध्यापक, शिक्षक र कर्मचारीलाई प्रोत्साहन उपलब्ध गराउने	प्रअ, शिक्षक र कर्मचारी	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह
१५	गाउँपालिकाको शिक्षा योजनाको निर्माण, प्रवोधिकरण र परिमार्जन	गाउँपालिका	१	१	१	१	१	५	
१६	शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समितिले वित्तिय पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम, अभिभावक तथा अन्य सङ्घसंस्थासँग	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	

	समन्वय र साझेदारी गर्ने								
१७	विद्यालयमा गठन हुने विभिन्न समितिका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखिकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	
१८	विद्यार्थी तथा अभिभावकहरूको गुनासो सुनुवाइको व्यवस्था गर्ने	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	
१९	सामाजिक लेखापरिक्षण र प्रतिवेदनलाई सार्वजनिक गर्ने	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	
२०	विद्यालयहरूमा सेवा वडापत्रको व्यवस्था गर्ने	विद्यालय		१		१		२	

३.९ निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा

३.९.१ परिचय

औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भन्दा बाहिर मानव जीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सिप र प्रकृत्याको प्रशोधन गर्ने जीवनपर्यन्त अर्थात् आजीवन सिकाइ प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो। अनौपचारिक शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि विभिन्न लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ। निरक्षरका लागि साक्षरता, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर, सिकाइ अवसरका लागि स्तरवृद्धि, शिक्षासँग सिप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवम आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नितिले अवलम्बन गरेको सिद्धान्त, दिगो विकासका लक्ष्य ४ तथा आवधिक योजनाले अपेक्षा गरेको, प्रत्येक नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासँगै अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले योगदान गर्दछ। सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा र जीवनपर्यान्त सिकाइ अवसर दिगो विकासको मुल मर्म रहेकोले विगतको साक्षरताका कार्यक्रमबाट साक्षर बनेका नवसाक्षरहरूका लागि मागमा आधारित निरन्तर शिक्षा र जीवनप्रयन्त सिकाइ अवसर उपलब्ध गराउनुपर्दछ। विशेष गरी शिक्षाको औपचारिक संरचना बाहिर ठूलो सङ्ख्यामा रहेका युवा, महिला र प्रौढहरूका लागि कार्यमूलक साक्षरता, आयआर्जन, समूह साझेदारी Digital Literacy लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ। औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षाका बिचमा Cross ventilator को व्यवस्था गरी शिक्षा प्राप्तिलाई लचकदार र व्यक्तिको आवश्यकता र अनुकूलतामा आधारित बनाउदै लैजानुपर्ने देखिन्छ।

राष्ट्रिय शिक्षा निति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक बनाइ अनौपचारिक, वैकल्पिक, परम्परागत र खुला शिक्षाका माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतीको विकास गर्नु, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवनपर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने उद्देश्य निर्धारण गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ। सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७८ जस्ता नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ।

३.९.२ वर्तमान अवस्था

यस पालिकामा ३ वटा सिकाइ केन्द्रहरू रहेका छन् जसके मुख्य उद्देश्य शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित भएका, गरिविको चपेटामा परेका समुदायका विभिन्न व्यक्तिहरूको आवश्यकतामा आधारित आयआर्जन कार्यक्रम, सिपमुलक कार्यक्रम, चेतनामुलक कार्यक्रम र पुस्तकालय सञ्चालन गर्ने रहेको छ। यस सिकाइ केन्द्रको स्थापना भएको हो। केन्द्रले आयआर्जनका लागि समुह गठन तथा परिचालन तथा पुस्तकालय व्यवस्थापनको काम गरिरहेको छ। यस गाउँपालिकाको साक्षरता दर ८९.१३ रहेको छ। जसमा महिला साक्षरता दर ८४.३७ र पुरुषको साक्षरता दर ९३.६६ रहेको छ।

चुनौती र अवसर

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई क्रियाशिल रूपमा परिचालन गर्ने,

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी सङ्घसंस्थाहरू, नागरिक समाज, सञ्चारमाध्यम, अभिभावक परिचालन गरि साक्षरता स्थिति बढाउने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई समयसापेक्ष सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न सक्ने बनाउने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड २०७८ लाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने,
- मौलिक तथा परम्परागत ज्ञानमा आधारित सामाग्री विकास गर्नु,
- महिलाहरूको साक्षरता प्रतिशत वृद्धि गर्नु।

३.९.३ लक्ष्य

- सबै निरक्षरहरू पूर्ण साक्षर भई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार हुने।

३.९.४ उद्देश्य

- सबै नागरिकका लागि समावेशीतथा समतामूलक साक्षरता र आजीवन सिकाइका अवसर सुनिश्चित गर्ने,
- औपचारिक, अनौपचारिक तथा अतिरिक्त शिक्षाका बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्ने,
- आजीवन सिकाइ संस्कृति सापेक्ष अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका लागि संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने,
- स्थानीय तहलाई पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा गर्ने।

३.९.५ रणनीतिहरू

- मौलिक एवम परम्परागत ज्ञान तथा सिपको पहिचान, संरक्षण, प्रवर्धन, आधुनिकिकरण एवम हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूकोपुनर्संरचना तथा पुनर्वितरण गरिने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी सङ्घ संस्थाहरू, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गरिने,
- सिकारूका आवश्यकताअनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुलहरू र भाषिक विवधता अनुरूपका सामग्रीको प्रयोग गरिने,
- सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, वैकल्पिक, खुला तथा परम्परागत विद्यालयहरूको सुदृढीकरण गरिने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न विद्युतीय पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफ.एम. सञ्चालन र सेवा प्रवाह गर्ने बहुउद्देश्यीय संयन्त्रका रूपमा सुदृढीकरण गरी समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइको थलोका रूपमा विकास गरिने।

३.९.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि:

- सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसर प्राप्त हुने।

प्रमुख नतिजा:

- सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्राप्त हुने,
- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई सञ्चालन हुने,
- सिकारूको आवश्यकताअनुसार जीवनपर्यन्त सिकाइका सामग्रीहरू कार्यान्वयन हुने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आजीवन सिकाइको केन्द्रका रूपमा विकास हुने,
- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइबाट आर्जित ज्ञान तथा सिपको पहिचान एवम् प्रमाणीकरण गरी समकक्षता प्रदान हुने,

- अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धी तथ्याङ्क अध्यावधिक हुने,
- स्थानीय तह पूर्ण साक्षर घोषणा हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- निरक्षरहरूको तथ्याङ्क संकलन तथा खण्डित डाटावेस तयारी,
- साक्षरता तथा साक्षरोत्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई सामुदायिक पुस्तकालयका रूपमा सञ्चालन,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सुदृढीकरण,
- सरकारी तथा गैर सरकारीनिकायसँग साझेदारी र सहकार्य,
- मौलिक तथा परम्परागत ज्ञानमा आधारित सामग्री विकास,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग,
- सिकाइ सामग्री र सिकाइको प्रमाणीकरण,
- संस्थागत प्रबन्ध,
- अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, खुला विद्यालय, र धार्मिक प्रकृतिका विद्यालयहरूलाई अनुदान,
- पूर्णसाक्षर गाउँपालिका घोषणा।

निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/०८०	१७०१/०८१	२०११/०८२	२०२१/०८३	२०३१/०८४		
२	निरक्षरहरूको विवरण संकलन र आजीवनसिकाइका सरोकारवालाहरूको खण्डित तथ्याङ्कहरूको डाटावेस तयार गर्ने	पटक		१					सामुदायिक सिकाइ केन्द्र
३	सामुदायिक पुस्तकालयको व्यवस्थापन गरी सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सँग आवद्ध गर्ने	समय	१	१	१	१	१	५	सङ्घ
४	सामुदायिककेन्द्रमा सूचना तथा संचारप्रविधि मैत्री उपकरणको व्यवस्था गर्ने	पटक			१			१	
६	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहमा समन्वय संयन्त्र विकास गर्ने	तह		१					
९	जेष्ठ नागरिक, श्रमिक, गृहणी महिलाहरूका लागि आवश्यकतामा आधारित निरन्तर सिकाइ प्रवर्धन गर्ने	स्थानीय तह	१			१		२	

३.१० गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा

३.१०.१ परिचय

शैक्षिक गुणस्तर भन्ने कुरा नाप्न कठिन छ । सामान्यतया विद्यार्थीले विभिन्न परीक्षामा प्राप्त गर्ने सफलता तथा अङ्कलाई गुणस्तरको रूपमा बुझ्ने गरिएको पाइन्छ । शिक्षाको गुणस्तरलाई अङ्कमा सीमित गर्न सकिंदैन । परीक्षामा कम अङ्क ल्याएपनि शिक्षण संस्थामा सिकेका सिपलाई व्यवहारमा प्रयोग गर्न सक्छ । व्यवहारिक जीवनमा सिर्जनशील बन्छ, जागिरका लागि दिने परीक्षा तथा माथिल्लो शिक्षाका लागिहुने प्रवेश परीक्षाहरूमा सफलता प्राप्त गर्न सक्छ । माथिल्लो तहको शिक्षा आर्जन गर्ने क्रममा तल्लो तहको शिक्षाले सहयोग गरेको महसुस गर्छ भने त्यस्तो शिक्षालाई गुणस्तरीय शिक्षा भन्न सकिन्छ ।

नेपाल सरकारले २०७६ सालमा जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले समेत गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशीलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुणसहितको प्रतिस्पर्धी, सिपयुक्त एवम् उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ । समग्रमा विद्यालय पद्धतिलाई विद्यार्थीमैत्री र गुणस्तर उन्मुख बनाउन विद्यालयमा पूर्वाधार सहितको सिकाइ वातावरण निर्माणशिक्षकको क्षमता तथा उत्प्रेरणामा सुधार र निरन्तर सहयोग पद्धतिको विकास, विद्यार्थीलाई सिकाइका लागि उत्प्रेरित गर्नुका साथै उनीहरूको कुशलताप्रति चासो बढाउन विद्यालयमा आधारित स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी सेवा तथा शिक्षालाई विद्यालयमा आबद्ध गरी व्यवस्थित गर्नु आवश्यक छ ।

२१ औं शताब्दीका बालबालिकालाई सूचना प्रविधिको पहुँच पुर्याउन, शिक्षकलाई स्वाध्ययन गर्ने मौका सिर्जना गर्ने, शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी पार्न विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गरी शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउनु पनि अपरिहार्य छ । विद्यालयसुशासनलाई प्रभावकारी पार्ने सार्वजनिक शिक्षाकालागि छुट्ट्याएको बजेट सदुपयोग भएको सुनिश्चित गर्नु पनि त्यत्तिकै आवश्यक छ । यस्तै सानातिना कुरामा समेत ध्यान दिन सकेमा सार्वजनिक शिक्षाको गुणास्तर सुधार हुन सक्छ ।

३.१०.२ वर्तमान अवस्था

सार्वजनिक शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन तथा सबलीकरण गर्न समस्याका जराहरू पत्ता लगाइ सुधारको थालनी गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । विद्यालयमा बालबालिकाले प्राप्त गर्ने उपलब्धि विद्यालयको पठनपाठनमा मात्र भरपर्दैन । बालबालिका विद्यालयमा आउनुभन्दा पहिला सिकाइकालागि कति तयार भएका छन् । त्यसले समेत प्रभाव पार्दछ । बालबालिकाको शिक्षाको तयारी सुनौलो हजार दिनदेखि सुरुवात हुन्छ । विद्यालयपूर्वको तयारीकालागि गर्भवती अवस्थामा आमालाई प्राप्त पोषणयुक्त खाना, स्वास्थ्य उपचार, सुत्केरी ग्राउने उपयुक्त तरिका, सुत्केरी आमाको स्याहारसुसार, शिशु जन्मेपछिको रेखदेखसमेतले विद्यालयको शिक्षामा प्रभाव पार्ने कुरा अध्ययनले देखाएका छन् । पूर्वबालशिक्षा तथा बालविकास केन्द्रहरूका लागि उपयुक्त कक्षाकोठा, उपयुक्त बाहिरी वातावरण, कक्षाकोठामा साना बालबालिकालाई पर्याप्त खेल्ने सामग्रीको व्यवस्था, तालिमप्राप्त शिक्षक, पोषण ततयुक्त खाजाको व्यवस्था हुन सकेमा गुणस्तरिय सिकाइका लागि जग तयार हुन्छ ।

सामुदायिक विद्यालयमा पढ्ने विद्यार्थीहरू प्रायः पिछडिएको समाजको, निरक्षर र आधारभूत तहको समेत शिक्षानपाएका अभिभावकका बालबालिका हुने गरेका कुरा पनि अध्ययनले देखाएका छन् । अभिभावकले बालबालिकालाई उपयुक्त पोषणको व्यवस्था गर्न र घरमा सिकनका लागि उपयुक्त वातावरण मिलाउन नसकेमा विद्यालयमा बालबालिकाले राम्रो गर्ने सम्भावना हुदैन । बालबालिकालाई शिक्षाप्रति सचेत बनाउन अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गर्न सकेमा त्यस्ता अभिभावकले समेत घरमा सहयोग गर्न सक्छन् । विगतमा अभिभावक शिक्षा भनेर केही प्रयास गरिएको पनि हो तर नाममात्रका अभिभावक शिक्षा प्रभावकारी हुन सकेका छैनन् । घरको वातावरण सिकाइलाई सहयोगी बनाउन अभिभावक शिक्षा बाहेक अन्य कुनै उपयुक्त तरिका हुन सक्दैन । अभिभावक शिक्षा व्यापक प्रभावकारी पार्न सकेमा पनि सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तर सुधारको थालनी हुन सक्छ ।

विद्यालयमा सूचना तथा प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, बालबालिकाहरूको सिकाइ सक्षमता पूरा भए नभएको एकिनको लागि निरन्तर मुल्याङ्कन तथा सोही अनुरूप कमजोर सिकाइ भएकालाई उपचारात्मक शिक्षण सिकाइको व्यवस्था नहुनु,

विद्यालयमा हुने हरेक प्रकारका बैठकहरूमा बालबालिकाहरूको सिकाइको सट्टा विद्यालयको प्रशासनिक एजेण्डाहरूमा मात्र छलफल गर्ने प्रवृत्ति हावी हुनु जस्ता कुराले पनि सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तर सुधार आउन सकेको छैन ।

सोचे अनुरूप समुदाय तथा अभिभावकले उनीहरूका छोराछोरीप्रति वा पढाइप्रति सहभागितानहुनुले पनि सार्वजनिक शिक्षा धरासायी अवस्थामा पुगेको छ । समुदाय तथा अभिभावकको चेतनास्तरको कारण सार्वजनिक शिक्षामा उनीहरूको सहभागितामा वृद्धि बाधक देखिन्छ । अभिभावकको सोचाइ अङ्ग्रेजीमा पढाइ होस् भन्ने छ तर अङ्ग्रेजी भनेको त भाषाको माध्यम मात्र हो ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति तथा व्यवहार परिवर्तन होइन । त्यसैगरी शिक्षा भनेको अङ्ग्रेजी जान्नु होइन भन्ने बुझाइ उनीहरूमा ल्याउन नसक्नु पनि सुधारको बाधक रहेको विश्लेषण छ । आज मैले मेरा छोराछोरीहरूलाई पढाइमा सहयोग गर्ने त्यसले भविष्यमा सकारात्मक प्रतिफल दिन्छ भन्ने कुराको सचेतना आम अभिभावकहरूसँग पुर्याउनु आजको आवश्यकता रहेको छ । शिक्षा क्षेत्रमा नतिजामुखी अनुगमन सहजीकरण तथा सुपरीवेक्षणहुनु तथा ऐननियम, कानूनबमोजिम विद्यालय शिक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा राजनीतिक नेता, कार्यकर्ताहरूले गर्ने अवरोधले पनि सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा समस्याहरू परेको देखिन्छ ।

चौकुने गाँउपालिकाले पालिकाको शिक्षालाई गुणस्तरिय बनाउनका लागि शिक्षा ऐन, नियमावली र कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन, गाउँ शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गरिएको छ । त्यसैगरी विद्यालयहरूलाई शैक्षिक सामग्रीहरू प्रदान, सिकाइमा नविनता ल्याउनका लागि शिक्षण सिकाइ सहयोग अनुदान प्रदान गरिएको छ । बालबिकास कक्षा सञ्चालन, शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि विद्यालयलाई अनुदान, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र सञ्चालन, मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढीकरण, शैक्षिक मेला प्रदर्शनी, अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, विद्यालयमा इन्टरनेट जडान र प्रविधि हस्तान्तरण, छात्रवृत्ति, उपचारात्मक कक्षा सञ्चालन लगायतका काम पनि गरिएको छ ।

३.१०.३ लक्ष्य

- सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने ।

३.१०.४ उद्देश्य

- सबै बालबालिकाका लागि गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षा सुनिश्चित हुने,
- क्षमता तथा योग्यताका आधारमा गुणस्तरीय प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा पहुँच पुग्ने,
- क्षमता तथा योग्यताका आधारमा गुणस्तरीय उच्च शिक्षा उपलब्ध हुने,
- शिक्षाका सबै निकाय, विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा कार्यरतजनशक्तिको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्ने,
- शिक्षाका सबै निकाय, विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा सुशासन प्रबर्द्धन गरी सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास तथा कार्यान्वयन हुने,
- दैनिक जीवनमा आवश्यक पर्ने आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार हुने।

३.१०.५ रणनीतिहरू

- शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुनेगरी भौतिक, आर्थिक, शैक्षिक तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने,
- सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष, स्वप्रेरित र उत्तरदायी शिक्षक उपलब्ध गराइने,
- शिक्षण पेसामा उच्चयोग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश गर्ने वातावरण सिर्जना गरिने,
- विद्यमान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा ल्याउने,
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि तथा शिक्षालाई सामयिक बनाउन आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमा आधारित विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,

- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धिका लागि पर्याप्त पठन सामग्रीको व्यवस्था, प्रारम्भिक कक्षा शिक्षण पद्धतिको प्रयोग, शिक्षक पेसागत विकास तथा पेसागत सहयोग उपलब्ध गराउने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि उनीहरूको मातृभाषामा शिक्षण सिकाइ हुने वातावरण सृजना गर्ने,
- विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पुस्तकालय, प्रयोगशाला, Computer Lab आदिको व्यवस्था गरिने,
- कक्षाकोठामा आधारित निरन्तर मूल्याङ्कन तथा आवधिक रूपमा विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण, विश्लेषण, तथा समीक्षा गरी निरन्तर पृष्ठपोषणको लागि संयन्त्र तयार गर्ने,
- सार्वजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्धन गर्न नेतृत्व प्रणालीमा सुधार, सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन, नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गरिने।

३.१०.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- सबै बालबालिका तथा युवाहरूलाई गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर सुनिश्चित हुने।

प्रमुख नतिजा:

- शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुने,
- सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष जनशक्ति कार्यरत रहेको हुने,
- शिक्षण पेसामा उच्चयोग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश हुने,
- विद्यमान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा आएको हुने,
- आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमा आधारित विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन भएको हुने,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धि भएको हुने,
- बालबालिकाहरूले आवश्यकताअनुसार मातृभाषामा शिक्षा प्राप्त गर्ने अवस्था सृजना हुने,
- शिक्षण संस्थाहरूको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार सुदृढ भएको हुने,
- सार्वजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्द्धन भएको हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- शैक्षिक वातावरण सुदृढीकरण
- क्षमता विकास कार्यक्रम
- शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन
- अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन
- शिक्षक पेसागत सहयोग
- प्रशंसा तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम
- सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ कार्यक्रम
- परीक्षण तथा अनुसन्धान
- सरोकारवालबीच निरन्तर अन्तरक्रिया
- कार्यसम्पादन परीक्षण

गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/२०८०	२०८०/२०८१	२०८१/२०८२	२०८२/२०८३	२०८३/२०८४		
१	प्रारम्भिक बालविकासमा खेल सामाग्री, सिकाइ सामाग्री, मनोरञ्जन सामाग्री, अडियो भिडियो सामाग्री सहितको आकर्षक तथा मनोरञ्जनात्मक कक्षाकोठा व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	
२	शैक्षिक गुणस्तरको सुधारको थालनी कक्षा १ बाट गरौँ अभियान सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	
३	बालबालिकालाई सिकनेगरी पढ्ने बनाउने उद्देश्यले कक्षा १ देखि ३ सम्म पढ्न सिकाउनका लागि पठन सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलापलाई सहयोग गर्न कक्षा १-३ मा छापामय वातावरण बनाउने	विद्यालय	५	८	८	१०	७	३०	
४	विद्यार्थीको प्रतिभा पहिचान, परिचालन र प्रवर्द्धनका लागि सिर्जनात्मक गतिविधि सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	
५	विज्ञान तथा प्रविधि, शैक्षिक सामग्री मेला तथा प्रदर्शनी, महोत्सव आयोजना	पटक	१	१	१	१	१	५	
६	प्रधानाध्यापकहरूको व्यवस्थापकिय एवम नेतृत्व क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
७	शिक्षक दरवन्दी पुनर्वितरण तथा न्यूनतम शिक्षक सुनिश्चितता	पटक	विद्यार्थी संख्याका आधारमा						
८	शिक्षक तालिम तथा पेसागत विकासलाई सुदृढिकरण गर्ने	जना	१	१	१	१	१	५	
९	प्रअ, शिक्षक प्रशंसा तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्ने	जना	३	३	३	३	३	१५	
१०	विद्यालयहरूले गुणस्तर केन्द्रित विद्यालय सुधार योजना बनाउने वा अध्यावधिक गरी कार्यान्वयनमा लैजाने	पटक	१	१	१	१	१	५	
१२	नियमित नतिजामुखि अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको व्यवस्था	अर्धवार्षिक रुपमा	१	१	१	१	१	५	
१३	सरोकारवालाहरुविच अन्तरक्रिया	पटक	१	१	१	१	१	५	
१४	योजनाको आवधिक समिक्षा र अद्यावधिक गर्ने	पटक		१	१	१	१	५	

३.११ आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा

३.११.१ परिचय

शिक्षा मानव जीवनको सार्थकता प्रदान गर्ने महत्त्वपूर्ण अवयव हो । प्राचीन युगमा मानिसहरूले देखेर अनि प्रत्यक्ष भोगेका व्यवहारबाट शिक्षा प्राप्त गर्थे । बिस्तारै समयको बदलिदो क्रमसँगै आफ्ना अग्रज, आश्रम, गुरु सन्त, महात्मा धर्मप्रचारक विभिन्न पुस्तक तथा ग्रन्थका श्रवणबाट प्राप्त गर्दै विभिन्न विद्यालय, विश्व विद्यालय, पुस्तकालय सङ्ग्रहालय, रेडियो, टिभी, इन्टरनेट, कम्प्युटर, मोबाइल लगायत विभिन्न आधुनिक विद्युतीय उपकरणबाट प्राप्त गरिएको अवस्था छ । शिक्षालाई समय सुहाउदो ढङ्गबाट प्रदान र ग्रहण गर्दै लैजानु पर्ने आजको टडकारो आवश्यकता देखिन्छ ।

समावेशी शिक्षा भन्नाले शिक्षाको मुलधारबाट बन्वित भई राज्यले चाहेको जनशक्ति उत्पादन गर्न नसकेको अवस्थामा शिक्षाप्रदान गर्नु भन्ने बुझिन्छ । सङ्कुचित अर्थमा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता भन्ने बुझियता पनि व्यापक अर्थमा भौगोलिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, धार्मिक, शारिरिक, मानसिक तथा जातियढङ्गबाट उपेक्षित भन्ने बुझिन्छ। हाल विकसित परिवेश सँगै सडक बालबालिका अनाथ घरेलु हिंसा पिडित, द्वन्द्व पिडित, सहिद परिवार, बेपत्ता घाइते, अपाङ्गता सबै किसिमका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता र सुनिश्चितता भन्ने बुझिन्छ ।

३.११.२ वर्तमान अवस्था

चौकुने गाउपालिकामा अनाथ घरेलु हिंसा पिडित, द्वन्द्व पिडित, सहिद परिवार, बेपत्ता घाइते, अपाङ्गता सबै किसिमका बालबालिकालाई शिक्षाको मुलधारमा ल्याउनका लागि गाउँपालिकाले विभिन्न कामहरू गरिरहेको छ । छात्रवृत्ति, अपाङ्गमैत्री विद्यालय, बालमैत्री विद्यालय, दिवा खाजालगायतका कामहरू गाउँपालिकाले गरिरहेको छ । तर पनि समावेशी शिक्षाको हकमा धेरै काम गर्न बाँकी छ । यस पालिकामा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू श्रोत विद्यालयको व्यवस्थापन हुन नसक्दा अहिले पनि शिक्षाको मुलधारमा पुग्न सकेको देखिदैन ।

विद्यालयमा शिक्षामा कमजोर वर्गको समतामूलक पहुँच र गुणस्तर सुनिश्चित गर्न, विशेष सुविधाको आवश्यकता पर्ने बालबालिकाहरूलाई सिकाइका लागि आवश्यक पर्ने सहयोग गर्ने प्रणाली प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूका लागि विशेष शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु, विद्यालयका पूर्वाधारहरूलाई छात्रामैत्री र अपाङ्गमैत्री बनाउनु र श्रोतकक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्नु यस क्षेत्रमा देखिएका मुख्य चुनौतिका विषयहरू हुन् ।

नेपालको संविधानमा कमजोर वर्गका बालबालिकाहरूलाई आधारभूत र माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क तथा अपाङ्गता बालबालिकाहरूलाई निःशुल्क उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने व्यवस्था छ । छात्रा र दलित एवम् सीमान्तकृत बालबालिकाहरूका लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्नु, विद्यालय एवम् कक्षाकोठामा विविधता व्यवस्थापनको पाटो सशक्त बन्दै जानु, गाउँपालिकाले कमजोर वर्गको शिक्षामा पहुँच पुर्याउनका लागि खेल्दै गरेको भूमिका, शिक्षक लगायत हरेक पेसामा आरक्षणको व्यवस्था लागु गरिनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

३.११.३ लक्ष्य

- शिक्षामा आर्थिक, सामाजिक तथा शारीरिक रूपमा कमजोर बालबालिकाहरूको पहुँच अभिवृद्धि गरी उनीहरूलाई सशक्त, स्वतन्त्र र मर्यादित जीवन यापन गर्न सक्षम बनाउने ।

३.११.४ उद्देश्य

- महिला, दलित, जनजाती, लोपोन्मुख समुदाय, अपाङ्गता भएका, कठिन भौगोलिक अवस्थामा रहेका, जोखिममा परेका, आर्थिक रूपले विपन्न, द्वन्द्व प्रभावित तथा सामाजिक कारणले बञ्चितमा परेका व्यक्तिहरूलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने,
- लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइमा सहभागिता वृद्धि गरी गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने,
- विविधता, समता एवम् समावेशी शिक्षाका मूल्य, मान्यता अनुकूल गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने जनशक्तिको दक्षता र सक्षमता सुनिश्चित गर्ने,
- शैक्षिक सुशासनका लागि विद्यमान संरचनालाई जवाफदेही बनाउने,
- पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलगायत समग्र शैक्षिक प्रणालीमा विविधता, समता तथा समावेशीता अभिवृद्धि गरी विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउने,
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने सुनिश्चितता गर्ने।

३.११.५ रणनीतिहरू

- घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाहरूको अवस्था तथा आवश्यकता पहिचान गरी सोअनुसार पहुँच र सहभागिताको प्रबन्ध मिलाइने,
- सबै विद्यालयमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक अवस्था तथा शैक्षिक वातावरणको विकास गरी विशेष लक्षित समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई शिक्षा उपलब्ध गराइने,
- आवश्यकतामा आधारित बैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमका विभिन्न नमूनाहरूको विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गरिने,
- आधारभूत तहमा बहु तथा मातृभाषामा सिकाइको अवसरप्रदान गरिने,
- शिक्षण सिकाइमा स्थानीय भाषा, संस्कृति, भूगोल, इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गरिने,
- आवश्यकताअनुसार पोशाक, स्टेशनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने,
- सिकाइ क्रियाकलापलाई सहभागितामूलक बनाई विद्यार्थीका आवश्यकतालाई सम्बोधन गरिने,
- विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने वातावरणको सृजना गरिने,
- विद्यालयमा अभिभावकको सहभागिता बढाइने,
- शिक्षण गर्ने सिपयुक्त जनशक्तिको व्यवस्था गरिने,
- समुदाय, सामुदायिक अध्ययन केन्द्र, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूको सहभागितामा बालबालिकाहरूको शिक्षा पाउने हक सुनिश्चित गर्ने

३.११.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित हुने।

प्रमुख नतिजा:

- महिला, दलित, जनजाती, लोपोन्मुख समुदाय, अपाङ्गताभएका, कठिन भौगोलिक अवस्थामा रहेका, जोखिममा परेका, आर्थिक रूपले विपन्न, द्वन्द्व प्रभावित तथा सामाजिक कारणले बञ्चितमा परेका सबै बालबालिकाहरूले शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउने,
- लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको सिकाइमा सहभागिता वृद्धि भई गुणस्तर सुधार हुने,
- विविधता, समता एवम् समावेशी शिक्षाका मूल्य, मान्यता अनुकुल गुणस्तरीय सेवा प्रवाहगर्ने जनशक्तिको दक्षता र सक्षमता सुधार हुने,
- शैक्षिक सुशासनका लागि विद्यमान संरचनाहरू जवाफदेही हुने,
- पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलगायत समग्र शैक्षिक प्रणालीमा विविधता, समता तथा समावेशीता अभिवृद्धि हुने,
- सबै विद्यालयहरू बालमैत्री हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

- बालबालिकाहरूको अवस्था पहिचान
- बैयक्तिक आवश्यकता अनुसारका शैक्षिक कार्यक्रम
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भित्र ल्याउन जनसहभागिता
- छात्रवृत्ति
- अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री शैक्षिक पूर्वाधार
- प्रोत्साहन कार्यक्रम
- सिकाइ सामग्री व्यवस्था
- क्षमता विकास
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग

- पाठ्यक्रमको स्थानीयकरण

आर्थिकतथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
२	शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित हुनका कारण पहिचान गरी वैयक्तिक आवश्यकता अनुसारको वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरू तथा सहायता पद्दती तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गराउने ।	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
३	विद्यालय बाहिर रहेको सबै बालबालिकालाई विद्यालय भित्र ल्याउन तथा अध्ययनमा निरन्तरताको सुनिश्चित गर्न जनसहभागिता सहितको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह
४	विशेष लक्षित समूहका विद्यार्थीहरूको आवश्यकता र सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम तथा अवसर लागतसँग तादात्म्य गरी छात्रवृत्ति दिने व्यवस्था मिलाउने	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
५	सबै आधारभूत विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर, शौचालय जस्ता भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार अपाङ्गता एवं लैङ्गिकमैत्री बनाउने ।	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह
७	राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप अनुरूप पाठ्यक्रमको स्थानीयकरण गरी पाठ्यक्रममा स्थानीय आवश्यकता अनुसारका विषयवस्तु समावेश गर्न स्थानीय तहका शिक्षा अधिकृत, प्रअ, शिक्षक तथा विव्यसका पदाधिकारीलाई अभिमुखिकरण गर्ने ।	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय
८	पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामाग्रीलाई अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउदै सबै बालबालिकाको सिकाइ	पटक	१	१	१	१	१	५	सङ्घ, प्रदेश र

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/०८०	१७/०१०/२०८	२०११/२०२	२०२१/०८३	२०३१/२०४		
	सुनिश्चित गर्ने ।								स्थानीय
१०	पाठ्यतक्रमलाई स्थानीय भाषा, संस्कृति, भूगोल, इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गर्ने र सिकाइलाई जीवोपयोगी सिपसँग आवद्ध गर्ने ।	पटक	१	१	१	१	१	५	सङ्घ र स्थानीय तह
११	स्थानीय तहबाट आधारभूत शिक्षाका उमेर समूहका सबैबालबालिकाहरूलाई विद्यालय भर्ना गर्ने व्यवस्था मिलाइ अनिवार्य शिक्षा सुनिश्चित भएको सार्वजनिक घोषणा गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	पटक	१	१	१	१	१	५	स्थानीय तह
१२	विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइ नहुने सुनिश्चित गर्न यस सम्बन्धी शिक्षा तथा संयन्त्र स्थापना गर्ने ।	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	स्थानीय

३.१२ शिक्षामा सूचना प्रविधि

३.१२.१ परिचय

सबै नागरिकहरूमा देश विकासका लागि आवश्यक ज्ञान तथा सिप विकास गराउनु र नेपाललाई विश्वव्यापी समुदायमा आवद्ध गराउनु शिक्षाको दीर्घकालिन उद्देश्य रहेको छ । विश्व प्रतिस्पर्धी, श्रमबजारको माग अनुरूपको जनशक्ति उत्पादनको लागि विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमार्फत जोड दिनु अपरिहार्य छ । विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी सहरी तथा ग्रामीण, सुगम तथा दुर्गम र निजी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूबीच देखिएको शैक्षिक गुणस्तरको दुरी घटाउन एवम् विश्व ज्ञानभण्डारमा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी उनीहरूको सिकाइको दायरा फराकिलो पार्न, विशेष गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्न, सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा पहुँच बढाउन र शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याउन वर्तमान समयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अपरिहार्य रहेको छ ।

नेपालको संविधान, २०७२ ले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकको आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनि मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुर्याइ डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षा सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाइ सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सहयोग पुर्याउनु पर्दछ । त्यसैगरी नेपालको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी गुरु योजना कार्यान्वयन गर्ने लगायतका नीतिहरू उल्लेख गरेको छ । डिजिटल नेपालको कार्यढाँचा, २०७६ ले विद्यालय तथा क्याम्पसहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षा, जियोस्प्यासियल र जिआइएस (Geospatial/GIS) शिक्षा प्रदान गर्ने र शिक्षा क्षेत्रको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षासम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने र सबैका लागि सूचना प्रविधिसम्बन्धी साक्षरता प्रदान गरेको छ ।

नेपाल सरकारले २०७६ सालमा स्वीकृत गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति र विज्ञान तथा प्रविधि प्रवर्धन नीतिमा पनि शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी नीतिहरू उल्लेख गरिएको छ । उक्त शिक्षा नीतिमा सबै विद्यालय तथा शिक्षण संस्थाहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी संरचना तयार गर्ने, कनेक्टिभिटी पुर्याउने, तालिम, शिक्षण सिकाइ तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नका लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन र जनशक्ति संरचना तयार पार्ने जस्ता विषय उल्लेख गरिएको छ ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी गुरु योजना, २०१३-२०१७ ले १० हजार विद्यालयमा शिक्षण सिकाइका लागि इन्टरनेट कनेक्टिभिटीसहित सूचना प्रविधिका संरचनाका विकास तथा प्रयोग गर्ने, शिक्षक तथा शिक्षा क्षेत्रको अन्य जनशक्तिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने, सबै स्रोत केन्द्रहरूमा डिजिटल डाटा केन्द्र स्थापना गर्ने, निरन्तर सिकाइको प्रबन्ध गर्ने, सूचना प्रविधि विषय पाठ्यक्रम समावेश गर्ने, अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री तयार गर्ने, सबै स्रोत केन्द्रहरूमा डिजिटल सामग्री आदानप्रदान गर्न प्लेटफर्म बनाउने उल्लेख गरेकव छ । त्यसैगरी निरन्तर सिकाइको प्रबन्ध गर्ने, सूचना प्रविधि विषयवस्तु पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने, अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री तयार गर्ने, शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीलाई डिजिटलाइज गर्ने, स्रोतकेन्द्रलाई सूचना प्रविधिको केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने लगायतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गरिएका थिए ।

३.१२.२ वर्तमान अवस्था

आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम २०७७ विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा सूचना र विचारहरूको आदानप्रदान, विश्लेषण तथा सूचना प्रविधिको समुचित प्रयोग गर्न सक्ने सक्षमता निर्धारण गरी सूचना तथा सञ्चार प्रविधि ३० कार्य घण्टाको समय निर्धारण गरेको छ । माध्यमिक तहमा ऐच्छिक विषयका रूपमा कम्प्युटर अध्ययन गर्न सकिन्छ । यस गाउँपालिकामा वटा विद्यालयहरूमा प्रोजेक्टर र विद्यालयहरूमा स्मार्ट बोर्डको माध्यमले शिक्षण सिकाइ गर्न थालिएको छ । वटा विद्यालयहरूमा इन्टरनेट जडानको कार्य अगाडि बढिरहेको छ । सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा इन्टरनेट सुविधाका लागि अनुदानको व्यवस्था गरिएको छ । वटा माध्यमिक तहमा इ हाजिरीको व्यवस्था गरिएको छ । वटा विद्यालयहरूमा मिडास कक्षा सञ्चालन गरिएको छ । वटा विद्यालयहरूमा टकिङ्ग टिचर कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । सबै आधारभूततहका विद्यालयहरूमा गत आ व देखि नै कम्प्युटर र प्रिन्टर जडान गरिएको छ । माध्यमिक विद्यालयहरूमा कम्प्युटर सहायकको व्यवस्था गरिएको छ ।

३.१२.३ लक्ष्य

- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगले विद्यार्थीको सिकाइ तथा शिक्षा व्यवस्थापनमा सुधार आइ गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबर्द्धन हुने ।

३.१२.४ उद्देश्य

- सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्ने ।
- सबैमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने,
- शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरी प्रभावकारी, पारदर्शी र समतामूलक बनाउने ।

३.१२.५ रणनीतिहरू

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गरिने,
- सबै शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिने,
- विभिन्न कक्षा र विषयका लागि तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोग बढाइने,
- शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक स्रोत सामग्रीहरूमा इन्टरनेटको सुविधामार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गरिने,
- शिक्षाका विभिन्न सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरिने,
- सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा Digital Learning Center स्थापना गरिने ।

३.१२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भइ सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुऱनुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आइ सुशासन प्रबर्द्धन हुने ।

प्रमुख नतिजा:

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पूर्वाधार विकास भइ सबैको पहुँच पुऱ्ने,
- विभिन्न कक्षा र विषयका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीमा विद्यार्थीको सहज पहुँच हुने,

- सबै विद्यालयहरूले सिकाइ तथा व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरेको हुने,
- सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने,
- सामूदायिक सिकाइ केन्द्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुने,
- सूचना प्रविधिमा आधारित एकीकृत शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ हुने,
- सूचना प्रविधिको प्रयोगले व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार आउने,
- अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीमा सुधार आउने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार
- प्रत्येक विद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था
- शिक्षकहरूको क्षमता विकास
- प्रत्येक विद्यालयमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता
- IEMIS व्यवस्थापन
- सामूदायिक अध्ययन केन्द्रहरूको क्षमता विकास

३.१३ आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा

३.१३.१ परिचय

युद्ध, द्वन्द्व महामारी तथा प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितका शैक्षिक कार्यक्रमलाई आपतकालिन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको रूपमा लिने गरिन्छ। यसको मुल उद्देश्य विभिन्न कारणले उत्पन्न सङ्कटकालिन अवस्थामा बालबालिका लगायत हिंसासँग सम्बद्ध व्यक्तिहरूको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित सङ्कटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द्व तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाह रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो। आपतकालिन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बालअधिकारको रूपमा स्वीकार गरिएको छ। यसमा प्राकृतिक प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण, महामारी, युद्ध, द्वन्द्व व्यवस्थापन आदि कुराहरू समावेश गरिन्छ।

३.१३.२ वर्तमान अवस्था

नीतिगत व्यवस्था

नेपालको वर्तमान संविधानले बालबालिकामाथि हुने सबै किसिमका विभेद सजाय र दुराचारलाई निषेध गरेको छ। अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा नियमावली २०७७ ले छात्रवृत्ति, दिवा खाजा, सुविधा विहिनका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा पाउने अधिकार उल्लेख गरेको छ। विद्यालय शान्ति क्षेत्र, राष्ट्रिय कार्यढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६८ ले विद्यालयलाई ससस्त्र गतिविधि र हिंसाबाट मुक्त गर्ने, दलगत राजनीतिक हस्तक्षेपबाट मुक्त राख्ने, भेदभाव दुर्ब्यबहार र शोषणबाट मुक्त राख्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ। हाल कोभिड १९ को विश्वव्यापी महामारीको अवस्थामा शैक्षिक क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न वैकल्पिक माध्यमबाट शिक्षण सिकाइ गर्न विभिन्न नीतिगत कार्यक्रमहरू हुदै आएका छन। जसमध्ये सिकाइ सहजिकरण निर्देशिका, २०७७ विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी आकस्मिक कार्ययोजना, २०७७ विद्यालय सञ्चालन कार्यढाँचा, पाठ्यस्तु समायोजन ढाँचा, २०७७एसइइ नतिजा प्रकाशन तथा प्रमाणिकरण कार्यविधि, २०७७ जारी भएको छ। प्रकोपका क्रममादार्मा गाउँपालिकाको विद्यार्थी मूल्याङ्कन तथा नतिजा प्रकाशन कार्यविधि, २०७८ बनाइ लागू गरिएको छ।

चुनौतिहरू तथा अवसर

आपतकालीन अवस्थामा लागू गरिने पाठ्यवस्तु, छुट्टै योजना बनाउने की योजनाको हरेक अङ्गमा यसलाई समावेश गर्ने, योजना तत्कालीन बनाउने कि दीर्घकालीन, योजनामा सङ्कटका कुनकुन पक्षलाई समावेश गर्ने, अनुमान गर्न नसकिने, घटनालाई योजनामा कसरी समेट्ने आदि यसका चुनौतिहरू रहेका छन ।

नेपालको संविधानले सबैलाई अनिवार्य, तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक तह सम्म निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था र बालबालिकामाथि हुने सबै किसिमका विभेद सजाय र दुराचारलाई निषेध, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५ तथा नियमावली २०७७ ले छात्रवृत्ति, दिवा खाजा, सुविधा विहिनका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा पाउने अधिकार उल्लेख गरेको छ । विद्यालय शान्ति क्षेत्र, राष्ट्रिय कार्य ढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका २०६८ ले विद्यालयलाई ससस्त्र गतिविधि र हिंसाबाट मुक्त गर्ने, दलगत साजनितिक हस्तक्षेपबाट मुक्त राख्ने, भेदभाव दुर्यवहार र शोसनबाट मुक्त राख्ने नीतिगत व्यवस्था आदि अवसरहरू रहेका छन ।

३.१३.३ लक्ष्य

- विपद्को अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता दिई उनीहरूको शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक विकासमा सहयोग पुर्याउने

३.१३.४ उद्देश्य

- औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट सम्भावित विपद्को पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्ने
- सम्भावित विपद्को व्यवस्थापन तथा उत्थानशीलता प्रणाली विकासको लागि भौतिक, मानवीय तथा आर्थिक स्रोतको तयारी गर्ने
- विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास गर्ने
- अल्पकालीन र दीर्घकालीन पुनर्स्थापना गर्ने

३.१३.५ रणनीति

- विपद्को समयमा शिक्षा निरन्तरता गर्न पूर्वतयारी, व्यवस्थापन, प्रतिकार्य पुनर्स्थापनासम्बन्धि आवश्यक नीति, मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरू तयार गर्ने,
- सम्भावित प्रकोप तथा विपद्सम्बन्धी पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी तथा सिप विकास गर्ने,
- प्रकोपबाट शिक्षा क्षेत्रलाई जोगाउन आवश्यक तयारी गर्ने,
- कोभिड- १९ लगायतका महामारीबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारी गर्ने,
- महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने बैकल्पिक उपायहरूको तयारी गर्ने,
- शिक्षा क्षेत्रमा प्रभाव पार्न सक्ने विपद् वा सङ्कटहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको प्रभावको मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण गर्ने,
- सङ्कटासन्नता (Vulnerability) को मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको बृहत योजना तयार गर्ने,
- विद्यालयस्तरीय प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने,
- विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापना गर्ने,
- शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र उकरण, खाद्यान्न, पोसाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने,
- विपद् तथा प्रकोप र शान्ति सुरक्षा र अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी तथा अर्धसरकारी निकायहरूबिच वडा तहसम्म समन्वय र जिम्मेवारीको संयन्त्र बनाउने,
- विपद् व्यवस्थापनको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सफल अभ्यासलाई स्थानीयकृत गर्ने,
- हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन, दिगो विकासका लागि शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने।

३.१३.६ मुख्य उपलब्धी, क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धी

- आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा पनि बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित हुने।

नतिजा

- विद्यालय र शिक्षा प्रणालीमा विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा पुनर्उत्थान योजना तथा क्षमता विकास हुने,
- भौतिक, मानवीय र आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन सहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली उत्थानशील हुने,
- विपद् तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शैक्षिक क्रियाकलापहरू निरन्तररूपमा सञ्चालन हुने,

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

- विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापन नीति तथा मापदण्ड पुनरावलोकन तथा निर्माण
- स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास
- विपद् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा उत्थानशीलताको लागि सचेतना कार्यक्रम
- शिक्षक तथा विव्यस तालिम
- संकटासन्नता मूल्याङ्कनको आधारमा योजना निर्माण
- विपद् प्रतिरोधी विद्यालय भवन निर्माण

आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१	उत्थानसिलताका लागि whole school approach का आधारमा सचेतना विकास गर्ने	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓		
२	शिक्षक तथा विव्यस तालिम	पटक	✓	✓	✓	✓	✓		सबै विद्यालय समावेश हुने
३	स्थानीय तहमा संकटासन्नता मूल्यांकनका आधारमा योजना निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	
४	निरन्तर र सुरक्षित सिकाइका लागि शिक्षक विद्यार्थी सम्मिलित कार्य समुह निर्माण र परिचालन	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓		
५	स्वास्थ्य सुविधा सहितको स्वास्थ्य शिक्षक कार्यकर्ताको व्यवस्था	विद्यालय	१०	५	१०	१०	१०	३५	प्रदेश
६	हरित, सफा, शान्त र सुरक्षित विद्यालय	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
	प्रवर्धन								
८	शिक्षाका सबै उपक्षेत्रमा उल्लेखित आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा गर्न सकिने विधिमा वैकल्पिक उपाय सहित योजना बनाउने	पटक	१					१	स्थानीय

परिच्छेद ४

संस्थागत संरचना र क्षमता विकास

४.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचना संघीय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागि कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचनाअनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व; शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार; ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास; सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगाएतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनका लागि गाउँ कार्यपालिका, गाउँसभा, गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रूपमा रहेका छन् । शिक्षा योजनामा उल्लेख निति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालाको क्षमता विकास हुन जरुरी हुन्छ । त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलन र प्रबोधिकरण मार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ । योजनामा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता बिना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन । त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ ।

नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ जमा स्थानीय तहका २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । विभिन्न ऐन र कानूनमार्फत स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ ।

नेपालमा शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचनातर्फ दृष्टिगोचर गर्दा सङ्घमा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ । सो अन्तर्गत शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग पनि क्रियाशील छन् । साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये ७ वटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ । प्रत्येक तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा / शाखाको व्यवस्था गरिएको छ ।

४.२ वर्तमान अवस्था

चैकुने गाउँपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । एक जना छैटौँ अधिकृत, एक जना प्राविधिक सहायकको दरबन्दी स्वीकृत गरिएको छ । त्यसैगरी सिम्ला गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन,

२०७४ मा विद्यालय अनुगमन तथा निरीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यालय सुपरीवेक्षकको व्यवस्था गर्ने उल्लेख छ । त्यसका लागि माध्यमिक तहका स्थायी शिक्षकलाई काजमा खटाउने प्रबन्ध गरिएको छ । शाखाले स्वायत्त भएर कुनै कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न पाएको छैन । शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रूपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन । शाखामा जनशक्ति कम हुँदा विद्यालय अनुगमन तथा सुपरीवेक्षणको पाटो प्रभावकारी बन्न सकेको छैन । शाखाहरूमा पाँचौं र छैटौं तहका कर्मचारीहरूले नेतृत्व गरेकोमा यस शाखामा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सरहका कर्मचारीले नेतृत्व गर्दा पालिकाको समग्र कर्मचारी व्यवस्थापनमा पनि चुनौति देखिन्छ ।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोगगर्नकालागिविद्यालय व्यवस्थापन समितिर शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तहसञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमति बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रूपमा बस्न सकेको पाइदैन । सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्ने गर्दछन् ।

विद्यालयमा नागरिक बडापत्र राख्ने, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफलजस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले उपलब्धिपूर्ण तरिकाले काम गरेको देखिदैन । यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिकोसमीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

विद्यालय शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि सङ्घीय र प्रदेश तहमा निजामती तथा शिक्षा ऐन तथा नियमावलीहरूको निर्माण तथा परिमार्जन नभएकोले कार्यान्वयनमा जटिलता सिर्जना भएको छ । विशेष गरी सङ्घीय शिक्षा ऐन जारी हुन नसकेको कारणले यस पालिकाले कार्यान्वयनमा ल्याएको ऐनअनुसारका शैक्षिक गतिविधि व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुन नसकेका गुनासो सरोकरवालाहरूबाट आइरहेका छन् ।

४.३ लक्ष्य

- स्थानीय तहको शिक्षाको शासकीय प्रबन्धलाई सुदृढ बनाई नतिजामुखी शिक्षा व्यवस्थापनको प्रबर्द्धन गर्ने

४.४ उद्देश्य

- स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउने,
- तीनै तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ बनाउने,
- गुणस्तरको कमजोर नतिजालाई सम्बोधन गर्न जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,
- जनशक्तिलाई नतिजाप्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउने,
- कर्मचारी र संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

४.५ रणनीतिहरू

- स्थानीय तहमा शिक्षाको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने,
- संस्थागत संरचना अनुसार जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,
- कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने,
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना गर्ने,

- प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई क्षमता विकास गर्ने

४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुने ।

प्रमुख नतिजा:

- शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय कार्यका लागि आवश्यक संरचना तथा जनशक्ति तयार हुने,
- शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापनमा सहभागि हुने सबै निकायको दायित्व र अधिकार स्पष्ट हुने,
- शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापनमा सहभागि हुने सबै निकाय तथा जनशक्तिको क्षमता विकास पद्धति स्थापना भई क्षमता सुधार हुने,
- सेवा प्रवाह सहभागितामूलक, कार्यसम्पादनप्रति उत्तरदायी, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही, समतामूलक र समावेशी भई कार्यसम्पादन उद्देश्यमूलक, प्रभावकारी तथा कुशल हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- आवश्यक कानूनी प्रबन्ध तथा मापदण्ड विकास
- संस्थागत संरचना निर्माण तथा क्षमता विकास
- प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क प्रणालीको सुदृढीकरण
- कार्यसम्पादन करार गरी सबैलाई नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने
- शिक्षक तथा समग्र विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने पद्धति विकास गरी कार्यान्वयन
- स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन
- अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी संयन्त्र विकास गर्ने
- विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विपद् तथा महामारीसम्बन्धी सेवा तथा समन्वयका लागि संयन्त्र विकास गर्ने ।

संस्थागत संरचना र क्षमता विकासका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४		
१	आवश्यक कानूनी प्रबन्ध तथा मापदण्ड विकास	समय	नि.	नि.	नि.	नि.	नि.		सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय
२	विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्ने	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	४९	
३	प्रधानाध्यापकलाई कार्यसम्पादन करार गरी नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	४९	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					जम्मा	कैफियत
			२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६		
४	पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	सङ्ख्या	१	१	१	१	१	५	
५	प्रधानाध्यापक तथा कर्मचारीको क्षमता विकास	सङ्ख्या	२	२	२	२	२	१०	

परिच्छेद ५

लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

५.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलब्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दुर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका टिउसन कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तीय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्येही, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षा विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गरिएता पनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाएर सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने नभई हचुवाको भरमा बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लजाने नीति उल्लेख गरिएको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शी बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रूपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको अवसर राम्रो

५.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रूपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रूपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा बढि रकम शिक्षक तलव भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शिर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन् । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाई लागत

विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लागनीका अतिरिक्त पालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत हजाररहेको छ । तिहारको भैलो देखि अभिभावकको सहयोग विद्यालयका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू बनेकाछन् ।

दश वर्षीय गाउँ शिक्षा क्षेत्र योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रूपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रूपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यकता क्षेत्रमा स्रोत उपलब्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन । नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धति मार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ । श्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ ।

५.३ लक्ष्य

- शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच तथा गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि लगानीको सुनिश्चितता हुने ।

५.४ उद्देश्य

- योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने,
- पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने,
- उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु,
- खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु ।

५.५ रणनीतिहरू

- सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिने,
- आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गरिने,
- स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाइने,
- वार्षिक रूपमा कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गरिने,
- शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गरिने ,
- मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने,
- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइने।

५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,
- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने ।

प्रमुख नतिजा:

- उपलब्ध स्रोतको अनुमान र विश्लेषण
  - अपेक्षा र नीतिका आधारमा अनुमान
  - स्रोतको उपलब्धताको अनुमान
- प्रस्तावित कार्यक्रम र बजेट अनुमान

○ प्रस्तावित बजेटमा नपुग स्रोत पूरागर्ने उपाय

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- सङ्घीय सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका,
- प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका,
- स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका।

प्रमुखक्रियाकलाप	योजना कुल लागत रु हजारमा	भौतिकलक्ष्य (५ वर्ष)						स्रोतआँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/०८९	संघ	प्रदेश	स्थानीयतह	अन्य
प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	२७९४९०	२८१७९	२७९२९	२७९२९	२७९२९	२७९२९	१३९५९५	१८३६४०	३२०००	३७१००	२६७५०
आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)	२६४०७६०	२६३९२६	२६५४२६	२६३९२६	२६३९२६	२६३९२६	१३१९६३०	२०६७२६०	३१७५००	२३०१००	२५९००
माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)	१२०४५०	१०७९५	१०७९५	१०७९५	२५२९५	१०२९५	५२४७५	६०९५०	३७९५०	१२६००	८९५०
उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासंगसम्बन्ध	१९०५००	१९९५०	१८९५०	१८९५०	१८९५०	१८९५०	९४७५०	९१०००	७२७००	२५८००	१०००
प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम	१६४०००	१२१०	३५१०	३२१०	१२१०	१२१०	६०५०	५१५०	६१५०	४१००	१०००
पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री	३२३२०	४०९०	३३००	३३००	३०९०	३०९०	१५४५०	१०५००	६७००	९१२०	६०००
शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	३२१००	३५१०	४०६०	३०१०	३२६०	२७१०	१५५०	४५०	२००	१४०	५०
विद्यालय व्यवस्थापन	३२५००	४४५०	२९५०	२९५०	२९५०	२९५०	१६२५०	१००००	०	१३२५०	९२५०

निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा	००३३	००७१	०००२	००२२	०००२	०००२	०००१	०००३	०	००२२	००११
गणसंस्त्रीय सर्वज्ञान क शिक्षा	७२२७३	६२७३	६२७३	६२७३	६२७३	६२७३	६२७३	६२७३	०५०३	००५७	००७१
आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा	००७०१	०००१	००२१	००६१	००११	०००१	००६५	००६५	०५०३	००५६	००४७
शिक्षामा सूचना प्रविधि	०	५२५२	५७०२	०५७१	०५७१	०५३१	०५२७	००६४	०५६६	५७३४	५७७४
आपतका लिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा	०३६२४	३७१४	३७३४	३७१४	३७१४	३७१४	०६०२	०१२१६	०५६१	००६४	००५५
संस्थागत संरचना र क्षमता विकास	००५४	००५	००५	००५	००५	००४	००१२	०००१	०००१	०००२	००५
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण	००५७	०५७	०५७	०५७	०५७	०५७	०५७	००५१	०	००५६	००५२
कुल जम्मा	७०४०७४६	४७१७४६	४७७०५६	४७७०५६	४७७०५६	४७७०५६	४७७०५६	७७२७१५२	०५७१७४	५४७०३६	५६३७०१

परिच्छेद ६

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

६.१ परिचय

नेपालमा योजनाबद्ध विकास प्रयासको सुरु अवस्था सँगै विकास आयोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी बसेको पाइन्छ । आ.व. २०३२/०३३ देखि विकास आयोजनाहरूको कार्यान्वयनको मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्थाको सुरुवात भयो । आठौँ योजना २०४९/०५४ देखि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको एउटा पद्धतिको रूपमा मजबुत गर्ने कार्य गरियो । यस योजनामा विगतका अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्थामा देखिएका कमीकमजोरीहरूमा सुधार गरी संस्थागत व्यवस्था, उच्च राजनैतिक तहको प्रतिबद्धता र उपलब्धि मूल्याङ्कनको व्यवस्थासहितको बलियो अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली लागु गरियो । अनुगमन भन्नाले कुनैपनि कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि विशेषतः शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरू के कति भएत्यसको लक्षित प्रतिफल योजना अनुरूप ठीक सँग भइरहेका छन् वा छैनन् भनी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक तहको व्यवस्थापनद्वारा निरन्तर र अद्यावधिक गरी निगरानी राख्ने कार्य हो । मूल्याङ्कन भन्नाले कुनै शैक्षिक कार्यक्रमको निर्धारित उद्देश्यको सन्दर्भमा त्यसका कार्यहरू कति सान्दर्भिक, सक्षम, लाभदायक र प्रभावकारी देखिएका छन् भन्नेबारे व्यवस्थित

रुपबाट मापन गरी लेखाजोखा गर्ने कार्य हो । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन को मुख्य उद्देश्य गाँउ शिक्षा योजना र विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले किटान गरेका प्रत्येक सेवा प्रवाहका तहका लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरूपका उपलब्धिहरू पत्ता लगाई ती सूचकका आधारमा निर्णय प्रक्रियालाई सहयोग गरी प्रवाह सुधार गर्नु हो ।

६.२ वर्तमान अवस्था

ऐन, नियम अनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङ्कन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गरिने छ । सङ्घमा शिक्षा तथा प्रविधि मन्त्रालय र शिक्षा विभागले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यको समन्वय सञ्चालन गर्नेछन् । चैकुनेगाउँपालिकाको गाउँ शिक्षा क्षेत्र योजना सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराइ सो कार्यान्वयन भएनभएको सम्बन्धित निकायबाट अनुगमन गरिनेछ । अनुगमन प्रकृया तपसिल बमोजिम हुनेछ ।

क्र.स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रकृया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति	अलवोकन, निरक्षण, सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदन	संयोजक	मासिक	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
२	गाउँ शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
३	वडा कार्यालय		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	
४	पालिका		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ		एकाइ प्रमुख	वार्षिक	
६	जिल्ला समन्वय समिति		प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	
७	शिक्षा अधिकृत			मासिक	
८	विद्यालय सुपरिवेक्षक			मासिक	
९	शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
१०	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	
११	नागरिक समाज तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्था		मासिक		

गाउँ शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि गाउँपालिका तथा सम्बन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्बन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा गाउँपालिका वडाहरू, सम्बन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको बैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

६.३ लक्ष्य

- शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित भएको हुने ।

६.४ उद्देश्य

- वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्ने,
- स्थानीय तहका शिक्षा शाखा तथा महाशाखाहरूको क्षमता विकास गर्ने,
- आवश्यकता अनुसार कानून, मापदण्ड र निर्देशिका विकास गर्ने,
- एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, समीक्षा गर्ने, र सुधार गर्ने,
- शिक्षण सिकाइमा आवश्यक सहयोग तथा अनुभव आदान प्रदानका लागि स्थानीय स्तरमा शिक्षक तथा विज्ञ समूह, सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास तथा सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय तथा सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूले योजना बनाई शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- प्रभावकारी तथा कुशल अनुगमन प्रणाली विकास गर्ने,
- नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली बनाउने,
- योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने,
- योजनाको लगानीदेखि प्रभाव तहसम्मको मूल्याङ्कन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने।

६.५ रणनीतिहरू

- एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने,
- अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने,
- राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकताअनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने,
- योजनाका आगत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने,
- प्रमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने,
- कुल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने,
- सहभागितामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने,
- कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने,
- पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने।

६.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

- प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने।

प्रमुख नतिजा:

- नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित हुने,
- अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुने,

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुने,
- विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षणका नतिजाका आधारमा सुधार गर्ने परिपाटी स्थापित हुने,
- विभिन्न कार्यक्रमहरूको उपलब्धि तथा प्रभावको आवधिक मूल्याङ्कन हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

- अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन
- अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक
- अनुगमन
- चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन
- स्थिति प्रतिवेदन तयारी
- विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण
- विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण
- क्षमता विकास
- सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने
- विद्यालयको लेखा परीक्षण
- अध्ययन तथा अनुसन्धान

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा गन्तव्य

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						जम्मा	कैफियत
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
१	नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागि सूचकहरू तयार तथा अद्यावधिक गर्ने	गाउपालिका		१					१	सङ्घ, स्थानीय तह
२	आफुले कार्यान्वयन गरेका कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन गर्ने	निरन्तर								
३	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	सङ्घ तथा प्रदेश
४	स्थिति प्रतिवेदन तयार गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	सङ्घ तथा प्रदेश

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)							कैफियत
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	जम्मा	
५	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परिक्षण गर्ने	कक्षा	१	१	१	१	१	५	१०	सङ्घसँग समन्वय गरेर
६	कक्षा १ देखि ३ सम्मका बालबालिकाको पठन सिप परीक्षणका लागि कक्षाकोठामा आधारित पठन सिप परीक्षण (CB-EGRA) सञ्चालन गर्ने	पटक/कक्षा	१	१	१	१	१	५	१०	सङ्घ, स्थानीय तह, NEGRP
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्ने ।	विद्यालय प्रतिशत, कक्षा १-८	१	१	१	१	१	५	१०	सङ्घसँग समन्वय गरेर
८	विद्यालयमा सामाजिक परिक्षण	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	१०	
९	विद्यालयहरूको लेखा परिक्षण	विद्यालय		४१					४१	
१०	रोष्टर विशेषज्ञहरूको व्यवस्थापन	गाउँपालिका								
११	विज्ञ समुह, विद्यालय निरक्षक तथा शिक्षक सिकाइ समुह मार्फत, शिक्षा शाखा मार्फत विद्यालय अनुगमन तथा कक्षा सुपरिवेक्षण	सबै विद्यालय	३	३	३	३	३	१५	३०	
१२	प्रधानाध्यापक तथा आधारभूत तह संयोजकबाट विद्यालय तथा कक्षाकोठा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण	सबै विद्यालय	३	३	३	३	३	१५	३०	

क्र. स.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						जम्मा	कैफियत
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८८		
१३	सिकाइमा आधारित मुल्याङ्कनका लागि शिक्षण	सबै विद्यालय	३	३	३	३	३	१५	३०	
१४	प्रमाणमा आधारित मुल्याङ्कनका लागि अभिलेखिकरण	सबै विद्यालय	३	३	३	३	३	१५	३०	
१५	स्थानीय तहद्वारा कक्षा अनुगमन	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	

मुख्य मुख्य क्रियाकलाप र उपलब्धी सूचक

७.१ वित्तीय योजना रु हजारमा

प्रमुख क्रियाकलाप	योजना अवधिको कुल लागत रु हजारमा	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					श्रोत आँकलन			
		२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधिकरणगर्ने	२००	२००							२००	
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	१००	१००								१००
परिवार, समुदाय, गैर सरकारी संघसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्यगर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	
अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	२०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	१०००
बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	१००००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	२०००	५०००	२०००	१०००
बालविकास क्षमता विकास तथा सामाग्री वितरण	१६००	४००	४००	४००	४००	४००	२००	५००	८००	१००

अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवासिय योजना सञ्चालन	४५००	७००	८००	१०००	१०००	१०००	५००	७००	३०००	३००
पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	१२१५०	२४३०	२४३०	२४३०	२४३०	२४३०	२४३००			
पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	४००	१००	५००	
पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	१२५०००	२००००	२५०००	३००००	२५०००	२५०००	५००००	५००००	२५०००	
बालविकास सहजकर्ताको लागि क्षमता बिकासका लागि तालिम ,बैठक ,कार्यशाला	१४००	२००	३००	४००	३००	२००		४००	१०००	
बालबालिका बिकास केन्द्रमा छापामय र बसाइ ब्यबस्था	१५००	३००	३००	३००	३००	३००		३००	१२००	
अभिभावक शिक्षाका लागि समुदाय परिचालन	७००	१००	१५०	१५०	१५०	१५०	०	३००	४००	
परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	

शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	२००	५००	५००	
सहयोगी (आया) को व्यवस्था	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	०	०
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा	२५५८४	४२६४	५३३०	५३३०	५३३०	५३३०	५३३०	२५५८४		
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा गाउँपालिका	१८०००	३६००	३६००	३६००	३६००	३६००	३६००		१८०००	
जम्मा	२०७२३४	३४३९४	४०४१०	४५७१०	४०६१०	४०५१०	१०३९८४	५७८००	५५१००	२५००
आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)										
आधारभूत तहका शिक्षकहरूको पारिश्रमिक तथा सेवासुविधा	३९४५००	७८९००	७८९००	७८९००	७८९००	७८९००	७८९००	३९४५००	०	०
आधारभूत तहमा अग्रेजि गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोगअनुदान	२००००	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००		

मापदण्ड अनुसार शिक्षक व्यवस्थापन	१८५००	३७००	३७००	३७००	३७००	३७००	१००५००		१८५००	
सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्नाका लागि अभियान संचालन	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१००	५०	६००	
प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि पठन सामग्री व्यवस्थागर्ने	१२००	३००	१५०	३००	३००	१५०		०	१२००	
प्रारम्भिक कक्षा शिक्षणसम्बन्धि शिक्षक तालिम	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	०	०	१०००	१५००
विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	१४२५००	२२५००	३००००	३००००	३००००	३००००	६२५००	४००००	४००००	
विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	८५०	०	१५०	२००	२००	३००			७५०	१००
सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना विकास	१४४००	१९५०	२३००	२९५०	३६००	३६००	७८००	४०००	२६००	
विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	७५०००	१४५००	१४०००	१५०००	१५५००	१६०००	७५०००	०	०	

अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	१७००	३००	४००	४००	४००	४००			१५००	२००
पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	२५५००	५१००	५१००	५१००	५१००	५१००	२५५००	०	०	०
सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	३००	१५००	२००
विपन्नका लागि ड्रेस, स्टेशनरीका लागि छात्रवृत्ति	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	३०००			
सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	११५००	२३००	२३००	२३००	२३००	२३००	११५००	०	०	०
व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	४०००	८००	८००	८००	८००	८००	२०००		२०००	
शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना	४००		१००	१००	१००	१००			४००	
सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	०	५००	१३००	२००

विव्यस, शिअसंका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	१३००	१५०	२५०	३००	३००	३००	५००		८००		
अभिभावक अभिमुखिकरण र सहभागिता	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	३००		४५०		
कक्षा १ देखि ३ मा बालमैत्री र छापायुक्त कक्षाकोठाको व्यवस्था	२५००	५००	५००	५००	५००	५००			२५००		
कक्षा पुस्तकालयको वा बुक कर्नरको स्थापना गरी बालवालिकालाई भरपुरपढाईको अवसर प्रदान	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	९३००	२००	
प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	९३००	२००	
जम्मा	७२९३५०		१४५७५०	१४७६५०	१४८८००	#####	७०४७००	४५८५०	७७७००	२६००	
माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)											
निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कानुन, कार्यविधि, निर्देशिकाहरू तयारी	२००		२००	०	०				२००		

विद्यालय सेवा क्षेत्रको सिमाङ्कन गरी हरेक माध्यमिकविद्यालयकोसेवा क्षेत्र एकीन गर्ने र सिमाङ्कन भित्रका बालबालिकाहरू भर्नाकोसुनिश्चितताकोलागि विद्यालयमा नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन र स्थापना	२००	०	०	२००	०		०	०	२००	०
माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ, कला र गणित शिक्षा (STEAM) जस्ता विषयको सिकाइलाई अन्तरसम्बन्धित गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने	१२०००	२०००	२५००	२५००	२५००	२५००			१२०००	
विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, खानेपानी, खेलमैदान, घेरावार, शौचालय)	७५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००		२५००	५०००	
विव्यस, पिटीए पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास र अभिमुखिकरण	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	५००	१००	१७००	१००
विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतकापरिस्थितिप्रतिउत्थानशील बनाउने आकस्मिक व्यवस्थापन योजना निर्माण तथाकार्यान्वयन	३००	३००							३००	
सिकाइका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि गर्न आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	६०००	१०००	१५००	१५००	१०००	१०००	१५००	२०००	२५००	
कक्षाकोठामा आधारित मूल्यांकनलाई शिक्षण सिकाइ प्रकृत्यामा एकीकृत गर्ने गरी सुधार तथा प्रयोग	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	

जम्मा	२९२००	५४००	६३००	६३००	५६००	५६००	२०००	४६००	२२९००	१००	
उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्ध											
स्नातक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई शिक्षक संख्या कम भएका विद्यालयहरूलाई सहयोग	२५००	५००	५००	५००	५००	५००			२५००		
उच्च शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यकता अनुसारको समन्वय सहजीकरण गर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००		
उच्च शिक्षाको खुला एवम् दूर शिक्षा प्रणालीको स्थापना गर्न सहजीकरण एवम् सहयोग गर्ने	२०००	४००	४००	४००	४००	४००			२०००		
विद्यार्थीहरूको अध्ययन अनुसन्धान कार्यमा सहयोग गर्न इ-पुस्तकालयको स्थापना गर्न सहयोग गर्ने	३२५०	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	३२५०				
जम्मा	८७५०	१७५०	१७५०	१७५०	१७५०	१७५०	३२५०		५५००		
प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सिप विकास तालिम											

प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम संचालन	२०००			२०००			२०००			
प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षा सम्बन्धी पालिका स्तरिय नीतिको तर्जुमा	३००		३००						३००	
युवालाइ खोज र नवप्रवर्तनका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू संचालन	२०००	४००	४००	४००	४००	४००		१०००	१०००	
प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरेका युवाहरूलाई उद्यमशिलता विकासकोलागिसहयोग	१२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०			१२५०	
प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूकोअनुगमन, नियमन र व्यवस्थापन	३००	६०	६०	६०	६०	६०	१५०		१५०	
जम्मा	१६४००	१२१०	३५१०	३२१०	१२१०	१२१०	५१५०	६१५०	४१००	१०००
पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री										
पाठ्यक्रम अभिमुखिकरण	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	२००		५५०	

शिक्षक तालिम	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		१०००	४०००	
शिक्षक पेशागत सहयोग	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			८००	२००
कक्षाकोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्यांकन	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	२५०		५००	
निशुल्कपाठ्यपुस्तक (स्थानीय)	४२५०	८५०	८५०	८५०	८५०	८५०			४०००	२५०
स्थानीयपाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	३००	१५००	२००
माध्यम भाषाकोरूपमा मातृभाषाको प्रयोग	३७५०	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०			३७५०	
सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	५००		१०००	
पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामग्री खरिद, सङ्कलन, निर्माण तथाप्रयोग	२७००	५४०	५४०	५४०	५४०	५४०	२०००		७००	

सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	२५००	५००	५००	५००	५००	५००			२५००	
स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	५००		१२००	३००
शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामग्रीको उपलब्धता	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
जम्मा	२७२००	५४४०	५४४०	५४४०	५४४०	५४४०	३९५०	१३००	२१०००	९५०
शिक्षक व्यवस्थापन र विकास										
असल अध्यासको अवलोकन भ्रमण	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	५००		९००	१००
कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन तथा सुविधा दिने ।	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
शिक्षण सिकाइमा पृष्ठपोषण प्राप्त गर्न परिक्षाको नतिजा विश्लेषण गर्ने ।	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	

शिक्षक पेशागत सहयोग कार्यविधिका आधारमा सिकाइका लागी शिक्षकको संजाल बनाउने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
शिक्षकलाई परामर्श कार्य गर्न, अध्ययन अनुसन्धान, अनुगमन, सुपिरवेक्षणको लागी विज्ञ समुह परिचालन गर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	
शिक्षक मेन्टरिङ/कोचिङका लागी कार्यक्रम संचालनका गरेर शिक्षक पेशागत सहयोग विकास गर्ने	७५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००			७५००	
विद्यालय तथा पालिका स्तरमा प्रारम्भिक कक्षाका शिक्षकलाई पेशागत सहयोग गर्न शिक्षण सिकाइ समुह बैठक/घुम्ती बैठक संचालन गर्ने	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०			७५०	
शिक्षक पेशागत सहयोग तालिम संचालन गर्ने	२५५०	५१०	५१०	५१०	५१०	५१०	५००	१०००	१०५०	
पालिकाले प्रअ र प्रअले शिक्षकहरूसँग करार सम्झौता मार्फत सिकाइ उपलब्धीमा सुधार ल्याउने	२५००	५००	५००	५००	५००	५००			२५००	
एकीकृत पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि कक्षा १देखि ३ सम्मका शिक्षकहरूलाई पठनतत्व तथा एकीकृत ढाँचाको तालिमको ब्यवस्था	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	५००		५००	
स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माणका लागी तालिम वा कार्यशालाको ब्यवस्था	१०००	२००	२००	२००	२००	२००		२००	८००	

शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००		२००	७००	१००
शिक्षक पेसागत सहयोग सम्बन्धी प्रावधान कार्यान्वयन र प्रणाली विकास	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
प्रधानाध्यापक/ आधारभूत संयोजक/अनुभवी शिक्षक परिचालन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			८००	२००
विज्ञ समूह गठन र परिचालन	१२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	५००		७५०	
शिक्षक सिकाइ समूह गठन र परिचालन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	२००		८००	
जम्मा	२४०५०	४८१०	४८१०	४८१०	४८१०	४८१०	२२००	१४००	२००५०	४००
विद्यालय व्यवस्थापन										
विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक गर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	५००		५००	
शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना निर्माण	५००		५००						५००	

वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण गर्ने	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	५००		८००	२००
प्रधानाध्यापक, शिक्षक र कर्मचारीलाई प्रोत्साहन उपलब्ध गराउने	१९००	३००	४००	४००	४००	४००	१०००		८००	१००
गाउँपालिकाको शिक्षा योजनाको निर्माण प्रबोधिकरण र अध्यावधिक	९००	१००	२००	२००	२००	२००	४००		५००	
शिक्षक अभिभावक संघको कार्यकारी समितिले वित्तिय पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम, अभिभावक तथा अन्य संघसंस्थासँग समन्वय र साझेदारी गर्ने	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	७५०	५००	७५०	५००
विद्यालयमा गठन हुने विभिन्न समितिका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखिकरण	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			८००	२००
विद्यालयहरूमा सेवा वडापत्रको व्यवस्था गर्ने	७००		७००						७००	
जम्मा	११०००	१८००	३२००	२०००	२०००	२०००	३१५०	५००	६३५०	१०००

निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ/शिक्षा										
निरक्षरहरूको विवरण संकलन र आजिवन सिकाइका सरोकारवालाहरूको खण्डिकृत तथ्यांकहरूको डाटावेस तयार गर्ने	५००		५००						४००	१००
सामुदायिक पुस्कालयको व्यवस्थापन गरी सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आवद् गर्ने	१०००			१०००				१०००		
सामुदायिक केन्द्रमा सुचना तथा संचार प्रविधि मैत्री उपकरणकोव्यवस्था गर्ने	३००		३००						३००	
जेष्ठ नागरिक, श्रमिक, गृहणी महिला, कैदीहरूका लागी आवश्यकतामाआधारित निरन्तर सिकाइ प्रवर्धन गर्ने	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			१०००	
जम्मा	२८००	२००	१०००	१२००	२००	२००	१०००		१६००	१००
गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा										
प्रारम्भिक बालविकासमा खेल सामाग्री, सिकाइ सामाग्री, मनोरञ्जनसामाग्री, अडियो भिडियो सामाग्री सहितको आकर्षक तथा मनोरञ्जनात्मक कक्षाकोठा व्यवस्थापन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००			८००	२००

विद्यार्थीको प्रतिभा पहिचान, परिचालन र प्रवर्द्धनका लागि सिर्जनात्मक गतिविधि सञ्चालन	६००	०	१५०	१५०	१५०	१५०			६००	
विज्ञान तथा प्रविधि एक्सपो, शैक्षिक मेला तथा प्रदर्शनी, महोत्सव आयोजना	८००		२००	२००	२००	२००			८००	
प्रधानाध्यापकहरूको व्यवस्थापकीय एवम नेतृत्व क्षमता विकास	१२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	५००		५००	२५०
शिक्षक तालिम तथा पेशागत विकासलाई सुदृढिकरण गर्ने	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	५००		१०००	
प्रअ, शिक्षक प्रशंसा तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
नियमित नतिजामुखि अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको व्यवस्था	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	५००		५००	
सरोकारवालाहरू विच अन्तरक्रिया	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	३००		३००	१५०
योजनाको आवधिक समिक्षा र अद्यावधिक गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	

जम्मा	७९००	१३००	१६५०	१६५०	१६५०	१६५०	१८००		५५००	६००
आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा										
शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित हुनका कारण पहिचान गरी वैयक्तिक आवश्यकता अनुसारको वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरू तथा सहायता पद्धती तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गराउने ।	५००	१००	१००	१००	१००	१००			३००	२००
विद्यालय बाहिर रहेको सवै बालबालिकालाई विद्यालय भित्र ल्याउन तथा अध्ययनमा निरन्तरताको सुनिश्चित गर्न जनसहभागिता सहितको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	५००	१००	१००	१००	१००	१००			३००	२००
विशेष लक्षित समूहका विद्यार्थीहरूको आवश्यकता र सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रम तथा अवसर लागतसँग तादाम्य गरी छात्रवृत्ति दिने व्यवस्था मिलाउने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	२००		३००	
राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप अनुरूप पाठ्यक्रमको स्थानीयकरण ।	२००		१००			१००			१००	१००
पाठ्यतक्रमलाई स्थानिय भाषा, संस्कृति, भूगोल, इतिहास, ज्ञान तथा सिप समावेश गर्ने र सिकाइलाई जीवनोपयोगी सिपसँग आवद्ध गर्ने ।	५००	१००	१००	१००	१००	१००		२००	३००	

अनिवार्य शिक्षा सुनिश्चित भएको सार्वजनिक घोषणा गर्ने	३००			३००			१५०		१५०	
विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइनहुनेसुनिश्चित गर्न यस सम्बन्धी शिक्षा तथा संयन्त्र स्थापना गर्ने ।	५००	१००	१००	१००	१००	१००			२००	३००
जम्मा	३०००	५००	६००	८००	६००	५००	३५०	२००	१६५०	८००
शिक्षामा सूचना प्रविधि										
विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार	२०००		५००	५००	५००	५००			२०००	
प्रत्येक विद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था	१२००	४००	२००	२००	२००	२००	६००		४००	२००
शिक्षकहरूको क्षमता विकास	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	५००	५००	५००	
IEMISव्यवस्थापन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	५००		५००	

सामूदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको क्षमता विकास	५००	१००	१००	१००	१००	१००	२५०		२५०	
विद्यालया इ हाजिरी बवस्थापन	८००		२००	२००	२००	२००			८००	
माध्यमिक विद्यालयका अनिवार्य विषयहरूको भर्चुअल कक्षा संचालन	५००	१००	१००	१००	१००	१००		२५०	२५०	
प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन लगायतको व्यवस्थापन	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
जम्मा	८०००	१२००	१७००	१७००	१७००	१७००	१८५०	७५०	५२००	२००
आपतकालीन तथा संकटपुर्ण अवस्थामा शिक्षा										
स्थानिय तहमा संकटासन्नता मूल्यांकनका आधारमा योजना निर्माण तथाकार्यान्वयन	५००		५००						५००	
निरन्तर र सुरक्षित सिकाइका लागि शिक्षक विद्यार्थी सम्मिलित कार्य समुह निर्माण र परिचालन	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	

हरित, सफा, शान्त र सुरक्षित विद्यालय प्रवर्धन	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	३००		३००	१५०
आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षासँग सम्बन्धित विभिन्नमापदण्ड, निर्देशिका तथा कार्यविधि एकिकृत गर्ने	४००		१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००
जम्मा	२१५०	२५०	८५०	३५०	३५०	३५०	४००	१००	१४००	२५०
संस्थागत संरचना र क्षमता विकास										
आवश्यक कानुनी प्रवन्ध तथा मापदण्ड विकास	४००	१००	१००	१००	१००				४००	
विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	२००	१००
प्रधानाध्यापकलाइ कार्यसम्पादन करार गरी नतिजा प्रति जिम्मेवारबनाउने	२०००	३००	४००	५००	६००	२००	५००	२००	१२००	१००
पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	४००	१००	१००	१००	१००				३००	१००

प्रधानाध्यापक तथा शिक्षा शाखाका कर्मचारीको क्षमता विकास	१३५०		३००	४००	२५०	४००	३५०	१००	८००	१००
जम्मा	४६५०	६००	१०००	१२००	११५०	७००	९५०	४००	२९००	४००
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण										
नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणालीका लागी सूचकहरू तयार तथा अद्यावधिक गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	
आफुले कार्यान्वयन गरेका कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			४००	१००
कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथाप्रतिवेदन	५००	१००	१००	१००	१००	१००	२५०		२५०	
स्थिति प्रतिवेदन तयार गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	२५०		२५०	
विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परिक्षण गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००			५००	

जम्मा	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	१९००	१००
कुल जम्मा	१०८४१८४	१९७४५४	२१८४७०	२२६२७०	२१६३७०	२१६१७०	८३५२३४	११९०५०	२३२९५०	११०००

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- ❖ नेपालको संविधान २०७२
- ❖ नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना ESP
- ❖ विद्यालय क्षेत्र विकास योजना SSDP
- ❖ राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६
- ❖ प्रारम्भिक बालविकास सम्बन्धि न्यूनतम मापदण्ड २०६७ पहिलो संशोधन, २०७५
- ❖ लागत सहभागिता मापदण्ड, २०७७
- ❖ शैक्षिक पार्श्वचित्र, २०७८
- ❖ गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७५
- ❖ शिक्षक पेसागत सहयोग व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७७ र मार्गदर्शन २०७७

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल विवरण

क्र.स.	नाम, थर	पद	कार्यालय	मोवाइल नम्ब
१	धिर बहादुर शाही	संयोजक	चौकुने गा.पा.	
२	निर्मला राना मगर	सदस्य	चौकुने गा.पा.	
३	नबराज जैशी	सदस्य	चौकुने गा.पा.	
४	टोप बहादुर राना	सदस्य	चौकुने गा.पा.	
५	दिनेश प्रसाद जोशी	सदस्य	चौकुने गा.पा.	
६	भानुभक्त भिमिरे	सदस्य	चौकुने गा.पा.	
७	जगदिश पाण्डे	सदस्य	चौकुने गा.पा.	
८	सोमराज के.सी.	सदस्य	चौकुने गा.पा.	
९	टेकेन्द्र कुमार बुढा	सदस्य-सचिव	चौकुने गा.पा.	

अनुसूची २: शिक्षा योजना निर्माणका क्रममा भएका बैठक, कार्यशालामा सहभागि विवरण

क्र.स.	नाम, थर	पद	कार्यालय	कैफियत
१				
२				
३				
४				

अनुसूची ३: गाउँपालिका अन्तर्गतका बालविकास केन्द्र र सहजकर्ताको विवरण

अनुसूची ४: गाउँपालिका अन्तर्गतका विद्यालयहरूको विवरण

अनुसूची ५: गाउँ शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरूको विवरण

अनुसूचि १

१.१ घरधुरी सर्बेक्षण २०७७

यस गाउँपालिकामा संचालनमा रहेका सामूदायिक, संस्थागत विद्यालय र सामूदायिक सिकाइ केन्द्रहरूतपसिलका अनुसार रहेका छन :

क्र.सं	विद्यालयको नाम	किसिम	संचालति कक्षा	कैफियत
१	जीवनज्योति मा.वि.गुट्टु, चौकुने ६	सामूदायिक	१-१२	
२	ने.रा. प्रा.वि.वसन्ती, चौकुने ९	सामूदायिक	१-५	
३	ने.रा.प्रा वि. कोइरालवास, चौकुने ६	सामूदायिक	१-८	
४	शान्तीदिप प्रा.वि. किथौरे, चौकुने ८	सामूदायिक	१-३	
५	समभ्नी .प्रा.वि. तालागाउ, चौकुने १	सामूदायिक	१-५	
६	पिपलचौतारी प्रावि खोप्री, चौकुने ६	सामूदायिक	१-३	

७	ने.रा.आधारभूत वि..भट्टेसेरा, चौकुने ८	सामूदायिक	१-१०	
८	ने.रा.प्रा.वि. मणिपुर, चौकुने ९	सामूदायिक	१-३	
९	नवर्दुगा प्रा.वि. खारगाडी, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
१०	देवस्थान मा.वि.कुमाला, चौकुने १०	सामूदायिक	१-१०	
११	ने.रा आ.वि. साल्मघारापानी, चौकुने ६	सामूदायिक	१-८	
१२	महाकाली आ.वि. बोला, चौकुने २	सामूदायिक	१-८	
१३	जगन्नाथ मा.वि. विजौरा, चौकुने ४	सामूदायिक	१-१२	
१४	ने.रा.मा.वि. धनरास, चौकुने १	सामूदायिक	१-१०	
१५	सिर्जनशिल प्रावि सांता, चौकुने १	सामूदायिक	१-५	
१६	जनजागृत मा.वि.तोसा, चौकुने ५	सामूदायिक	१-१२	
१७	ने.रा.प्रा वि. वाभ्रविसौना, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
१८	जनकल्याण प्रावि धौलिखाय, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
१९	ने.रा.प्रा वि. सिमलखेत, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
२०	नेरा मावि लगाम, चौकुने २	सामूदायिक	१-१२	
२१	ने.रा.प्रा.वि.काप्रीकांडा, चौकुने १	सामूदायिक	१-५	
२२	मालिका प्रावि धाच्के, चौकुने ४	सामूदायिक	१-३	
२३	ने.रा.प्रा.वि. छिनिङ्गैरा पोखरे, चौकुने १	सामूदायिक	१-५	
२४	सरस्वती प्रा.वि. केवडी, चौकुने १०	सामूदायिक	१-३	
२५	कर्णाली प्रा.वि. जामुने, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
२६	जनकल्याण आवि रेक्वा, चौकुने ५	सामूदायिक	१-८	
२७	ने.रा मा.वि. बेतान, चौकुने ३	सामूदायिक	१-१२	
२८	नव ज्योति प्रावि खरापु, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
२९	सरस्वती प्रा.वि.मायाताल, चौकुने ५	सामूदायिक	१-५	
३०	ने.रा.प्रा वि. सातसल्ली, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
३१	शिद्धेश्वरी मा.वि.सान्नेधारी, चौकुने ७	सामूदायिक	१-१०	
३२	कालिका प्रावि कालिकास्थान, चौकुने १०	सामूदायिक	१-३	
३३	ने.रा.प्रा.वि. भैरवस्थान, चौकुने ३	सामूदायिक	१-५	
३४	बिरगौडा आवि घाटगाउँ, चौकुने ९	सामूदायिक	१-१०	

३५	सरस्वती मा.वि. घाटगांउ, चौकुने १०	सामूदायिक	१-१२	
३६	ने.रा.आ वि. धामीसेन, चौकुने १	सामूदायिक	१-८	
३७	मालिका आ.वि. ज्युनारीताल, चौकुने ७	सामूदायिक	१-८	
३८	ज्ञानोदय प्रावि घाटगाउँ, चौकुने ९	सामूदायिक	१-३	
३९	ने.रा.मा.वि. सोभानचौर, चौकुने ३	सामूदायिक	१-१०	
४०	ने.रा.आ वि. भुडेभावर, चौकुने ४	सामूदायिक	१-५	
४१	शिवालय प्रावि भाला, चौकुने ४	सामूदायिक	१-३	
४२	ने.रा.आ.वि. पुच्चाभेडिचौर, चौकुने ४	सामूदायिक	१-८	
४३	सुर्दशन प्रावि वडासैन, चौकुने १	सामूदायिक	१-५	
४४	ने.रा.प्रा. वि. रुदेव पुच्चा, चौकुने ४	सामूदायिक	१-८	
४५	शिशु शिक्षा आ.वि. जुम्ल्याहामुल, चौकुने ७	सामूदायिक	१-८	
४६	वालज्योति प्रा.वि. साउने, चौकुने ६	सामूदायिक	१-५	
४७	ने.रा.आधारभुत वि. मोतिसेरा, चौकुने ८	सामूदायिक	१-८	
४८	लालिगुरास प्रा.वि.रानागैरा, चौकुने ४	सामूदायिक	१-५	
४९	सरस्वती प्रा.वि.सुन्दरपुर धमु, चौकुने २	सामूदायिक	१-५	
५०	श्री इभर ग्रीन बोर्डिंग स्कूल चौकुने ८	संस्थागत	१-८	
५१	श्री पानस बोर्डिंग स्कूल चौकुने ८	संस्थागत	१-५	
५२	श्री सामूदायिक सिकाइ केन्द्र घाटगाउँ चौकुने १०	सामूदायिक		
५३	श्री सिर्जनशिल सामूदायिक सिकाइ केन्द्र चौकुने ३	सामूदायिक		
५४	श्री सामूदायिक सिकाइ केन्द्र गुटु चौकुने ६	सामूदायिक		

अनुसुची २

विद्यार्थी विवरण:

क्र स	कक्षा	सामूदायिक			कक्षा	संस्थागत		
		छात्रा	छात्र	जम्मा		छात्रा	छात्र	जम्मा
	बालविकास	५३८	५५०	१०८८	बालविकास	१५	१३	२८
१	एक	५७५	५३८	१११३	एक	८	१७	२५
२	दुई	४३६	४१४	८५०	दुई	७	७	१४
३	तिन	४३७	४१९	८५६	तिन	५	१०	१५

४	चार	३७९	३५८	७३७	चार	४	१२	१६
५	पाँच	३८९	३९७	७८६	पाँच	११	८	१९
६	छ	३७५	३०९	६८४	छ	३	८	११
७	सात	३६५	३११	६७६	सात	२	९	११
८	आठ	३४१	३५६	६९७	आठ	०	५	५
९	नौ	२९२	२८७	५७९				
१०	दश	२८३	२६७	५५०				
११	एघार	१०८	१४२	२५०				
१२	बाह्र	१५८	१३६	२९४				
जम्मा		४६७६	४४८४	९१६०	जम्मा	५५	८९	१४४
संस्थागत र सामूदायिक गरि जम्मा			छात्रा	४७३१	छात्र	४५७३	जम्मा	९३०४

IEMIS 2078

अनुसुची ३

३.१ भौतिक तथा पूर्वाधारको अवस्था :

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	सञ्चालित कक्षा	विद्यार्थी संख्या	भवन						शौचालय		डेक्स बेन्च	पुस्तकाल	विज्ञान प्रयोगशाला	ICT ल्याब	इन्टरनेट	छाप्रामय कक्षा कोठा पढाइ कुना	उर्जा		पिउने पानी	खेल मैदान
				पक्की		कच्ची		निर्माधिन		कच्ची	पक्की							स्रोत	क्षमता कि.लो.मा.प्र.		
				संख्या	कोठा	संख्या	कोठा	संख्या	कोठा												
१	जीवनज्योति मा.वि.गुट्ट, चौकुने ६	१२	७३५	३	२०	१०	२२				३	१९०	१		१	१	१	सोलार	२०००	छ	छ
२	ने.रा. प्रा.वि.वसन्ती, चौकुने ९	५	९२	१	३	२	५				२	१६								छ	छ
३	ने.रा.प्रा.वि. कोइरालवास, चौकुने ६	८	८८			३	८				१	२०						सोलार	७०	छ	छ
४	शान्तीदिप प्रा.वि. किथौरे, चौकुने ८	५	६९	१	३	१	६				२	१२								छ	छ
५	समझी प्रा.वि. तालागाउ, चौकुने १	५	८९	१	६						१	२०						सोलार	१००	छ	छ
६	पिपलचौतारी प्रा.वि. खोप्री, चौकुने ६	३	१८			२	४			२								सोलार	२५	छ	छ
७	ने.रा.आधारभूत वि.भट्टेसेरा, चौकुने ८	८	३१६	१	२	२	९	१	१	१	१	४०				१	१	सोलार	१०००	छ	छ
८	ने.रा.प्रा.वि. मणिपुर, चौकुने ९	३	४८			३	६			१										छ	छ
९	नवदुर्गा प्रा.वि. खारगाडी, चौकुने ३	५	५०			२	५	१	३	१		३५								छ	छ
१०	देवस्थान मा.वि.कुमाला, चौकुने १०	१०	४३७	२	६	३	१०			१	३	३५						सोलार	२८० ०	छ	छ
११	ने.रा.आ.वि. सात्मघारापानी, चौकुने ६	८	१३४			४	११	१	४	२		२०				१	१	सोलार	३०००	छ	छ
१२	महाकाली आ.वि. बोला, चौकुने २	८	२७८			५	१०	१		१		६०						सोलार	१०००	छ	छ
१३	जगन्नाथ मा.वि. विजौरा, चौकुने ४	१२	६८२	१	८	१	७	१	४	१		१००	१	१	१	१	१	सोलार	२८० ०	छ	छ
१४	ने.रा.मा.वि. धनरास, चौकुने १	१०	२४९	२	६	५	१०				२	५५	१		१	१		सोलार	२०००	छ	छ

१५	सिर्जनशिल प्रावि सांता, चौकुने १	५	८४			२	६			१	७						सोलार	३००	छ	छ
१६	जनजागृत मा.वि.तोसा, चौकुने ५	१२	४४१	४	१८	३	७	१	४	३	१५०		१	१	१	१	सोलार	२०००	छ	छ
१७	ने.रा.प्रा.वि. वाभ्रविसौना, चौकुने ३	५	५४	२	४	१	३			१	१०								छ	छ
१८	जनकल्याण प्रावि धौलिखाय, चौकुने ३	५	५४			१	३												छ	छ
१९	ने.रा.प्रा.वि. सिमलखेत, चौकुने ३	५	५१			१	६			१	१५						सोलार	५०	छ	छ
२०	नेरा मावि लगाम, चौकुने २	१२	५११	२	१०	५	१२	२	१४	४	१३०	१	१	१	१	१	सोलार	२०००	छ	छ
२१	ने.रा.प्रा.वि.काप्रीकांडा, चौकुने १	५	६४			२	४			१	५						सोलार	३००	छ	छ
२२	मालिका प्रावि धाच्के, चौकुने ४	३	२७			२	३		१										छ	छ
२३	ने.रा.प्रा.वि. छिनिडगैरा पोखरे, चौकुने १	५	३५			२	५			१	२५								छ	छ
२४	सरस्वती प्रा.वि. केवडी, चौकुने १०	५	५८			३	५			१	१४								छ	छ
२५	कर्णाली प्रा.वि. जामुने, चौकुने ३	५	३१	३	५					१	१५								छ	छ
२६	जनकल्याण आवि थारमारेसेन रेक्वा, चौकुने ५	८	८४			३	८										सोलार	२००	छ	छ
२७	ने.रा.मा.वि. बेतान, चौकुने ३	१२	४०६	६	२३					१	७५						सोलार	२८० ०	छ	छ
२८	नव ज्योति प्रावि खरापु, चौकुने ३	३	१४	१	२	१	३			१	१२								छ	छ
२९	सरस्वती प्रा.वि.मायाताल, चौकुने ५	५	१९०			४	८			१	१८						सोलार	३००	छ	छ
३०	ने.रा.प्रा.वि. सातसल्ली, चौकुने ३	५	२९			३	१०			१	२५								छ	छ
३१	शिद्धेश्वरी मा.वि.सान्नेधारी, चौकुने ७	१०	४२२	१	५	५	१०			२	८०						सोलार	२०००	छ	छ
३२	कालिका प्रावि कालिकास्थान, चौकुने १०	३	९५			३	६			१									छ	छ
३३	ने.रा.प्रा.वि. भैरवस्थान, चौकुने ३	५	५०			३	८			१	३०								छ	छ
३४	विरगौडा आवि घाटगाउँ, चौकुने ९	८	३२१	१	८	३	६	१	४	१	१	४४					सोलार	२८० ०	छ	छ
३५	सरस्वती मा.वि. घाटगाँउ, चौकुने	१२	८९२	४	२०	१	२	१	८	३	१३०			१	१	१	सोलार	३०००	छ	छ

अनुसुची ४

स्थानीय तहको सगठन संरचनामा शिक्षा क्षेत्रको अवस्था तथा जनशक्तिको अवस्था:

४.१ चौकुने गाउँपालिकाको शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरु

क्र स	नाम थर	पद	सम्पर्क नम्बर
१	श्री खड्क बि क (विवश)	शिक्षा समिति अध्यक्ष	९८५८०५४२८५
२	श्री नरबहादुर बान्तोला	शिक्षा समिति उपाध्यक्ष	९८४८१२२२८३
३	श्री शिवराम जोशी	शिक्षा समिति सदस्य	
४	श्री ठम्मर बि सी	शिक्षा समिति सदस्य	९८६८१२३४५५
५	श्री जगतराज जोशी	शिक्षा समिति सदस्य	९८४४८४४६८६
६	श्री रतनसिंह थापा	शिक्षा समिति सदस्य	९८४४८४४०७४
७	श्री हिमराज धमाला	शिक्षा समिति सदस्य	९८४८०९७२१८
८	श्री मिनादेवी बि क	शिक्षा समिति सदस्य	
९	श्री जीरकबहादुर बडुवाल	शिक्षा समिति सदस्य	९८५८०५५९११
१०	श्री भानुभक्त घिमिरे	शिक्षा समिति सदस्य	९८४४८६६८९०
११	श्री दिनेश जोशी	शिक्षा समिति सदस्य	९८४८०४०४१५
१२	श्री टेकेन्द्रबहादुर बुढा	शिक्षा समिति सदस्य सचिव	९८५८०५९००६

अनुसुची ५

चौकुने गाउँपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा कार्यरत जनशक्तिहरूको विवरणः

क्र स	नाम थर	पद	सम्पर्क नम्बर
१	श्री टेकेन्द्रबहादुर बुढा	शिक्षा अधिकृत	९८५८०५९००६
२	श्री शिवप्रसाद गौतम	प्राविधिक सहायक	९८४८०३८८२३
३	श्री शान्ति सापकोटा	कार्यालय सहयोगी	९८६८९४९६३९

अनुससुची ५

५.१ शिक्षक दरवन्दी मिलानको प्रगति विवरणप्राथमिक तह र निम्न माध्यमिक तहको दरवन्दी मिलान २०७६

क्र.सं	विद्यालयको नाम	सञ्चालक	प्राथमिक तह								निम्न माध्यमिक तह							
			EMIS २०७६ अनुसारको विद्यार्थी संख्या	कक्षा अनुसारको न्युनतम शिक्षक संख्या	विद्यार्थी संख्या अनुसारको थप शिक्षक संख्या	जम्मा आवश्यक शिक्षक संख्या	विद्यालयमा भएको दरवन्दी संख्या	थप गर्नु पर्ने दरवन्दी संख्या	काटिने दरवन्दी संख्या	विद्यार्थी संख्याको आधारमा औसत शिक्षक दरवन्दी	EMIS २०७६ अनुसारको विद्यार्थी संख्या	कक्षा अनुसारको न्युनतम शिक्षक संख्या	विद्यार्थी संख्या अनुसारको थप शिक्षक संख्या	जम्मा आवश्यक शिक्षक संख्या	विद्यालयमा भएको दरवन्दी संख्या	थप गर्नु पर्ने दरवन्दी संख्या	काटिने दरवन्दी संख्या	विद्यार्थी संख्याको आधारमा औसत शिक्षक दरवन्दी
1	ने.रा.प्रा.वि.काप्रीकांडा, चौकुने १	५	५५	३	०	३	२	१		११२								
2	ने.रा.मा.वि. धनरास, चौकुने १	१०	१०७	३		३	३	०		२१४	७३	४	०	४	०	४		११६
3	समभ्नी प्रा.वि. तालागाउ, चौकुने १	५	८५	३		३	३	०		११९								०१०
4	ने.रा.आ.वि. धामीसेन, चौकुने १	८	६३	३		३	३	०		११४	३४	४		४	०	४		०१८
5	ने.रा.प्रा.वि. छिनिडगैरा पोखरे, चौकुने १	५	३०	३		३	२	१		०१७								०१०
6	सुर्दर्शन प्रावि वडासैन, चौकुने १	३	५४	२		२	२	०		११२								०१०
7	सिर्जनशिल प्रावि सांता, चौकुने १	५	७४	३		३	२	१		११६								०१०
8	नेरा मावि लगाम,	१२	८७	३		३	५		२	११९	१६१	४		४	४	०		३१६

	चौकुने २																
9	सरस्वती प्रा.वि.सुन्दरपुर धमु, चौकुने २	५	५८	३		३	२	१		११३							०१०
10	महाकाली आ.वि. बोला, चौकुने २	८	१३७	३		३	४		१	३१०	७२	४		४	०	४	११६
11	ने.रा.मा.वि. बेतान, चौकुने ३	१२	१२९	३		३	४		१	२१९	१२९	४		४	४	०	२१९
12	ने.रा.प्रा.वि. वाभविशौना, चौकुने ३	५	३४	३		३	२	१		०१८							०१०
13	आधारभूत वि. सोभानचौर, चौकुने ३	९	१०७	३		३	३	०		२१४	९९	४		४	०	४	२१२
14	ने.रा.प्रा.वि. सिमलखेत, चौकुने ३	५	६३	३		३	३	०		११४							०१०
15	ने.रा.प्रा.वि. सातसल्ली, चौकुने ३	५	३४	३		३	३	०		०१८							०१०
16	नवर्दुगा प्रा.वि. खारगाडी, चौकुने ३	५	६६	३		३	२	१		११५							०१०
17	कर्णाली प्रा.वि. जामुने, चौकुने ३	५	३७	३		३	२	१		०१८							०१०
18	ने.रा.प्रा.वि. भैरवस्थान, चौकुने ३	५	५८	३		३	२	१		११३							०१०
19	जनकल्याण प्रावि धौलिखाय, चौकुने ३	५	५३	३		३	२	१		११२							०१०
20	नव ज्योति प्रावि खरापु, चौकुने ३	३	१५	२		२	१	१		०१३							०१०
21	जगन्नाथ मा.वि. विजौरा, चौकुने ४	१२	घघ	३	२	५	४	१		४१५	२३७	४	२	६	४	२	५१३
22	ने.रा.आ.वि. भुडेभावर, चौकुने ४	५	१३४	३		३	३	०		३१०							०१०
23	ने.रा.आ.वि. पुच्माभेडि चौर, चौकुने ४	८	४४	३		३	३	०		११०	५६	४		४	०	४	११२
24	ने.रा.प्रा. वि. रुदेव पुच्मा, चौकुने ४	५	२७	३		३	२	१		०१६							०१०
25	शिवालय प्रावि भाला, चौकुने ४	३	५२	२		२	२	०		११२							०१०
26	मालिका प्रावि धाच्के, चौकुने ४	३	२३	२		२	१	१		०१५							०१०
27	सरस्वती	५	९८	३		३	३	०		२१२							०१०

	प्रा.वि.मायाताल, चौकुने ५																
28	जनकल्याण आवि थारमारेसेन रेक्वा, ५	७	५४	३		३	२	१		११२	१८	४		४	०	४	०१४
29	जनजागृत मा.वि.तोसा, चौकुने ५	१२	१६१	३	१	४	४	०		३६	१४९	४		४	४	०	३३
30	लालिगुरास प्रा.वि.रानागौरा, चौकुने ४	५	३१	३		३	२	१		०१७							०१०
31	जीवनज्योति मा.वि.गुट्टु, चौकुने ६	१२	१७४	३	१	४	६		२	३९	१८५	४	१	५	४	१	४११
32	ने.रा.प्रा.वि. कोइरालवास, चौकुने ६	५	५०	३		३	३	०		११							०१०
33	ने.रा.आ.वि. साल्मघारापानी, चौकुने ६	८	७७	३		३	३	०		११७	४०	४		४	०	४	०१९
34	वालज्योति प्रा.वि. साउने, चौकुने ६	३	३८	२		२	२	०		०१८							०१०
35	पिपलचौतारी प्रावि खोप्री, चौकुने ६	३	१०	२		२	१	१		०१२							०१०
36	शिद्धेश्वरी मा.वि.सान्नेधारी, चौकुने ७	१०	१८८	३	२	५	३	२		४१२	१०६	४		४	०	४	२१४
37	शिशु शिक्षा आ.वि. जुम्लयाहामुल, ७	८	१५६	३	१	४	४	०		३५	१०२	४		४	०	४	२३
38	मालिका आ.वि. ज्युनारीताल, चौकुने ७	८	७७	३		३	२	१		११७	६८	४		४	०	४	११५
39	ने.रा.आधारभुत वि.भट्टेसेरा, चौकुने ८	८	१६७	३	१	४	४	०		३१७	१०८	४		४	०	४	२१४
40	ने.रा.आधारभुत वि. मोतिसेरा, चौकुने ८	६	८०	३		३	४		१	११८	१२	२		२	०	२	०३
41	शान्तीदिप प्रा.वि. किथौरे, चौकुने ८	३	४८	२		२	१	१		११							०१०
42	बिरगौडा आवि घाटगाउँ, चौकुने ९	८	१२२	३		३	४		१	२१७	८४	४		४	०	४	११९
43	ने.रा. प्रा.वि.वसन्ती, चौकुने ९	५	७५	३		३	३	०		११७							०१०

44	ने.रा.प्रा.वि. मणिपुर, चौकुने ९	३	३०	२		२	१	१		०१७								०१०
45	ज्ञानोदय प्रावि घाटगाउँ, चौकुने ९	३	३९	२	०	२	०	२	०	०१९								०१०
46	सरस्वती प्रा.वि. केवडी, चौकुने १०	५	३१	३		३	२	१		०१७								०१०
47	देवस्थान मा.वि.कुमाला, चौकुने १०	१०	२६२	३	३	६	५	१		५१८	११०	४		४	०	४		२१४
48	सरस्वती मा.वि. घाटगाउँ, चौकुने १०	१२	२८८	३	४	७	३	४		६१४	२१४	४	१	५	४	१		४१८
49	कालिका प्रावि कालिकास्थान, चौकुने १०	३	६६	२		२	१	१		११५								०१०
	जम्मा		४१५२	१३७	१५	१५२	१३०	३०	८	९२३								०१०

अनुसुची ६

६.१ शिक्षक दरबन्दी मिलानको प्रगति विवरण माध्यमिक तह ९-१० र माध्यमिक तह ११-१२ को दरबन्दी मिलान २०७६

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	सञ्चालित कक्षा	माध्यमिक तह(९ १०)							माध्यमिक तह (११ १२)								
			EMIS २०७६ अनुसारको विद्यार्थी संख्या	कक्षा अनुसारको न्युनतम शिक्षक संख्या	विद्यार्थी संख्या अनुसारको थप शिक्षक संख्या	जम्मा आवश्यक शिक्षक संख्या	विद्यालयमा भएको दरबन्दी संख्या	थप गर्नु पर्ने दरबन्दी संख्या	काटिने दरबन्दी संख्या	विद्यार्थी संख्याको आधारमा औसत शिक्षक दरबन्दी	EMIS २०७६ अनुसारको विद्यार्थी संख्या	कक्षा अनुसारको न्युनतम शिक्षक संख्या	विद्यालय मा भएको दरबन्दी संख्या	थप गर्नु पर्ने दरबन्दी संख्या				
१	ने.रा.मा.वि. धनरास, चौकुने १	१०	२६	५		५	०	५		०१६								
२	नेरा मावि लगाम, चौकुने २	१२	१२२	५		५	३	२		२१७	४२	३	२	१				
३	ने.रा.मा.वि. बेतान, चौकुने ३	१२	७७	५		५	३	२		११७	२७	३	२	१				
४	आधारभुत वि. सोभानचौर, चौकुने ३	९	२९	५		५	०	५		०१६								
५	जगन्नाथ मा.वि. विजौरा, चौकुने ४	१२	१५५	५		५	५			३१४	६२	३	२	१				
६	जनजागृत मा.वि.तोस्रा, चौकुने ५	१२	६४	५		५	५			११४	३४	३	२	१				
७	जीवनज्योति मा.वि.गुट्टु, चौकुने ६	१२	२५३	५	१	६	५	१		५१६	१४३	३	२	१				
८	शिद्धेश्वरी मा.वि.सान्नेधारी, चौकुने	१०	७३	५		५	०	५		११६								

	७													
९	देवस्थान मा.वि.कुमाला, चौकुने १०	१०	४१	५		५	०	५		०१९				
१०	सरस्वती मा.वि. घाटगाँउ, चौकुने १०	१२	१७६	५		५	४	१		३१९	७०	३	२	१
	जम्मा		१०१६	५०	१	५१	२५	२६		२२६	३७८	१८	१२	६

अनुसूची ७

७.१ अङ्ग्रेजी, गणित विज्ञान विषय शिक्षणका लागि शिक्षण सहयोग अनुदान कार्यान्वयनको अवस्था अनुदान प्राप्त गर्ने विद्यालयहरु यस प्रकार रहेका छन ।

क्र स	विद्यालयको नाम	दरबन्दी संख्या	किसिम	विषय	कैफियत
१	श्री नेपाल राष्ट्रियमाध्यमिक विद्यालय धनरास चौकुने १	२	माध्यमिक	अंग्रेजी, गणित	
२	श्री नेपाल राष्ट्रियमाध्यमिक विद्यालय शोभानचौर चौकुने ३	२	माध्यमिक	अंग्रेजी, गणित	
३	श्री देवस्थानमाध्यमिक विद्यालय कुमाला चौकुने १०	२	माध्यमिक	अंग्रेजी, गणित	
४	श्री शिधेश्वरीमाध्यमिक विद्यालय सान्नेधारीचौकुने ७	२	माध्यमिक	अंग्रेजी, गणित	
५	श्री नेपाल राष्ट्रियआधारभूत विद्यालय धामिस्नचौकुने १	१	आधारभूत	गणित	
६	श्री महाकाली आधारभूतविद्यालय बोला चौकुने २	१	आधारभूत	अंग्रेजी	
७	श्री नेपाल राष्ट्रियआधारभूत विद्यालय पुच्माभेडिचौर चौकुने ४	१	आधारभूत	अंग्रेजी	
८	श्री जनकल्याण आधारभूतविद्यालय रेक्चा चौकुने ४	१	आधारभूत	अंग्रेजी	
९	श्री मालिका आधारभूतविद्यालय ज्यूनारीताल चौकुने ७	१	आधारभूत	गणित	
१०	श्री शिशुशिक्षाआधारभूत विद्यालय जुम्ल्यामूल चौकुने ७	१	आधारभूत	गणित	
११	श्री नेपाल राष्ट्रियआधारभूत विद्यालय कोइरालबास चौकुने ६	१	आधारभूत	अंग्रेजी	
१२	श्री नेपाल राष्ट्रियआधारभूत विद्यालय साल्मधारापानीचौकुने ६	१	आधारभूत	अंग्रेजी	
१३	श्री नेपाल राष्ट्रियमाध्यमिक विद्यालय मोतिसेरा चौकुने ८	१	आधारभूत	गणित	
१४	श्री नेपाल राष्ट्रियआधारभूत विद्यालय भट्टेसेरा चौकुने ८	१	आधारभूत	अंग्रेजी	
१५	श्री बीरगौडा आधारभूतविद्यालय घाटगाँउ चौकुने ९	१	आधारभूत	अंग्रेजी	
१६		१९			

क) विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, ICT Lab. पुस्तकालय तथा इन्टरनेट सुविधा पुगेका विद्यालयको अवस्था तपसिल अनुसार रहेको छ । यसै आर्थिक वर्षमा नेपाल टेलिकमसंगको साझेदारीका ३९ वटा आधारभूत विद्यालयहरूमा ब्रोड ब्यान्ड नाम इन्टरनेटको जडान भै रहेको छ ।

क्र स	विद्यालयको नाम	सञ्चालित कक्षा	विद्यार्थी संख्या	पुस्तकाल	विज्ञान प्रयोगशाला	ICT ल्याब	इन्टरनेट	छापामय कक्षा कोठा पढाइ कुना
१	जीवनज्योति मा.वि.गुटु, चौकुने ६	१२	७३५	१		१	१	१
२	ने.रा. प्रा.वि.वसन्ती, चौकुने ९	५	९२					
३	ने.रा.प्रा वि. कोइरालवास, चौकुने ६	५	५५					
४	शान्तीदिप प्रा.वि. किथौरे, चौकुने ८	५	६९					
५	समझी प्रा.वि. तालागाउ, चौकुने १	५	८९					
६	पिपलचौतारी प्रावि खोप्री, चौकुने ६	३	१८					
७	ने.रा.आधारभूत वि.भट्टेसेरा, चौकुने ८	५	३१६				१	१
८	ने.रा.प्रा.वि. मणिपुर, चौकुने ९	३	४८					
९	नवदुर्गा प्रा.वि. खारगाडी, चौकुने ३	५	५०					
१०	देवस्थान मा.वि.कुमाला, चौकुने १०	१०	४३७					
११	ने.रा आ.वि. साल्मघारापानी, चौकुने ६	८	१३४				१	१
१२	महाकाली आ.वि. बोला, चौकुने २	८	२७८					
१३	जगन्नाथ मा.वि. विजौरा, चौकुने ४	१२	६८२	१	१	१	१	१
१४	ने.रा.मा.वि. धनरास, चौकुने १	१०	२४९	१		१	१	
१५	सिर्जनशिल प्रावि सांता, चौकुने १	५	८४					
१६	जनजागृत मा.वि.तोस्रा, चौकुने ५	१२	४४१		१	१	१	१
१७	ने.रा.प्रा वि. वाभ्रविसौना, चौकुने ३	५	५४					
१८	जनकल्याण प्रावि धौलिखाय, चौकुने ३	५	५४					
१९	ने.रा.प्रा वि. सिमलखेत, चौकुने ३	५	५१					

२०	नेरा मावि लगाम, चौकुने २	१२	५११	१	१	१	१	१
२१	ने.रा.प्रा.वि.काप्रीकांडा, चौकुने १	५	६४					
२२	मालिका प्रावि धाचके, चौकुने ४	३	२७					
२३	ने.रा.प्रा.वि. छिनिडगैरा पोखरे, चौकुने १	५	३५					
२४	सरस्वती प्रा.वि. केवडी, चौकुने १०	५	५८					
२५	कर्णाली प्रा.वि. जामुने, चौकुने ३	५	३१					
२६	जनकल्याण आवि थारमारेसेन रेक्वा, चौकुने ५	८	८४					
२७	ने.रा.मा.वि. बेतान, चौकुने ३	१२	४०६					
२८	नव ज्योति प्रावि खरापु, चौकुने ३	३	१४					
२९	सरस्वती प्रा.वि.मायाताल, चौकुने ५	५	१९०					
३०	ने.रा.प्रा.वि. सातसल्ली, चौकुने ३	५	२९					
३१	शिद्धेश्वरी मा.वि.सान्नेधारी, चौकुने ७	१०	४२२					
३२	कालिका प्रावि कालिकास्थान, चौकुने १०	३	९५					
३३	ने.रा.प्रा.वि. भैरवस्थान, चौकुने ३	५	५०					
३४	विरगौडा आवि घाटगाउँ, चौकुने ९	८	३२१					
३५	सरस्वती मा.वि. घाटगांउ, चौकुने १०	१२	८९२			१	१	१
३६	ने.रा.आ.वि. धामीसेन, चौकुने १	८	१०६					
३७	मालिका आ.वि. ज्युनारीताल, चौकुने ७	८	२१८					
३८	ज्ञानोदय प्रावि घाटगाउँ, चौकुने ९	३	६४					
३९	ने.रा.मा.वि. सोभानचौर, चौकुने ३	१०	२२८			१	१	
४०	ने.रा.आ.वि. भुडेभावर, चौकुने ४	५	२०४					
४१	शिवालय प्रावि भाला, चौकुने ४	३	४७					
४२	ने.रा.आ.वि.पुच्माभेडिचौर, चौकुने ४	८	१०८					
४३	सुर्दशन प्रावि वडासैन, चौकुने १	३	६७					
४४	ने.रा.प्रा.वि. रुदेव पुच्मा, चौकुने ४	५	२२					
४५	शिशु शिक्षा आ.वि. जुम्लयाहामुल,	८	२८०					

	चौकुने ७							
४६	बालज्योति प्रा.वि. साउने, चौकुने ६	३	४२					
४७	ने.रा.आधारभुत वि. मोतिसेरा, चौकुने ८	८	१८५			१	१	१
४८	लालिगुरास प्रा.वि.रानागैरा, चौकुने ४	५	७३					
४९	सरस्वती प्रा.वि.सुन्दरपुर धमु, चौकुने २	५	६४					
५०	इभरगिन एजुकेशनल डेभलपमेन्ट चौकुने ८	८	१४४					
			९०३७	४	३	८	१०	८

ख) स्थानीय तह भित्रका विद्यालयमा शिक्षकको समयावधि (Teacher Time on Task-TST) सुधार कार्यक्रम लागु भएका यस गाउँपालिकाका ४९ वटै सामूदायिक विद्यालयहरूले विद्यालयमा यस कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गरेका छन । विद्यालय अनुगमन तथा सुपरीबेक्षणका क्रममा त्यसको जाँच गर्ने गरिएको छ ।

अनुसुची ८

८.१ बाल विकास केन्द्रको अवस्था : स्थानीय तहबाट आफ्नै स्रोतबाट सञ्चालित केन्द्रभए सोको विवरण

बालविकास केन्द्रकोनाम
श्री सिर्जनशील बाल विकास केन्द्र नाउली, चौकुने ०५ सुर्खेत
श्री उज्यालो बाल विकास केन्द्र भाम्ले, चाकुने ०८ सुर्खेत
श्री ने.रा.प्रा वि. कोइरालवास, चौकुने ०६ सुर्खेत
श्री शान्तिदिप प्रा.वि. किशौरे, चौकुने ०८ सुर्खेत
श्री सरस्वती मावि घाटगाउ, चौकुने १० सुर्खेत (अमलटाकुरा)
श्री ने.रा. मावि बेतान, चौकुने ३ सुर्खेत
श्री ने.रा. प्रावि सातसल्ली, चौकुने ३
श्री ने.रा.आ वि. धामीसेन, चौकुने १
श्री सिर्जनशील प्रावि सांता, चौकुने १
श्री सरस्वती प्रा.वि.सुन्दरपुर धमु, चौकुने २

श्री कालिका प्रावि कालिकास्थान, चौकुने १०
श्री मालिका आधारभूत वि.ज्यूनारीताल , चौकुने १०
श्री शिशु आधारभूत वि. जूम्लयाहामुल गृह , चौकुने ७

- ग) शैक्षिक सत्र २०७८ को विद्यालय स्तरको शैक्षिक तथ्यांकका आधारमा यस गाउँपालिकामा संचालित सबै सामूदायिक विद्यालयहरूले विद्यालयको समाजिक परिक्षण गरेको र सो को विवरण रिपोर्ट कार्ड मार्फत iemis मा खपलोड गरेको देखिएको छ । प्रत्येक वर्ष निर्माण गर्नु पर्ने विद्यालय सुधार योजना iemis मा सबै विद्यालयहरूले निर्माण गरेको देखिएता पनि शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा भएको विवरण अनुसार केही विद्यालयहरूले पेश नभएको देखिन्छ ।
- घ) कोभिड - १९ का कारण उत्पन्न परिस्थितिमा सिकाइ सहजीकरणका गर्नका लागि गाउँपालिकाले गाउँपालिका स्तरीय विज्ञ टोलीको गठन गरि त्यस टोली मार्फत कक्षा १ देखि १० सम्मका बालबालिकाहरूले विद्यालय बन्द भएको समयमा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि सबै विषयहरूको गृहकार्य डायरी तयार गरि वितरण गरिएको छ । भौतिक रुपमा विद्यालयहरू संचालन नभएसम्मका लागि प्रत्येक शिक्षकले आफ्नो पायक पर्ने टोलमा गएर सामाजिक दरी कायम गरि टोल शिक्षा समेत संचालन गरिएको थियो । पूर्वप्राथमिक कक्षाका बालबालिकाहरूको सिकाइमा सहजी गर्नका लागि अभिभावकहरूको सहयोगमा बालबालिकाहरूलाई घरमा नै गराउन सकिने सिकाइ क्रियाकलाप न पुस्तक छपाइ गरी कक्षा १ र २ का विद्यार्थीहरूलाई वितरण गरिएको छ । नेपाल सरकार शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले तयार पारेका अडियो कक्षाहरू स्थानीय रेडियो पञ्चपुरी मार्फत प्रसाण गरि सिकाइमा सहजीकरण गर्ने गरियो । यसै गरि CUG सेवा मार्फत बालबालिकाहरूको सिकाइको अवस्था र अभिभावकसंग सहकार्य गर्नका लागि नेपाल सरकारले तोके अनुसारको रकम विद्यालयहरूमा निकास दिइ कार्यक्रम संचाल गरियो ।
- ङ) विद्यार्थी मूल्यांकन विद्यार्थी मूल्यांकन कार्यान्वयनको अवस्था मूल्यांकन व्यवस्थित गर्न स्थानीय तहबाट भएका अभ्यासहरू यस प्रकार रहेका छन ।
१. कक्षा १ देखि ३ को एकीकृत पाठ्यक्रमलाई केन्द्रमा राखी निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन तालिम कार्यशाला संचालन
  २. एकीकृत पाठ्यक्रम कक्षा १ देखि ३ को प्रबोधिकरण तालिम संचालन
  ३. कक्षा ४, ७ र ९ को पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण तालिम संचालन
  ४. नयाँ पाठ्यक्रमको मूल्यांकनका आधारहरूको बारेमा जानकारी लिनका लागि मूल्यांकन तालिम संचालन
  ५. निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन पुस्तिक खरिद गर्न लगाइ सो को कार्यान्वयनका बारेमा अनुगमन तथा सुपरिबेक्षण

शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइका सरहरु र गा पा अध्यक्ष र उपाध्यक्ष

अनुसूची ९

विभिन्न तस्बिरहरु

शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइका सरहरु र गा पा अध्यक्ष र उपाध्यक्ष

मोतिसेरा आ वि अनुगमन egrp गाउँपालिका

श्री जीवन ज्योति मा वि स्रोत कक्षा अनुगमन

प्रधानाध्यापक बैठक

पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण

शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यशाला

ITEMS व्यवस्थापन तालिम

पाँच वर्ष शिक्षा योजना निर्माणको अन्तिम कार्यशाला

प्रधानाध्यापक छनौट तथा व्यवस्थापन कार्यविधिमा छलफल

मल्टिमिडिया हेर्दै गरेका बालबालिकाहरु